

T.C
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE DOĞRUDAN
YABANCI YATIRIMLARIN EKONOMİK BÜYÜME
ÜZERİNE ETKİSİ: EKONOMETRİK BİR ANALİZ**

Hazırlayan

Halil YAPRAKLI

İktisat Ana Bilimdalı

Danışman: Prof. Dr. İsmail AYDOĞUŞ

AFYONKARAHISAR 2010

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2010

İMZA

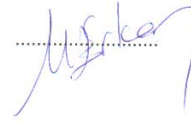
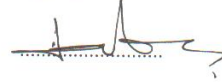
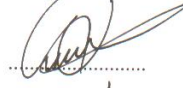
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

Danışman Üye :Prof.Dr İsmail AYDOĞUŞ

Jüri Üyeleri :Doç.Dr. Erdal DEMİRHAN

:Doç.,Dr. Mehmet ERKAN

İmza

İktisat Anabilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Halil YAPRAKLI'nın "**Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz**" başlıklı tezini değerlendirmek üzere 26.04.2010 günü saat 14:00'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç.Dr.Mehmet KARAKAŞ
MÜDÜR

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ: EKONOMETRİK BİR ANALİZ

Halil YAPRAKLI

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

Nisan 2010

Danışman: Prof. Dr. İsmail AYDOĞUŞ

Bu tezin amacı gelişmiş ve gelişmekte olan 117 ülkede doğrudan yabancı yatırımların (DYY) büyüme üzerine etkisini 1986 – 2005 yılları arasında, yatay – kesit veriler kullanarak incelemektir. Tezin birinci bölümünde, DYY'nin tanımı, DYY'lerin çeşitleri, DYY teorileri, DYY'lerin belirleyicileri ve çok uluslu şirketlerin ev sahibi ülkeye giriş yolları anlatılmaktadır. DYY'nin tarihsel gelişimi ve bölgeler arasında dağılımı, DYY ve ekonomik büyümenin ilişkisi, DYY'nin büyümenin unsurları üzerine etkisi ve literatür taraması tezin ikinci bölümünde incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise temel olarak altı model geliştirilmiş ve test edilmiştir. Test sonuçlarında DYY'nin büyüme üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan yabancı yatırımlar, büyüme, çok uluslu şirketler, gelişmekte olan ülkeler, ekonomik değişkenler

ABSTRACT

THE EFFECT OF INSTITUTIONAL FACTORS ON FOREIGN DIRECT INVESTMENT: AN ECONOMETRIC ANALYSIS

Halil YAPRAKLI

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMICS**

April 2010

Advisor: Prof .Dr. İsmail AYDOĞUŞ

The purpose of this dissertation is to examine impact of institutional factors foreign direct investment (FDI) on economic growth in 117 developed and developing countries for the period of 1986 – 2005 by using cross-sectional data. First part of the study describes theories about FDI, the kinds of the FDI, host country determinants of FDI and transnational corporation (TNC). Second part of the study contains history of developing foreign direct investment and regional distribution of FDI, FDI that affecting economic growth, the impact to growing factors of the FDI, and FDI literature. In the last part of the study, basicly six models are developed and tested. Test results show that FDI and economic growth are positively related to FDI.

Key Words: Foreign direct investment, growth, transnational corporation, developing county, economic variables

YEMİN METNİ.....	ii
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR, TEORİLERİ VE BELİRLEYİCİLERİ

1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN TANIMI VE KAPSAMI.....	3
1.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR	5
1.2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR İLE PORTFÖY YATIRIMLARI ARASINDAKİ FARKLAR	7
2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN ÖNEMİ.....	8
3. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMIN NEDENLERİ	9
4. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM TEORİLERİ.....	10
4.1. TAM REKABET PİYASASI VARSAYIMINA DAYANAN TEORİLER	11
4.1.1. Farklı Getiri Oranları Hipotezi.....	11
4.1.2. Portföy Çeşitliliği Teorisi	12
4.1.3. Piyasa Büyüklüğü Hipotezi	12
4.2. EKSİK REKABET PİYASASI KOŞULLARINA DAYANAN TEORİLER	13
4.2.1. Hymer – Kindleberger Teorisi	13
4.2.2. Ürün Dönemleri Hipotezi	13

4.2.3. İçselleştirme Teorisi.....	15
4.2.4. Oligopolistik Tepki Teorisi.....	16
4.2.5. OLİ Paradigması (Eklektik Teori).....	16
4.2.6. Yeni Yabancı Sermaye Yatırımları Teorisi.....	17
5. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN BELİRLEYİCİLERİ.....	19
6. ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER VE DOĞRUDAN YABANCI	
YATIRIMLARIN EV SAHİBİ ÜLKE EKONOMİSİNE GİRİŞ YOLLARI...24	
6.1. BİRLEŞME VEYA SATIN ALMA.....	31
6.2. ŞUBE AÇMA VEYA YENİ BİR TESİS KURMA.....	31
6.3. ULUSLAR ARASI ORTAK GİRİŞİMLER	31
6.4. LİSANS ANLAŞMALARI	32

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN BÖLGESEL DAĞILIMI, TARİHSEL SÜREÇ VE EKONOMİK BÜYÜME

1. DÜNYADA DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN TARİHSEL	
GELİŞİMİ.....	33
2. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE DOĞRUDAN YABANCI	
YATIRIMLAR.....	38
2.1. SAHRA ALTI AFRİKA.....	39
2.2. DOĞU ASYA VE PASİFİK ÜLKELERİ.....	40
2.3. DOĞU AVRUPA VE MERKEZ ASYA.....	42
2.4. LATİN AMERİKA VE KARAYİPLER.....	43
3. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE EKONOMİK BÜYÜME.....	44
3.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN ÜLKE EKONOMİLERİ	
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	45
3.1.1. Sermaye Birikimine ve Üretim Kapasitesine Etkisi	46
3.1.2. İstihdama Etkisi.....	47
3.1.3. Teknolojik Gelişme ve Yönetim Bilgisine Etkisi	48

3.1.4. Ödemeler Dengesine Etkisi	49
3.1.5. Rekabete Etkisi	50
3.1.6. Vergi Gelirine Etkisi.....	52
3.1.7. Sosyo – Kültürel Yapıya Etkisi	52
3.1.8. Bölgesel Kalkınmaya Etkisi.....	53
4. LİTERATÜR TARAMASI.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ: UYGULAMA

1. VERİ.....	61
1.2. EKONOMİK DEĞİŞKENLER.....	62
1.2.1. Brüt Sabit Sermaye Yatırımı	62
1.2.2. Toplam İşgücü (Log(Emek)).....	62
1.2.3. Doğrudan Yabancı Yatırım (Net Girişlerin GSYİH'ye Oranı)	63
1.2.4. Etkileşim Terimi (DYY*BKE).....	63
1.2.5. Dışa Açıklık (Dış Ticaretin GSYİH'YE Oranı).....	64
1.2.6. Merkezi Hükümet Nihai Tüketim Harcamaları.....	64
1.2.7. Enflasyon Oranı.....	65
1.2.8. Kurumsal Kalite	66
2. METEDOLOJİ	66
3. MODEL.....	67
4. BEKLENTİLER VE HİPOTEZ.....	67
4.1. TAHMİN SONUÇLARI	68
4.2. 1986 - 2005 DÖNEMİNE İLİŞKİN KARMA MODEL	69
4.3. 1986 – 2005 DÖNEMİNE İLİŞKİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE AİT MODEL	72
4.4. 1986 – 1996 DÖNEMİNE İLİŞKİN KARMA MODEL	75

4.5. 1986 – 1996 DÖNEMİNE İLİŞKİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE AİT MODEL	78
4.6. 1998 – 2005 DÖNEMİNE İLİŞKİN KARMA MODEL	81
4.7. 1998 – 2005 DÖNEMİNE İLİŞKİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE AİT MODEL	84
5. DEĞERLENDİRME.....	88
SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA.....	95
EKLER.....	108
ÖZGEÇMİŞ.....	120

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. DYY'nin Belirleyicilerinin Ampirik Sonuçları Dünyada Finansal Bazdan Ele Alınan İlk 20 Şirket	19
Tablo 2. DYY'nin Belirleyicileri ile İlgili Literatür Çalışması	20
Tablo 3. DYY'nin Belirleyicilerinin Önem Sıralaması.....	22
Tablo 4. Dünyada Finansal Bazdan Ele Alınan İlk 20 Şirket.....	27
Tablo 5. Finansal Olmayan Bazdan Ele Alınan İlk 20 Şirket.....	28
Tablo 6. En Çok DYY Akımı Çeken İlk 20 Ülke Sıralaması.....	37
Tablo 7. Ekonomik Modelde Kullanılan Açıklayıcı Değişkenlerin Beklenen İşaretleri	68
Tablo 8. 1986 – 2005 Yıllarına Ait Karma Modelin Tahmin Sonuçları	70
Tablo 9. 1986 – 2005 Yılları Arasında Gelişmekte Olan Ükelere Ait Modelin Tahmin Sonuçları.....	73
Tablo 10. 1986 – 1996 Yıllarına Ait Karma Modelin Tahmin Sonuçları	76
Tablo 11. 1986 – 1996 Yılları Arasında Gelişmekte Olan Ükelere Ait Modelin Tahmin Sonuçları	79
Tablo 12. 1998 – 2005 Yıllarına Ait Karma Modelin Tahmin Sonuçları	82
Tablo 13. 1998 – 2005 Yılları Arasında Gelişmekte Olan Ükelere Ait Modelin Tahmin Sonuçları.....	85

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.	Ürün Dönemi Teorisi.....	14
Şekil 2.	DYY'nin Belirleyicileri.....	23
Şekil 3.	Dünyada Finansal Bazdan Ele Alınan İlk 20 Şirketin Ülkelere Göre Dağılımı	27
Şekil 4.	Dünya Genelinde Finansa Bağlı İlk 50 ÇUŞ'un Bölgesel Dağılımı	29
Şekil 5.	1986 – 2008 Yılları Arası DYY Akım Tablosu	35
Şekil 6.	1986 – 2008 Yılları Arası GOÜ'lerin DYY'den Aldığı Payların Yüzdeleri	36
Şekil 7.	1986 – 2008 Yılları Arası Gelişmekte Olan Ülkelere DYY Akım Tablosu	38
Şekil 8.	Sahra Altı Afrika Ülkeleri DYY Girişi 1986-2008	39
Şekil 9.	Doğu Aysa ve Pasifik Ülkeleri DYY Girişi 1986-2008	40
Şekil 10.	Doğu Avrupa ve Merkez Asya Ülkeleri DYY Girişi 1986-2008.....	42
Şekil 11.	Latin Amerika ve Karayip Ülkeleri DYY Girişi 1986-2008	43

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGÜ	: Az Gelişmiş Ülke
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
BKE	: Beşeri Kalkınma Endeksi
BSM	: Bilgi Sermayesi Modeli
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirketler
DAPÜ	: Doğu Asya ve Pasifik ülkeleri
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırımlar
DEY	: Dikey Entegrasyon Yatırımları
EKK	: En Küçük Kareler
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GÜ	: Gelişmiş Ülkeler
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret Ve Kalkınma Konferansı
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
WDI	: Dünya Kalkınma Göstergeleri
WIR	: Dünya Yatırım Raporları
YEY	: Yatay Entegrasyon Yatırımları

GİRİŞ

Yabancı sermaye akımları 19.yy'ın başlarında Avrupa ve Amerika'nın yeni yerler keşfederek orada koloniler ve sömürgeler kurması ve kurduğu sömürge devletlerindeki yer altı zenginliklerinden faydalanması ile başlamıştır. Aynı zamanda kurulan kolonilerde yerel işçilerden faydalanılarak çeşitli tarım ürünleri yetiştirilmiş ve elde edilen gelirler ana ülkeye transfer edilmiştir. Bundan dolayı sermaye akımlarının başlangıcı madencilik ve tarım olarak kabul edilmektedir.

Avrupa'da sanayi devriminin meydana gelmesinden sonra üretilen ürünler ülke içi ihtiyacın çok üstünde olmuş bu durum üreticileri yeni pazarlar aramaya zorlamıştır. Sanayileşmesini tamamlayan ve elinde ciddi manada sermaye birikimi bulunan gelişmiş ülkelerin firmaları kâr maksimizasyonunu sağlayacak yeni yatırımlar araması sermaye hareketlerini daha da hızlandırmıştır. Önceleri devlet garantisi altındaki tahvillerin satışı ile başlayan portföy yatırımlarında İngiltere en önde giden ülke olmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika'da yaşanan büyük gelişmeler İngiltere'nin önderliğini devretmesine neden olmuştur.

Büyük sermaye birikimine sahip olan firmaların kâr maksimizasyonu peşinde koşmaları sermaye hareketlerinin seyrinde önemli değişikliklere neden olmuş ve portföy yatırımları 1950'lerden sonra yerini yavaş yavaş farklı ülkelerde temsilcilikler kurma, yatırım yapmak için fabrikalar inşa etme gibi faaliyetlere bırakmaya başlamıştır. Küreselleşme ve sanayi toplumundan bilgi toplumuna doğru evrilen dünyada yapılan bu yatırımların nedenleri ve sonuçları iktisatçılar açısından merak konusu olmuştur. Bu merak konu hakkında detaylı çalışmalarla sonuçlanmıştır.

Kısa zamanda girdi çıktı işlemi yapılabilen bundan dolayı ülkenin ekonomik dengelerindeki hassas düzeni bozduğu bilinen ve ülkeler tarafından kötü olarak görülen, ülkeye girmesinde kısıtlar bulunan portföy yatırımları yerini doğrudan yabancı yatırımlara terk etmeye başlamıştır. Ülkelerin korumacı ve yabancı sermayeden korkan yapısı gelecek yatırımlar için kanun ve mevzuat düzenlemeye, vergi teşviklerine hatta yatırım için arsa tahsisine kadar gitmiştir. 21. yüzyılın

başlangıcından bu yana doğrudan yabancı yatırımın (DYY) yanında artık portföy yatırımları da ülkelerde sempati duyulan konular arasına girmeye başlamıştır.

Çalışmanın amacı, DYY'lerin büyüme üzerine etkisini ampirik olarak incelemektir ve üç bölümden oluşmaktadır. Uygulamada, gelişmiş 25 ülke olmakla birlikte 117 ülkenin 1986 - 2005 yıllarına ait verileri kullanılmıştır. Ampirik çalışma, yatay kesit modele dayanmaktadır.

Birinci bölüm, DYY tanımının yapılması ve DYY akımlarını portföy yatırımlarından ayıran özelliklerin açıklanması ile başlamaktadır. Bölüm, DYY teorilerinin anlatımı ile devam etmektedir. DYY teorilerine değinildikten sonra DYY'lerin belirleyicileri ve ardından DYY'lerin gerçekleşmesinde anahtar role sahip olan Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) tanımı çeşitleri ve ülkelere giriş yolları başlığı altında ÇUŞ türlerine yer verilmiştir.

İkinci bölüm, Gelişmekte Olan Ülkelerin 1986 - 2009 yıllarındaki gelişimi ve bölgeler arasındaki dağılımı anlatılmaktadır. Bölgeler kalkınmışlık düzeyine göre ayrıldıktan sonra, bölgesel inceleme yapılmıştır. Bölümün ilerleyen sayfalarında ekonomik büyümenin tanımı ve DYY'nin büyüme üzerindeki etkileri açıklanmaktadır. DYY'nin büyüme üzerinde ne gibi etkiler yaptığı ve bu etkilerin ekonomiyi ne şekilde yönlendirdiği sekiz ana başlık altında ele alınmıştır. Ardından DYY ve büyüme arasındaki ilişki ile ilgili literatürde yer alan ampirik çalışma sonuçlarına yer verilmiştir.

Üçüncü bölüm, DYY akımlarının büyüme üzerine etkisini inceleyen yatay kesit bir çalışmadan oluşmaktadır. Çalışmanın temelini DYY oluşturmaktadır. 117 ülkeye yapılan DYY ile bütünsel ve dönemlere ayrılarak farklı modeller oluşturulmuştur. Üçüncü bölüm veri alt başlığı ile başlamakta ve ekonometrik analizde kullanılan bağımsız değişkenlerin tanımları teorik çerçevede incelendikten sonra ekonometrik analizin metodolojisi, oluşturulan ekonometrik model, beklentiler ve hipotez, tahmin ve tahmin sonuçları ile devam etmektedir. Bölüm sonunda ise elde edilen sonuçların genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN TANIMI, TEORİLERİ ve BELİRLEYİCİLERİ

DYY'ler genelde ülkelerin özelde ise ÇUŞ'ların gündeminde önemli yeri bulunan bir konudur. DYY'ler uzun dönemli sermaye girdisi, yeni teknoloji transferi, yeni üretim bilgisi, teknik kazanım ve istihdam alanı olarak görüldüğünden ülkelerin kendi bünyesine almak için kıyasıya rekabet gösterdiği bir yapıya dönüşmüştür. Dolayısıyla DYY'lere ilgi artmış ve bu ilginin neticesinde cevaplanması gereken farklı sorularla karşılaşmıştır. Yatırımın hangi sermaye akımının kapsamına girdiği, ev sahibi ülkeler için getirisinin ne olduğu, ÇUŞ'ların tanımı önemi ve faaliyet sahası, hangi koşullarda riski göze alabileceği, ülkelerarası tercihlerinde hangi kriterleri kullandığı, gibi sorulara cevaplar aranmıştır. Çalışmada en baştan başlayarak sırasıyla DYY'nin tanımı, diğer sermaye akımlarından farkları, akımların belirleyicileri, ÇUŞ'ların faaliyet alanları, çeşitleri ve ülkelere giriş yollarına değinilmiştir.

1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN TANIMI VE KAPSAMI

Genellikle yabancı sermaye olarak nitelendirdiğimiz özel teşebbüslere ait doğrudan sermaye yatırımı geliştirmekte olan ülkeler açısından üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Uluslararası yatırımları birbirinden kesin çizgilerle ayırmak şarttır. Dış ticaret teorisinde özel yabancı doğrudan sermaye yatırımı, kısaca doğrudan yatırım (direct investment) olarak tanımlanan uluslararası yatırımlarda iki önemli özellik dikkati çeker.

Uluslararası yatırım konusu olan yabancı sermaye, doğrudan ve özel nitelikli olacaktır. Özel nitelikte olması, ülkeye gelen yabancı sermayenin o ülkenin devletine değil, vatandaşlarına ait olduğunu gösterir. Doğrudan özellik taşıması ise, sermaye ile birlikte değişen ölçüde teknoloji, know-how, işletmecilik bilgisinin de ülkeye geldiğini gösterir.

Bu sebeple, dolaysız yatırımlar şeklindeki uluslararası yatırımlar ya da bilinen şekliyle “yabancı yatırımlar”, bir yabancı ülkede çıkarılan hisse senedi ve tahvillerin uluslararası sermaye piyasalarından satın alınması ile gerçekleştirilen portföy yatırımlarından (portfolio investment) oldukça farklıdır. (Karluk, 1983) Doğrudan yabancı sermayenin tanımını yapmadan önce daha kapsamlı ve geniş olan yabancı sermayenin tanımı ile başlamak doğru olacaktır. Genel bir tanımlama ile bir ülke sakinlerinin kendi ülkelerinin sınırları dışında servet edinmelerine yabancı sermaye yatırımı adı verilir.

Yabancı sermaye, dışarıda yerleşik durumda bulunan kişi ve kuruluşların ülke içinde mali ya da fiziki yatırım yapmaları ya da ticari faaliyette bulunmaları şeklinde tanımlanabilir. Yabancı sermaye yatırımları bir ülkenin sabit sermaye stokunun artmasına katkıda bulunması, teknoloji ve işletme bilgisi getirmesi, istihdam yaratması ve rekabeti geliştirmesi, ödemeler dengesi açığını azaltması, iç piyasaya dinamizm kazandırması, teknik eleman ve yönetici açığını azaltması ve istihdam olanaklarını arttırması yönüyle katkıda bulunmaktadır. (Tandırıcıoğlu, Özen, 2003) Yabancı sermaye hakkında diğer tanımlara bakacak olursak: Uras’a (1979) göre *yabancı sermaye; bir ülkenin karşılığını değişik biçimlerde ileride ödemek üzere başka ülkelerden temin ederek, kısa sürede ekonomik gücünü etkileyebildiği mali ve teknolojik kaynaklardır.* Bu çeşit yatırımlar gelişmiş ülkelerde kurulu teşebbüslerin geliştirmekte olan ülkelerde kendilerine bağlı bir şube açmaları veya yeni bir tesis kurmaları şeklinde olmaktadır. Kurulan tesis tamamen yabancı sermaye ile kurulabileceği gibi, yerli teşebbüs ile ortaklık şeklinde de gerçekleştirilebilir.

Kılıçbay’a (1984) göre bu konu saf ekonomik, sosyo-politik, doktriner ve teorik yönleri ile tartışılmış fakat bu güne kadar bir yabancı sermaye modeli üzerinde ittifak edilememiştir. Yabancı sermaye konusu iktisat literatürünün en tartışmalı konuları arasında yer almaktadır. Meseleye az gelişmiş ülkeler açısından bakıldığında bazı iktisatçılar yabancı sermaye yatırımlarını faydalı ve gerekli

bulmaktadırlar. Buna göre iç kaynakları yetersiz olan ülkeler için yabancı sermaye ile gelen ilave kaynak, kalkınmayı hızlandıracak önemli bir etken olarak nitelendirilmektedir. Buna karşılık farklı bir yaklaşım olarak yabancı sermaye, geri kalmışlığın önemli bir nedeni olarakda görülmektedir. Günümüzün geri kalmış ülkelerinin çoğu yüzyıllar süren yabancı sermaye faaliyetleri sebebiyle kalkınamadığı varsayılmaktadır. Seyidoğlu'na (2007) göre gelen yabancı sermaye ülkede teknolojik bağımlılık, ihracat kısıtlamaları, yerli yatırımcı azaltıcı etki, dış ticaret kısıtlamalarının aşılması, yerli şirketlerle oluşan haksız rekabet, ekonomi üzerinde yabancı denetimin artması ve döviz giderlerini artırıcı etki gibi birçok olumsuz olguyuda yanında getirir. Bu farklı ve çelişen görüşlerin temelinde yatan gerçek yabancı sermayenin gittiği ülkeye belli faydalar kadar çeşitli sorunları da beraberinde taşımasıdır. Yabancı sermaye yatırımlarının yol açtığı problemler ve sağladığı imkanların nispi önemi konu ile ilgili olarak farklı ve çelişkili değerlendirmelere yol açmaktadır. (Oygur, 1989) Yabancı ülkelere edinilen servetler mali ya da reel (fiziki) bir nitelik taşıyabilir. Yabancı tahvil ve hisse senetleri gibi sermaye piyasası menkullerine ya da yabancı hazine bonosu, döviz hesabı, banka mevduat hesabı gibi kısa süreli araçlara yapılan yatırımları kapsayan araçlar birinci gruba örnek gösterilebilir. Diğerleri ise üretime dönük olarak yurt dışına fiziki üretim araçları üzerine yapılan yatırımlardır. (Seyidoğlu, 2007)

Yabancı sermaye temel olarak Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Portföy Yatırımları (Dolaylı yatırımlar) olmak üzere iki grupta incelenebilir.

1.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Dolaylı yatırımlar sıcak para olarak da isimlendirilen, spekülasyon amaçlı ağırlıklı olan, istikrarsız ekonomik kaynaklardır. Bunların ülkeye girişleri hızlı olduğu gibi ufak bir olumsuz gelişmede çıkışları da hızlı olabilmektedir. Hatta elektronik ortamlardaki işlemler sayesinde bu giriş çıkışlar dakikalara inebilmektedir. Buna karşılık doğrudan yatırımlar ilgili ülkeye (host country) sermaye ile birlikte teknoloji, doğal kaynakların değerlendirilmesi, dış ticaret açığının azaltılması, işletmecilik bilgisi, yönetim becerisi, istihdam gibi ayrıcalıklar da getirmektedir.(Karagöz, 2007) Bu yatırımlar üretimi, istidamı, gelir seviyesini, fiyatları, ödemeler dengesini, ekonomik gelişmeyi ve genel refahı etkilemektedir.

Bu nedenle yabancı sermaye denildiğinde akla ilk gelen ve ülkelerce istenen doğrudan yatırımları kapsayan yabancı sermaye olmaktadır. Özellikle yüksek ekonomik gelişme hızı elde etmek için yeterli kaynağı olmayan ülkeler için bu yatırımların önemi daha da artmaktadır. (Karluk, 2002)

Liansheng'a (1992) göre DYY "yabancı ülkelerde bina, fabrika, arazi, tesis gibi fiziki varlıklar elde edilmesidir." IMF'nin tanımına göre ise (IMF, 1993) DYY "herhangi bir yatırımcının kendi ülkesi dışında, bulunduğu girişimin yönetiminde etkin bir konumda olmak amacıyla, uzun dönemli bir yatırım yapması" şeklinde ifade edilmektedir. IMF'nin bu tanımını destekler bir ifade ile Chen DYY'yi, bir şirketin ülke dışında bulunan yabancı bir şirketin sermayesinin önemli bir çoğunluğuna (% 10 veya üzerinde) sahip olması veya bir şirket şubesi kurması şeklinde yapılan yatırımlar olarak tanımlamaktadır.(Chen, 2000) Yatırımcının DYY'daki payına ilişkin OECD'nin(Organisation for Economic Co-operation and Development) ilk tanımına göre % 10'unun bir yabancıya elinde olması halinde bu yatırım yabancı sermaye yatırımı kabul edilmektedir. Daha sonra, yabancı sermaye yüzdesi üzerinde bir değişiklik yapılarak bu oranın % 50 ile % 100 arasında olduğu konusunda anlaşmaya varılmıştır.(Julius, 1990) Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere bir yatırımın DYY sayılabilmesi için üretim araçlarının tümüne sahip olunması gerekli değildir. Yatırımcı tarafından girişimin kontrolünü sağlayacak hisselerin bir kısmının elde edilmeside (foreign-ownership) DYY olarak sınıflandırılır. Chen' in ve OECD'nin tanımında ise bu oran için muhtelif rakamlar söylemekle birlikte, aşağı yukarı ne kadar olması gerektiği hususunda bizi aydınlatmaktadır.

Portföy yatırımları ile DYY'yi birbirinden ayırmak için başvurabileceğimiz tanımlamayı ise UNCTAD'dan elde edebiliriz. Burada yapılan tanımda DYY'nin mahiyeti anlatılmaktadır DYY, öz sermaye, yeniden yatırılan kazanç ve şirketlerarası kredi olmak üzere üç şekilde oluşmaktadır. (UNCTAD, 2004) Burada bahis konusu olan öz sermaye:

Hedef ülkedeki şirkete sahip olunması veya hisse senetlerinin alınmasıdır. Buna ilk yatırım da denmektedir.

Yeniden yatırılan kazanç ise, yabancı sermaye kuruluşundan elde edilen kazancın tekrar DYY olarak kullanılmasıdır. Başka bir deyişle doğrudan yatırımcı tarafından çekilmeyen kazançları kapsar.

Şirketler arası krediler ise ana şirket ile yavru şirket arasında kısa veya uzun dönemli fon ödünç alma verme işlemine denir. Burada yatırımı yapan asıl şirkete ana şirket yabancı ülkede bulunan şirkete de bağlı şirket, yavru şirket veya şube denilmektedir. (Seyidoğlu, 2007)

Portföy yatırımları ise DYY ve rezervler dışında bir yıldan daha uzun vadeli tahvil ve hisse senetleri olarak tanımlanmaktadır.(Önertürk, 1986) Liansheng'a göre (1992) uzun dönemli tahvillere ve DYY sınıflamasına girmeyen şirket hisselerinin elde edilmesine denir. Bankalar, yatırım fonları gibi finansal kurumlar, portföy ve finansal yatırımlarda hisse senedi ve tahvillerin uluslararası sermaye piyasalarında satın alınmasına olanak sağlamaktadır.(Salvatöre, 1990)

1.2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR İLE PORTFÖY YATIRIMLARI ARASINDAKİ FARKLAR

DYY ile Portföy yatırımları arasındaki en belirgin sayılabilecek farklar şunlardır :

Portföy yatırımında yönetim veya kontrol hususunda herhangi bir istek olmamasına rağmen DYY' de denetim veya yönetim ile ilgili karar alma yetkisi doğrudan yabancı yatırımcının elinde bulunmaktadır. Kontrol yetkisi, tüm ortakların sermaye paylarına göre değişebilir. Sermaye payları % 10'dan fazla olmayan çok sayıda ortak arasında % 30'luk bir paya sahip olunması tek ortağın % 51'lik bir paya sahip olmasından daha önemli bir kontrol unsurudur.(Dunning, 1986)

- DYY' de şirket üst yönetim kadrolarında ana şirket tarafından atanan yöneticiler yer alır. Portföy yatırımlarında ise bir yabancı tahvil veya hisse senedi alırken şirket yönetiminin doğrudan denetlenmesi söz konusu değildir.
- DYY' de yatırımcı sermayenin yanı sıra, know-how, işletmecilik bilgisi, üretim teknolojisini beraberinde getirir. Portföy yatırımlarında ise yabancı yatırımcının tek katkısı sermayedir.

- DYY' de elde edilecek kar kazançla doğru orantılıdır ve değişkendir. Portföy yatırımlarında ise gelir ve amortismanların geri ödenme koşulları önceden bellidir.
- DYY'de yatırımların hemen hemen hepsi ÇUŞ'lar tarafından yapılırken portföy yatırımlarında tasarruf sahibi gerçek kişilerde yatırım yapabilmektedir.
- DYY' ler istihdam ve üretim artışına yol açan risksiz yatırımlar iken portföy yatırımları özellikle gelişmekte olan ülkelerde hızlı giriş çıkış yaptıklarından riskli ve ülke ekonomisindeki krizleri derinleştirecek bir yapıya sahiptir. (Seyidoğlu, 2007)

Son olarak DYY'ler, özellikle doğrudan imalat yatırımları ülke ekonomisinin gelişmesine portföy yatırımlarından daha çok katkı sağlamaktadır.(Dunning, 1986)

2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN ÖNEMİ

Küreselleşen dünya koşullarında gerek sanayileşmiş ve gelişmesini tamamlamış ülkeler, gerekse gelişme yolunda olan ülkeler yabancı sermaye olarak ifade edilen yabancı, özel, doğrudan, sabit sermaye yatırımlarını kendilerine çekebilmek için büyük çaba harcamaktadırlar. Bunun sebebi, yabancı sermayenin bu ülkelerin ekonomilerine sağlamış olduğu sermaye (dış kaynak), yeni teknoloji, modern know-how, yönetim becerisi (management), pazarlama katkısı ve ihracat imkanı gibi yararlarıdır. (Karluk, 2001)

Yabancı sermaye, bir ülkenin karşılığını ödemeksizin veya daha sonra ödemek kaydıyla dış ülkelere sağladığı iktisadi kaynaklardır. (Bulutoglu, 1970) İç kaynakları yetersiz olan ülkeler için yabancı sermaye ile gelen ilave kaynak, kalkınmayı hızlandıracak en önemli etken olarak nitelendirilmektedir. (Oygur, 1986) Terzi, ve Günaydın'a (1997) göre DYY'nin kalkınmanın yanında ekonomik refahın arttırılmasında da pozitif katkısı mevcuttur. Yabancı sermaye ile ilgili en güvenilir kaynak olarak kabul edilen Birleşmiş Milletler Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatının Dünya Yatırım Raporunun 1998 yılındaki bültenindeki bilgilere göre doğrudan yatırımların etkilerini beş ana grupta incelemiştir. Birincisi mali kaynakların ve yatırımların arttırılması, ikincisi teknolojik imkanların geliştirilmesi, üçüncüsü ihraç

imkanlarının artırılması, dördüncüsü istihdam yaratma ve iş gücü becerisinin geliştirilmesi, beşinci grupta ise çevre koruma konusunda doğrudan yabancı yatırımların genelde gittikleri ülkelere pozitif katkıda bulunması ele alınmaktadır. (Arıman, 2001)

3. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMIN NEDENLERİ

Doğrudan dış yatırımları caydırıcı veya cazip hale getiren birçok neden bulunmaktadır. Seyioğlu'na göre,(2007)

- Değişik coğrafyalara yayılmış olan hammadde ve diğer üretim faktörlerinin ucuz, sürekli ve yeterli şekilde temini,
- Üretimin çeşitli aşamalarının farklı yerlerde gerçekleştirilmesinin sağladığı maliyet avantajından yararlanma düşüncesi
- Üretici firmanın üretim süreçlerine ilişkin sahip olduğu özel bilgi ve teknikleri herhangi bir şekilde paylaşmak istememesi nedeniyle lisans anlaşmaları yapmak yerine bizzat üretmeyi tercih etmesi
- Üretici firmanın piyasaya sürdüğü markayı korumak amacıyla üretimi kendisinin yapması konusunda ısrarcı bir tutum sergilemesi
- Firmaların markalaşması sonucu yarattığı güvenden yurt dışında da istifade ederek müşteri potansiyelini artırma düşüncesi
- Üretimin yapılan alanda iç pazarın doymuş olması sebebiyle hem daha az rekabetçi hem de doymamış yeni pazarlarda üretimi ve kararlılığı sürdürmek düşüncesi
- İthalatçı ülkenin gümrük mevzuatından kaynaklanan kısıt ve vergi yüklerinden kaçınmak
- Firmanın kendi ülkesinde geçerli olan mevzuat nedeniyle yaşadığı kısıtlamalardan kurtularak bu alanda daha liberal ortamlarda çalışma şeklindeki politikaları
- Yabancı teknolojilerden istifade etme düşüncesi.

Akbay,(2006) alıntı yaptığı Calvo, Leiderman ve Reinhart, (1996) çalışmalarında sermaye akımlarını teşvik eden ya da caydıran faktörleri iki ana grup altında dışsal (external) ve içsel (internal) olarak birbirinden ayırmıştır. Dışsal faktörler (push factors) bir ülkenin izlediği politikalarla ya da ekonomik şartlarıyla ilişkisi bulunmayan faktörlere denir. Dış faktörlerin başında bütün dünyada yatırımcılar için çok önemli bir etken olan faiz oranları gelmektedir. Ülkenin kendi inisiyatifinde olan politikalarına ise içsel faktörler (pull factors) ismi verilmektedir. İçsel faktörlere örnek olarak sağlam makro ekonomik politikalar, dış ticaret ve sermaye hesabının serbestleştirilmesi gibi yabancı sermayeyi teşvik eden aynı zamanda yatırımcının karşılaşılabileceği riskleri azaltan uygulamalar gösterilebilir. UNCTAD'ın 1998'de yayınladığı World Investment Report'da doğrudan yatırımların belirleyicileri bir tablo ile gösterilmiştir.

4. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM TEORİLERİ

DYY'lerin 1950'li yıllarda gelişmiş ülkeler başta olmak üzere önemli artışlar göstermesi ve büyük boyutlara ulaşması iktisat yazını açısından ilgilenilmesi gereken konular arasına dahil edilmesini gerektirmiştir. Firmaların neden başka ülkelere ihracat ve lisans sözleşmesi yerine yatırım yaptıkları, yapılacak yatırımların kendine özgü avantajları ve dezavantajları olan yerli firmalarla rekabet etmek zorunda kalınmasının hangi sonuçları beraberinde getireceği merak edilmiştir. Bu merak konu üzerinde araştırmaların yoğunlaşmasını beraberinde getirmiştir. Teorilerin başlangıç noktası ülkelerarası iş bölümü ve mübadelelerin konu edildiği mutlak üstünlükler ve karşılaştırmalı üstünlükler hipotezini içeren klasik dış ticaret teorileridir. Ekonomik gelişmelerin dahil edilmediği statik varsayımlara dayanan klasik dış ticaret teorileri gelişen uluslararası yapı içinde uluslararası yatırım ve üretimi açıklamada yetersiz kalmıştır. (Şener, 2008) Küreselleşmenin etkisi, artan sermaye hareketliliği ve bu hareketliliğe sebep olan farklı nedenler yeni araştırmaları, yeni araştırmalar ise farklı teorilerin oluşmasını beraberinde getirmiştir. Bu teoriler “Tam Rekabet” ve “Eksik Rekabet” piyasasına dayanan teoriler olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir.

4.1. TAM REKABET PİYASASI VARSAYIMINA DAYANAN TEORİLER

Mal ve faktör piyasalarında tam rekabet şartlarının geçerli olduğu varsayımına dayanan bu teoriler arasında üçe ayrılmaktadır. Daha çok gelişmiş ülkeler arasındaki yabancı sermaye hareketlerini açıklamaya çalışan bu teorilerin ilki Farklı Getiri Hipotezi diğerleri ise Portföy Çeşitliliği Teorisi ve Piyasa Büyüklüğü teorileridir.

4.1.1. Farklı Getiri Oranları Hipotezi

Farklı Getiri Oranları hipotezi firmaların kâr maksimizasyonu varsayımına dayanmaktadır. Bu hipoteze göre DYY'ler, uluslararası sermaye yatırımlarının getirilerindeki farklılıkların bir fonksiyonudur.(Öztürk, 2004) DYY dağılımı ile ülkelerdeki nispi getiri oranları arasındaki ilişkiyi açıklar. Firmalar yapacakları yatırımın beklenen getirisi ile aynı yatırımın yurt içinde yapılması halinde elde edebileceği getiriyi karşılaştırarak kar maksimizasyonu çerçevesinde getirisi daha yüksek olan yatırımı seçer ve yurt dışında yatırım yapma kararını bu kar maksimizasyonuna göre verir. Yurt içindeki ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel dezavantajlar yatırımcıların kararlarını etkilemekte önemli olmakla birlikte yatırım yapılacak ülke tarafından sunulan cazip fırsatlarda yatırımda önemli bir unsurdur. Verilen yatırım kararları düşük getiri oranına sahip ülkelere, yüksek getiri oranına sahip ülkelere reel getiri oranlarını eşitleyecek şekilde hareket eder. Risk faktörünün nötr hale getirilmesi herhangi iki farklı ülkede yapılan doğrudan yatırımlar arasında tam ikamenin olduğu anlamına gelir. Hipotez firmaların neden portföy yatırım yerine doğrudan yatırımı tercih ettiğini açıklamakta yetersiz kalmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan önce yatırımların büyük bölümü portföy yatırım olduğundan dolayı klasik teori doğrudan yatırım ve portföy yatırımları arasında bir ayırım yapmamıştır. Sermaye hareketlerinin yapısında meydana gelen II. Dünya Savaşı sonrası değişimle birlikte, DYY'ler hem mali kaynak transferlerin hem de gerçek kaynakların ve becerilerin transferi olarak tanımlanmıştır. (Kula,1996)

4.1.2. Portföy Çeşitliliği Teorisi

1930'lu yıllarda meydana gelen Büyük Buhran'dan sonra sermaye hareketlerini açıklamak amacıyla James Tobin ve Harry Max Morkowitz tarafından geliştirilmiştir. Farklı getiri hipotezinin devamı niteliğinde olan teori DYY kararlarında risk-getiri faktörünü içermesi ile diğer hipotezden ayrılmıştır. Aslan (1997) portföy yatırımlarının getirisini; reel kur ayarlamaları, beklenen enflasyon oranı, diğer ülkelerden finansal açıdan sağlanacak getiri ve risk faktörü olarak dört unsurla açıklar. Yatırımcıların risk-getiri faktörlerini göz önünde bulundurarak en uygun portföy seçimini nasıl yapacaklarını açıklamaktadır. Teori DYY'leri uluslararası sermaye yatırımlarının getirilerindeki farklılıkların bir fonksiyonu olarak kabul eder. Teoriye göre firmalar çeşitleme yoluyla riski azaltır. Bir firma yurt dışında yatırım yapma kararı verirken, bu yatırımın yurtdışındaki beklenen getirisi ile aynı yatırımı yurt içinde yapılması halinde elde edebileceği getiriye karşılaştırarak kar maksimizasyonu çerçevesinde getirisi daha yüksek olan yatırımı seçmektedir.(Öztürk, 2004) Firmalar yapacakları yeni yatırımlarda karşısına çıkabilecek muhtemel kültür farklılığı, yeni ve yabancı pazar şartları, uzaklık, zaman, bilgi açığı, milliyet gibi engelleri aşmak zorundadır. Aşılması gerekli olan engellerin getirdiği yüksek maliyetleri, yerel rakiplerinin kazandığından daha yüksek gelir elde ederek karşılamalıdır. Üstün teknoloji, girişimcilik ve yönetim becerisi ve dünya çapındaki örgütlenmeye sahip olan uluslararası firmalar bu avantajlarını daha çok gelir elde etmek amaçlı kullanmalıdır. Tam rekabet varsayımına dayanan bu teoride, uluslararası firmaların avantajı olarak belirtilen faktörlerden teknoloji, diğer becerileri veya imkânları satın alabilme olanağına yerel firmalarda sahiptir. Yerel firmalardaki bu sahiplik ÇUŞ'ların yeni yatırımdaki engel ve maliyetlere katlanmasını (ileride elde edilecek gelirlerden dolayı) zorlaştıracak, yatırım kararlarını etkileyecek ve yerel firmaya karşı avantajı olmayan uluslararası firmaların yurtdışında üretime isteklilik durumunu negatif etkileyecektir. Portföy Çeşitliliği teorisi bu sorunlara nasıl çözüm bulunacağına cevap verememiştir. (Root, 1990)

4.1.3. Piyasa Büyüklüğü Hipotezi

Teori, makro seviyede milli gelirle ifade edilen bir ülkenin pazar büyüklüğü ile bu tür yatırımların pozitif bir ilişki içinde olduğunu ileri sürer.(Öztürk, 1994) Bir

ülkede piyasa büyüklüğü ev sahibi ülkedeki tüketim için mal üreten DYY'leri teşvik eder. Teoriye göre piyasa büyüklüğü, ölçek ekonomilerinden faydalanmayı sağlayacak bir düzeyde olursa üretimde uzmanlaşma artar, maliyetler minimuma düşer ve ülke doğrudan yatırımların odak noktası durumuna gelir.

4.2. EKSİK REKABET PİYASASI KOŞULLARINA DAYANAN TEORİLER

Eksik rekabet piyasası koşullarına dayanan teoriler Hymer – Kindleberger Teorisi Ürün Dönemleri Hipotezi, , İçselleştirme Teorisi, Oligopolistik Tepki Teorisi Teorisi, OLİ Paradigması (Eklektik Teori) ve Yeni Yabancı Sermaye Yatırımları Teorisi olarak altı ana grupta incelenmiştir.

4.2.1. Hymer – Kindleberger Teorisi

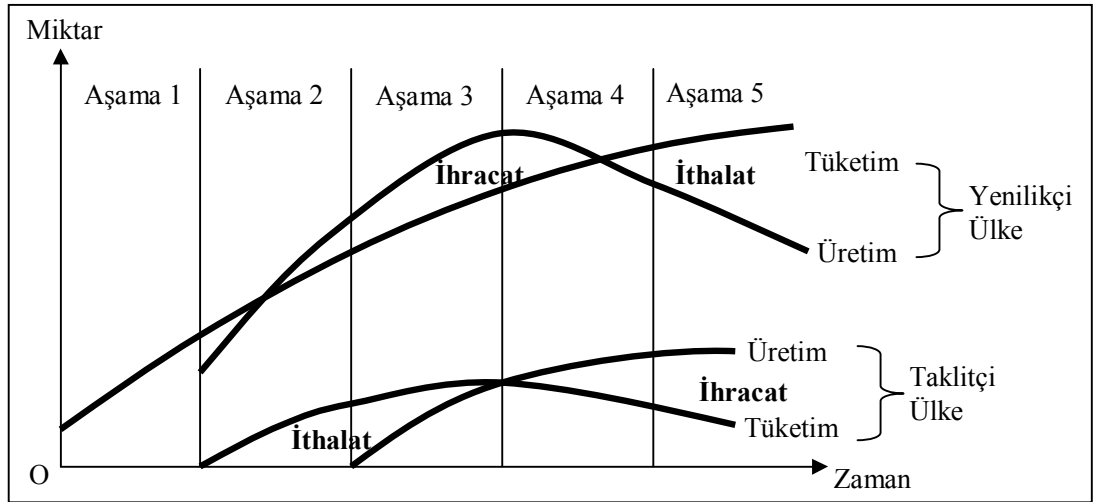
Hymer ve Kindleberger tarafından gerçekleştirilen teori DYY'lerle ilgili ilk modern yaklaşımdır. 1960'lı yıllarda ülkeye özgü faktörlerden çok firmaya özgü faktörler üzerine yoğunlaşarak çalışmalar yapılmıştır. (Yapraklı, 2006) Teoride, DYY'lerin yalnızca uluslararası faiz farklılıklarıyla açıklanamayacağı ileri sürülmüş ve DYY'lerin asıl nedeninin, piyasalardaki oligopolistik endüstriyel yapı olduğu belirtilmiştir. Tam rekabet koşulları elde edilecek kârı düşürecek, maliyetleri karşılamayacak ve katlanılacak olan engelleri amorti etmeyecektir. Yatırım için ev sahibi ülkedeki avantajlar, hem yabancı firmaların kendi ülkelerinde kazanabileceklerinden hem de ev sahibi ülkelerdeki yerli firmalardan daha çok kazanmalarını sağlayabilecek boyutta olmalıdır. Sayılan koşullar bir araya gelmese de firmalar ürün kalitesini koruma, teknik sırları saklama, soyut varlıkların satılması veya kiralanmasının zor olması sebebiyle DYY'ye yönelebilir. DYY'nin bu avantajları sağlamak için olduğunu varsayan teori, avantajlara sahip olan firmaların neden kendi ülkesinde üretim yapıp ihraç yapmak yerine DYY yaptıklarını ve aynı özelliklere sahip iki ülkeden neden birisinin diğerine tercih ettiklerini açıklayamamaktadır.

4.2.2. Ürün Dönemleri Hipotezi

1966 yılında Vernon ve S. Hirsch tarafından geliştirilmiştir. Hipotez ürün dönemleri sonunda üretici firma için üretimini lisans anlaşmalarıyla diğer ülkelere

kaydırmak yerine, DYY yapmasının daha kârlı olacağını ortaya koymaktadır. (Yapraklı, 2006) Hipotez ürün dönemini üç bölüme ayırmıştır. Ürünün icat edilmesi (yenilik) aşaması, ürünün olgunlaşma aşaması ve ürün ve üretim sürecinin standardizasyonu aşaması olarak isimlendirilmiştir. İlk aşamada üretimi üstlenen ve yeni ürünü geliştiren firma, tekeli bir güce sahiptir ve daha çok yerli piyasaya yönelik üretim yapmaktadır. Genellikle alt yapısı sağlam ve AR-GE faaliyetlerine önem veren ülkeler bu sürecin başındadır. Bu süreçte teknolojik yenilik içeren bir ürün geliştirilmiş ve ülkede üretilmeye başlanmıştır. Yenilikçi firma büyük maliyetlere katlanır, ürünlerde fiyat esnekliği yoktur ve firma tekeli durumundadır. Ürün standardı oluşmadığından bilgi ve üretim arasındaki kopukluğunun getirdiği risklere yenilikçi firma katlanır. Üretim iç piyasaya yapılmaktadır. Bununla birlikte maliyet yüksek ve fiyat esnekliği olmadığından yeni ürünlerdeki yüksek fiyatlara gelişmiş ülkelerdeki müşterilerden başkası rağbet etmez. Şekil 1’de Hipotez’in yenilikçi firmanın başlangıç aşaması olan ihracat döneminden kendi ürününü ithal etmesine kadar devam eden süreç görülmektedir.

Şekil 1: Ürün Dönemi Teorisi

Kaynak: Dulupçu, M. A. ve Demirel, O. (2005)

Yenilik sürecini olgunlaşma evresi takip eder. Bu aşamada ürüne ait teknolojiye diğer firmalar tarafından da ulaşılmış ve buna bağlı olarak piyasadaki üretici sayısı artmıştır. Üretici firma sayısının artması firmanın tekeli konumunda elde ettiği kârları düşürecek ve yurt içindeki pazar payı daralacaktır. Bundan dolayı firma ilk planda ürünü yurt dışına ihraç etmeye başlar. Talepteki büyüme ve rekabetteki artış firmayı daha fazla üretmek amacıyla yurtdışındaki piyasalara

yatırım yapmaya yönlendirmektedir. (Öztürk, 1994) Bu aşamada yenilikçi firmanın bulunduğu ülke ürünün net ihracatçısı iken diğer ülkeler net ithalatçısıdır. Ürünün son aşaması standartlaşma dönemidir. Artık ürün standartlaşmış, ürünün ve üretimin teknik bilgileri herkes tarafından bilinir hale gelmiş, üretici firma sayısı artmış, bu artış sonucu rekabetçi unsurlar çoğalmış, fiyatlar en alt seviyelere kadar düşmüştür. Yenilikçi firmanın ürettiği ürünün işlem maliyeti diğer firmalara göre yükseklerde kalacak bundan dolayı firma kendi ürettiği ürünü daha düşük maliyetle üreten diğer firmalardan ithal eder hale gelecektir. Bu aşamada yabancı firmaların bulunduğu ülke net ihracatçı, yenilikçi firmanın bulunduğu ülke net ithalatçı konumuna gelir. Yenilikçi firma bu aşamada ürettiği ürünü daha düşük maliyetlerle üretmek için yeni buluşlar gerçekleştirme veya yeni ürün geliştirme arayışlarına girecektir.

4.2.3. İçselleştirme Teorisi

Teori P.J. Buckley ve M.Cason tarafından ortaya atılmıştır. Teoriye göre firmalar yabancı piyasalardaki riskler, belirsizlikler, hükümetten kaynaklanan piyasa aksaklıkları ve uluslararası faaliyetlerin sonucu ortaya çıkan işlem maliyetlerinin üstesinden gelmek ve bundan kazanç elde etmek için DYY yaparlar. (Hansan, 2000) Teori firmaların kâr maksimizasyonu yaptığı ve piyasa aksaklıklarının var olduğu varsayımına dayanmaktadır. (Şener, 2008) Rugman'a (1980) göre içselleştirmenin temelini yatırım yapılacak ülkelerdeki ticaret ve yatırımların verimliliğine engel olabilecek aksaklıkların giderilmesi oluşturur. Buckley'e (1988) göre ise firmalar ya tüm faaliyetlerini en az maliyetle yapabilecekleri yeri seçer ya da içselleşmenin faydası maliyetinden daha yüksek olduğu sürece içselleşerek büyür. Pazarlık ve müşteri belirsizliklerinden kaçınabilme, ticaret engellerinden kurtulma, gecikmeyi önleme, ülkelerarasındaki vergi oranı farklılıklarından ve hükümet kontrollerinin etkilerinden kaçınma, firma içi fiyat oluşturulabilme ve piyasalar arasında fiyat farklılaştırması uygulayabilme olanağı gibi avantajları bulunmaktadır. (Öztürk, 1994)

ÇUŞ'ların yaptığı içselleştirmeler; yatay içselleştirme, düşey içselleştirme ve risk faktörünü en aza indirmek için yaptığı çeşitlendirilmiş içselleştirme olarak üçe ayrılmaktadır. (Tekeli ve İlkin, 1987) Hitopez firmaların yabancı ülkelerle dış ticaret veya lisans sözleşmesi yapmak yerine, neden DYY'yi tercih ettiğini açıklar fakat Buckley kendi modeli dahil diğer modellerdeki, işlem maliyetlerinin ölçülmesini

büyük bir problem olarak görmektedir. İşlem maliyetlerinin listelenmesine ve sınıflandırılmasına rağmen tahmin edilemez olduğunu belirtir. (Buckley, 1988)

4.2.4. Oligopolistik Tepki Teorisi

F.T.Knickerbocker tarafından 1973’de geliştirilmiştir. Knickerbocker Amerika’da yaptığı incelemenin sonucunda ÇUŞ’ların oligopolistik bir endüstri yapısında faaliyet gösterdiklerini tespit etmiştir. Oligopol durumundaki ÇUŞ’lar bir biri ile rekabet eder pozisyonudur. Yeni piyasalara girmek için çaba sarf eden ÇUŞ’lar kendine özgü avantajları kullanmak isterken diğer firmaların izlediği yatırım politikalarını takip etmek zorundadır. Yani Oligopolistik piyasa yapısı gereği, firmalararası karşılıklı bağımlılık mevcuttur. Birkaç büyük firmanın egemen olduğu bir piyasada firmaların birisinin kâr, fiyat, satış, yatırım vs gibi kritik konularda aldıkları karara, diğer firmalar da benzer tepki gösterirler. Benzer malları üreten firmalardan birisi DYY yaparak büyümesi diğer firmaların mevcut piyasalarını kaybetme riski doğurur bundan dolayı firmalar birbirlerine karşı pozisyon alırlar.(Seyidoğlu, 2007) Bunun yanında Oligopolcü firmalar, yeni yatırım yapacak olan firmalara oranla daha büyük olmanın getirdiği avantajlardan faydalanarak içsel ekonomiler oluştururlar. Bu içsel ekonomiler ise piyasa dışından gelecek olan firmalar için ortak giriş kısıtı oluşturur. (Root, 1990; Moosa, 2002) Oligopolistik tepki teorisinin iktisat yazınına katkısı firmaların neden aynı ülkelere DYY yaptıklarına dair sorulara cevap vermek olmuştur.

4.2.5. OLİ Paradigması (Eklektik Teori)

Modelin ismi içerdiği kavramların baş harflerinden oluşmaktadır. Dunning tarafından 1973’de geliştirilen teoriye göre uluslararası üretimin gerçekleştirilmesi için firmaların üç önemli avantaja sahip olması gerekir. Bunlardan ilki O(ownership) sahiplik üstünlükleri, İkincisi L(location) yerle ilgili üstünlükler, sonuncusu I(internalization) içselleştirme üstünlükleridir. Teori bu üçlü sacayağı üzerine geliştirilmiştir. (Seyidoğlu, 2007)

Ownership, (Sahiplik üstünlükleri) Firmaların yalnızca kendisinde bulunan üstünlük avantajlarından oluşur. Firmalar DYY yapacaklar ise kendisine rekabet

üstünlüğü sağlayacak olan yöntemler, yeni teknoloji, yeni üretim teknikleri, marka ismi, yönetim ve pazarlama bilgileri gibi üstünlüklere sahip olmalıdır.

Location (Yerle ilgili üstünlükler) gelir ve üretim maliyetlerini etkileyen farklı kaynaklar, farklı bölgeler ve pazarlar, sağlam bir alt yapı, siyasi istikrar, farklı kurumsal yapılar ve hukuksal düzenlemelerden ortaya çıkabilecek avantajlardır. Firmalar DYY yapacak ise ülkenin konumundan kaynaklanan avantajları kârlılık sağlayacak şekilde olması gerekmektedir.

Internalization (İçselleştirme üstünlükleri) firmaların kendi ulusal sınırları içinden sahiplik avantajını transfer etmesinden dolayı ortaya çıkan avantajlardır. Kısaca firmaların ihracat veya lisans anlaşması yapmak yerine DYY'ye yönelmesini sağlayan avantajlardır.

Firmalar bu üstünlüklerin birisi veri iken diğer avantajların bulunup bulunmadığına göre yatırımlarını belirlerler. Bu avantajların varlığı veya yokluğu firmaların yatırım kararlarını belirler. Göver'in (2005) mülkiyet avantajına sahip firmaların olası izleyecekleri tavrı incelediği tablosunda; konum ve içselleştirme avantajı yoksa firmalar ihracata yönelmektedir. Konum avantajı mevcut ise firmalar lisans anlaşması yaparken tersi bir durum olarak içsel avantajlara sahip firmaların ise dağıtım şirket kurduğu gözlemlenmiştir. Ancak her iki avantajın var olduğu durumda firmalar DYY'ye yönelmektedir.

4.2.6. Yeni Yabancı Sermaye Yatırımları Teorisi

Oligopolistik piyasa yapısının yanında dünyadaki ülkelerin ve şirketlerin birbirine entegre hale gelmesinin bir sonucu olan küreselleşme ve küreselleşmenin etkisi Yeni Yabancı Sermaye teorileri oluşması ile neticelenmiştir. Yeni Yabancı Sermaye teorileri Yatay Entegrasyon, Dikey Entegrasyon ve bu iki teorinin birleşimi olan Bilgi Sermaye Modeli olarak üçe ayrılmaktadır.

a. Yatay Entegrasyon Yatırımları(YEY): Teori firmaların aynı ürünü birkaç ülkede üretmek için yaptığı yatırımları açıklamaktadır. Ülke içinde üretim yapmanın mı yoksa söz konusu ülkeye ihracat yoluyla girmenin mi piyasada üstünlük sağlamak için daha avantajlı olduğunu araştırır.(Dimitri ve diğer., 2005) Firmalar DYY ile ticaret yapmak arasında tercih için üretim yapmanın maliyeti ile pazara yakın olma

ve nakliyat giderleri, gümrük tarifesi gibi maliyetleri arasında bir karşılaştırma yapmaktadır. Karşılaştırma sonucunda firmaların yatırım yapma kararı YEY olarak adlandırılır. Teoride esas olan yurt dışında yeni bir fabrika kurmanın getireceği maliyetler ile ihracat maliyetleri ve birbiri arasındaki nispi kârın hesaplanması sonucu verilen karardır.(Şener, 2008) Yeni yatırım firmanın maliyetlerini düşürecek ve kârlılık oranı artacaksa firma DYY'yi tercih etmektedir. Pazara yakınlık YEY'in en önemli nedenidir. (Göver, 2005) YEY firmalar için ticaret maliyetlerinden kurtulma, yerel pazarlarda aktiflik, değişen pazar koşullarına kolay uyum, tüketici tercihlerine karşı hassasiyet, ev sahibi ülkelerin üretilmediği ürünleri üreterek toplam satışta yükselme gibi faydaları beraberinde getirmektedir. (Şener, 2008)

b. Dikey Entegrasyon Yatırımları (DEY): Bir ürünün nihai üretim süreci içerisinde aşamalara bölünerek iki veya daha fazla ülkede üretilmesi sağlayan yatırımlara denir. (Rose, 2004) Farklı ülkelerde farklı teknolojik bilgiler, üretim sürecinde maliyet avantajı, hammadde ve doğal kaynakların bolluğu, ucuz işgücü gibi avantajlar firmaların DEY yapmasının temel sebepleridir. (Göver, 2005) Firmalar ürünlerin emek yoğun kısmını iş gücü maliyetlerinin düşük olduğu ülkelere (Ör: Çin) yönlendirirken AR-GE ve idari birimler gibi bilgi yoğun kısmını nitelikli iş gücünün bulunduğu ülkelere (Ör: Japonya, Hindistan) yönlendirmektedir. Firmaların DEY'i tercih etmesi hem yatırım yapan ve hem yatırım yapılan ülkenin ticaret hacmini geliştirir. Farklı ülkelerde üretim yapılması ve üretilen malların birbirini tamamlama özelliği sonucunda yatırım yapılan ülkelere ürünlerin montajının yapılarak yatırımcı ülkeye ihraç edilmesi söz konusudur. Bu hem yatırımcı ülkenin hem de ev sahibi ülkelerin dış ticaret hacmini artırması anlamına gelmektedir.(Göver, 2005)

c. Bilgi Sermayesi Modeli (BSM): YEY ve DEY'in birlikte değerlendirilmesi sonucu oluşturulmuş bir modeldir. Teori ticaret maliyetlerinin marjinal üretim maliyetine oranını %20 varsayar. Ev sahibi ülkelerin ekonomik, demografik büyüklükler ve faktör donatımı açısından yavru firmalara benzeşmeleri halinde yatırım en yüksek düzeyde gerçekleşmektedir. Yani benzer ülkeler söz konusu olduğunda firmalar YEY'i tercih etmektedir. Ticaret maliyetlerinin düşük olduğu, farklı faktör donatımına ve dolayısıyla farklı faktör fiyatlarına sahip ülkeler arasında ise firmaların DEY yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. (Göver, 2005)

5. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN BELİRLEYİCİLERİ

DYY'lerin bir ülkeyi yatırım yeri olarak görmesindeki en etkili neden dışa açıklıktır. Sabır (2002)'a göre teşvik tedbirleri, etkin idari prosedürler ve kurallar, minimum bürokratik işlemler, uygun iş gücü politikası, özelleştirme politikası, ekonomik ve siyasi istikrar, ekonomik birlikteliklere üyelik, vergilendirme politikası, dünya ticaret sistemine üyelik ve ülkenin rekabet politikası DYY çekiminin baş aktörleridir. Batmaz ve Tunca (2005) çalışmalarında DYY'nin bölgesel belirleyicilerini; piyasa büyüklüğü, işgücü maliyeti, ticaret engelleri, döviz kuru, açıklık, vergiler, ekonomik büyüme, ulaşım maliyetleri ve politik durum olarak sıralamıştır. DYY'nin belirleyicileri olarak sıralanan maddelerle ilgili yapılan ampirik çalışmaların sonucunda elde edilen verilerde farklılıklar çıkmıştır. DYY girişlerinde etkili olan değişkenlerin tam anlamıyla sınırlarının çizilmemiş olması ve ülkelerin bir diğerine kıyasla, kültürel, ekonomik, siyasi ve coğrafi yapıları gibi farklılıklar etkili olmuştur. Karagöz (2007) DYY'nin belirleyicileri ile ilgili çalışmalardan derlediği tabloda ampirik çalışmaların etki yönünü ve istatistiksel olarak sonuçlarını değerlendirmiştir. Çalışmalarda Piyasa Hacmi ve Teşvikler ile ilgili, etkinin yönü ve ampirik bulgu pozitif çıkarken Enflasyon, Yolsuzluk ve Ülke Riski ile ilgili etkinin yönü ve ampirik bulgu negatif sonuçlar vermiştir.

Tablo 1: DYY'nin Belirleyicilerinin Ampirik Sonuçları

Değişken	Teori/ Hipotez	Etkinin Yönü	Ampirik Bulgu
Piyasa hacmi	Piyasa Hacmi Hipotezi	+	+
Ücretler	Konum Hipotezi	+ / -	+ / - / 0
Ticaret Hadleri	Diğer*	-	+ / - / 0
Büyüme Oranları	Değişen Getiri Oranı, Farklılaştırma, İçsel Finansman	+	+ / -
Dışa Açıklık	Diğer*	+	+ / -
Dış Ticaret Açığı	Diğer*	?	+ / -
Döviz Kuru	Para Alanları Hipotezi	+ / -	+ / - / 0
Vergiler	Diğer*	-	+ / - / 0
Ülke Riski	Diğer*	-	-
Teşvikler	Diğer*	+	+
Yolsuzluk	Diğer*	-	-
İşgücü Maliyeti ve Sendikalaşma	Konum Hipotezi	-	+ / -
Sermaye Maliyeti	Konum Hipotezi	-	+
Enflasyon	Diğer*	-	-

Not: * her hangi bir hipotez ve teoriye dayanmayan değişkenler

Not : 0'lar istatistiksel olarak anlamsız etkiler

Kaynak: Karagöz (2007) Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım girişlerini belirleyen faktörler

Gövdere'nin (2002) yılında yaptığı çalışmada Chakrabarti (2001)'nin ampirik çalışmalarla ilgili hazırlamış olduğu çizelge Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: DYY'nin Belirleyicileri ile İlgili Literatür Çalışması

Potansiyel Belirleyiciler	Farklı Çalışmalarda DYS Yatırımlarına Etkileri		
	Pozitif	Negatif	Önemsiz
1. Piyasa Hacmi	Bandera & White (1968); Schmitz & Bieri (1975); Swedenborg (1979); Rott&Ahmed (1979); Dunning (1980); Lunn (1980); Kravis & Lipsey (1982) Nigh (1985); Papanastassiou & Frey (1985) Culem (1988); Pearce (1990); Wheeler & Mody (1992); Sader (1993); Tsai (1994); Shamsuddin (1994); Billington (1999); Pistoresi (2000)		
2. İşgücü Maliyeti	Caves(1974) Swedenborg (1979) Nankani (1979) Wheeler&Mody (1992)	Goldsbrough (1979) Saunders (1982) Flamm (84) Culem (1988) Schneider&Frey (1985) Shamsuddin (1994) Pistoresi (2000)	Owen (1982) Gupta (1983) Lucas (1990) Rolfe&White (1991) Sader (1993) Tsai (1994)
3.Ticaret Engelleri	Schmitz&Bieri (1972) Lunn (1980)	Culem (1988)	Beaurdeau (1986) Blonigen & Feenstra 1996
4. Büyüme Oranı	Bandera & White (1972) Lunn (1980) Schneider & Frey 1985) Culem (1988); Billington (1999)		Nigh (1988) Tsai (1994)
5.Açıklık	Kravis&Lipsey(1982) Culem(1988); Edwards(1990) Pistoresi(2000)		Schmitz & Bieri (1972) Wheeler & Mody (1992)

6.Bütçe Açığı	Culem(1988); Tsai (1994); Shamsuddin (1994)	Schneider&Frey (1985) Torissi(85);Lucas (1993), Hein(1992);Dollar(1992) Pistoresi (2000)	
7.Döviz Kuru	Edwards(1990)	Caves(1988) Contractor (1990) Froot & Stein (1991) Blonigen & Feenstra1996)	Calderon & Rossell (1985) Sader (1991) Blonigen (1997) Tuman & Emmert (1999)
8.Vergi	Swenson(1994)	Hartman (84) Kemsley (88); Barrel & Pain (1988) Grubert & Mutti (1991) Hines & Rice (1994) Loree & Guisinger (1995) Guisinger (95); Cassou (97) Billington (1999)	Wheeler & Mody (1992) Jackson & Markowski 1995 Yulin & Reed (1995) Porcano & Price (1996)

Kaynak: Gövdere (2002) Dış Ticaret Dergisi, Sayı:6

TÜSİAD ve YASED'in (2004)'de Malezya, İrlanda, Çin, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Hindistan, Slovenya, Macaristan, Brezilya, Portekiz, Arjantin, Polonya ve Rusya'yı kapsayan DYY çekme kapasitelerinin karşılaştırıldığı çalışmada DYY'lerin ülke tercihinde dikkate aldığı faktörler ve ağırlıkları Tablo 3'de gösterilmiştir. Politik ve durum ve siyasi istikrar bu faktörlerin en önemlisi olarak belirlenmiştir. Makro ekonomik durum ise siyasi istikrarın yanında en önemli ikinci faktör olmuştur.

Tablo 3: DYY'nin Belirleyicilerinin Önem Sıralaması

Katagori	% Ağırlık
Politik Durum	% 25
Genel Makro Ekonomik Durum	% 19
İşgücü	% 17
Vergi	% 17
İletişim ve Taşıma Altyapısı	% 12
Enerji	% 8
Ar-Ge Harcamaları	% 2

Kaynak: www.tusiad.us (Erişim Tarihi: 8.5.2010)

DYY'nin söz konusu olan belirleyicileri genel olarak ekonomik faktörler ve yapısal faktörler olarak ikiye ayrılmaktadır. Pazar büyüklüğü, açıklık, işçilik maliyetleri ve emeğin verimliliği, coğrafi yakınlık, alt yapı sistemi, teşvikler ve

faaliyet koşulları, döviz kuru ve ticaret açığı ekonomik faktörler arasında yerılırken; teknolojik rekabet, yaşam kalitesi, politik risk, altyapı yatırımları, yatırımcı ülke arasındaki fiziki uzaklık, beşeri sermaye ve yapısal reformlar yapısal faktörler içinde yeralmaktadır. (Kurtaran, 2007; Dönmez, 2009) UNCTAD (1998) yılında yayınladığı Dünya Yatırım Raporu'nda DYY'lerin belirleyicileri ile ilgili çalışma Şekil 3'te gösterildiği gibi üç ana başlık altında toplanmıştır. Politik faktörler, yatırım ortamına ilişkin faktörler ve ekonomik faktörlerdir. Ekonomik faktörler kendi içinde üç farklı gruba ayrılmış ve pazara yönelme, kaynağa (stratejik varlığa) yönelme, etkinliğe (verimliliğe) yönelme olarak incelenmiştir.

Ekonomik belirleyicilerle ilgili farklı yorumlar olsada öz olarak birbirine yakın belirleyicilerin mevcudiyeti görölmektedir.

Şekil 2: DYY'nin Belirleyicileri

Ev sahibi ülke belirleyici etkenleri
I.Siyasi Faktörler a. Ekonomik, politik ve sosyal istikrar b. Giriş ve operasyonlar ile ilgili kurallar c. Yabancı üyelerin işlem standardı d. Pazarların yapısı ve çalışma üzerine politikalar(özellikle rekabet ve m/a politikalarında) e. DYY üzerine uluslararası antlaşmalar f. Özelleştirme politikası g. Ticaret politikası ve DYY ve ticaret politikalarının uyumu h. Vergi uyumu
II.Ekonomik belirleyici faktörler
III. Yatırım Ortamına İlişkin Faktörler a. Yatırım desteği(izlenim dahil - yapı ve yatırım-etkinlikler ve yatırım oluşturma -yardım hizmetleri) b. Yatırım teşvikleri c. Tartışma maliyetler(rüşvetle ilişki ,idari verimlilik vb) d. Sosyal kolaylıklar(iki dilli okullar,hayat standardı,vb) e. Yatırımdan sonraki hizmetler

ÇUŞ'ların güdüleriyle sınıflandırılmış DYY'lerin çeşitleri	Ev sahibi ülkelerde başlıca ekonomik belirleyici etkenler
A. Pazar arayışı	* Pazar genişliği * Pazar büyüklüğü * Global ve bölgesel pazarlara giriş * Ülke –spesifik müşteri tercihleri * Pazarların yapısı
B. Kaynak / stratejik mal arayışı	* Ham maddeler * Düşük maliyetli kalifiyesiz iş gücü * Teknolojik, buluşsal ve diğer oluşturulan * Mallar(markaisimleri), firma, grup ve kişilerde * Bedenleşmiş olarak dahil * Fiziksel alt yapı(hava alanı, yollar, enerji, iletişim)
C. Verimlilik (Etkinlik) arayışı	* B şıkkının altında listelenmiş mal ve kaynakların maliyeti, üretim için ayarlanmış işçi kaynakları * Diğer girdi maliyetleri, örneğin; taşıma ve iletişim maliyetleri, ev sahibi ekonomi içinde diğer ara üretimlerin maliyetleri * Bölgesel işbirliği ağlarının kurulmasına yardımcı olan bölgesel birleşme anlaşmalarına üyelik

Kaynak: UNCTAD(WIR, 1998)

6. ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER VE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN EV SAHİBİ ÜLKE EKONOMİSİNE GİRİŞ YOLLARI

Yazında ÇUŞ'un tanımı, işlevi ve özelliklerine göre tasnif edilip isim verilmesinde henüz tam bir anlaşma söz konusu değildir. ÇUŞ'ların gelişimi II. Dünya Savaşı'ndan sonraki mevcut duruma Amerika'nın müdahil olmasından sonrasına rast gelmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen ÇUŞ'lar, zamanımızda çok önem kazanmış ve dünyadaki toplam üretiminin büyük bir kısmı bu şirketler tarafından yapılmaya başlanmıştır.

Uluslararası firmaların yaptığı doğrudan yatırım, gittiği ülkeye ithâl etmekten daha ucuza mal üretilmesini mümkün kılacak kaynaklar sağladığı için ithalâtı ikame etmektedir. Bu sebeple, II. Dünya savaşı'ndan hemen önce milletlerarası üretimin büyüklüğü genel olarak milletlerarası ticaretin üçte biri kadar iken, uluslararası firmaların gelişmesi ile 1970 yılına doğru yapılan milletlerarası üretimin büyüklüğü milletlerarası ticaretin büyüklüğünü aşmıştır. En fazla doğrudan yatırım yapmış olan Amerikan firmalarının yabancı ülkelerdeki üretimi, Amerika'nın ihracatının dört katı; Amerika'dan sonra en fazla doğrudan yatırım yapan İngiliz firmalarının yabancı ülkelerdeki üretimi, İngiltere'nin ihracatını iki kat aşmıştır.

Uluslararası firmalar dünya çapında ekonomik, etkinliği sağlayacak en önemli araç olarak görülmektedir. Amerika'da mahalli ve bölgesel firmaların gelişmesiyle ortaya çıkıp büyüyen milli firmalar, başlangıçta kendilerine karşı gösterilen tepkilere rağmen zaman içinde iktisadi etkinliğin sağlanmasında çok önemli katkılarda bulunmuş, faktör piyasasında rekabeti ve faktör fiyatlarının bölgeler arasında eşitlenmesini sağlamıştır. Uluslararası firmalardanda dünya çapında aynı rolü oynaması beklenmektedir.

Dünya ekonomisinin geleceğinin dev firmalar tarafından belirleneceği ileri sürülmekte ve bunların gelişmesinin uzun dönemde ücretlerin, rantların ve faiz hadlerinin dünya genelinde eşitlenmesini sağlamada dış ticaretten daha etkin bir araç olacağı tahmin edilmektedir.

Uluslararası firmalar çeşitli isimlerle adlandırılmakta ve böylece, çoğu kere gelecekte kazanacakları fonksiyon ve milletlerarası niteliğın derecesi belirtilmeye

çalışılmaktadır. Richard Robinson bu firmaların evrim safhalarına göre dörtlü bir tarif getirmiştir:

Uluslararası firma (international); milletlerarası faaliyetlerin bir merkezde birleştirildiği ve yabancı bir piyasaya girmek için doğrudan yatırım dahil her türlü imkandan yararlanmayı arzu eden firmadır. Çok uluslu firma (multinational); yapı ve politika olarak yabancı faaliyetlerin yerli faaliyetlerle eşit tutulduğu ve yöneticilerin, firmanın hedeflerine varmak için, firma kaynaklarını ülke sınırlarını dikkate almadan dağıtmaya istekli olduğu firmadır. Fakat firmanın merkezi sermayenin kaynak ülkesindedir ve kararlar burada alınmaktadır. Uluslarötesi firma (transnational); farklı milliyetlere sahip-kişilerin sahip olduğu ve yönettiği uluslararası firmadır. Böylece firma milli bir temelden kurtulmuş olmaktadır. Uluslarüstü firma (supranational); milletlerarası anlaşmayla kurulan milletlerarası bir organ tarafından tescil edilmek, kontrol edilmek ve bu organa vergi ödemek suretiyle hukuki olarak milliyetini kaybeden uluslarötesi firmadır.(Şahin, 1975)

Günümüzde bu tanımların hepsi ayrı ayrı kullanılmamaktadır. Çalışmada dört ayrı tanımın yerine Çok Uluslu Şirketler denilecektir. 1980'lerden bu yana yazılan makalelerde ve kitaplarda ÇUŞ'ların hemen hemen aynı özelliklerine değinilmiştir. Alpar'a göre (1980) ÇUŞ'lar yatırım faaliyetlerini birden fazla ülkede sürdüren ve üretimle ilgili kararları merkezden alan veya çeşitli yollarla bağlı şirketlerin kararlarını etkileyebilen şirketlerdir. ÇUŞ'lar pazarlama ya da üretim faaliyetlerini birden fazla ülkede devam ettiren şirketlerdir. Yabancı ülkelerdeki üretim ve pazarlama olanakları yeni bir yatırım kurulması şeklinde olabileceği gibi önceden faaliyetlerini sürdüren bir firmanın satın alınması ya da rakip yabancı şirketlerin bir kısmının sahipliğini elinde bulundurma şeklinde de olabilir. (Husted ve Melvin, 1990)

Değişik bir tanımlama ile özelliklerine göre ÇUŞ'lar, başta imalat ve madencilik gibi alanlar olmak üzere birçok ülkede yatırım yapan, geliştirme faaliyetlerine katılan yatırımları ülke sınırlarını aşan ve kararları planlı bir merkezden alan, şirket yönetiminde ve stokların sahipliğinde çokuluslu bir karaktere sahip olan, dış satışların toplam satışları içindeki payı % 25 veya daha fazla olan şirketlerdir. (Carbaugh, 1992) Diğer bir tanımda Seyidoğlu'na (2007) göre ÇUŞ'lar bir ana

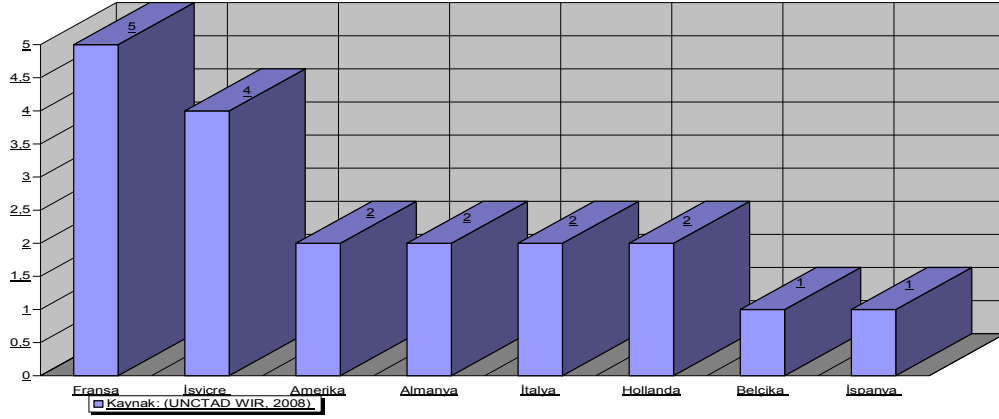
merkezi bulunan ve bu merkeze bağılı olarak değişik ülkelerde üretim yapan şubelerden ve birimlerden oluşan işletmedir.

“ Bu işletmelerin üretim faaliyetleri üç grupta toplanabilir:

- *Geriyeye bağıntılı üretim faaliyetleri: Daha çok doğal kaynakları işletmek için kurulurlar. Kendi sanayi üretimleri veya dünya pazarları için gerekli hammaddelerin çıkarılması, işlenmesi ve satışı faaliyetinde bulunurlar (petrol ve maden işletmeciliği gibi).*
- *İleriye bağıntılı üretim faaliyetleri: Bunlar ya ana şirketin yabancı ülkelerdeki satış faaliyetlerini düzenlemek, ya da ana şirketin bulunduğu ülkenin pazarlarının sınırlı olması nedeniyle diğer ülkelerde yatırım yapma zorunluluğunda olan şirketlerdir.*
- *Yatay bağıntılı üretim faaliyetleri: En yaygın biçimdir. Yatırım yapılan ülkedeki bağılı şirkete sermaye ile birlikte üretim için gerekli teknoloji, teknik yardım (know-how) ve işgücü transfer edilerek bağılı şirketin ana firmanın üretim stratejisi doğrultusunda üretim yapması sağlanır. Çoğu zaman oligopolistik bir yapıya sahip bulunan ve yatırımlarıyla yabancı ülkelerdeki nispi olarak düşük maliyetli üretim faktörleri ve Pazar olanaklarından yararlanmaya çalışan bu şirketlerin amacı, karlarını dünya ölçeğinde maksimize etmektir.” (Tandırcioğlu ve Özen, 2003)*

Yukarıda yer alan tanımlardan da anlaşılacağı üzere ÇUŞ'ların iki önemli özelliği ortaya çıkmaktadır. Birincisi bir ana şirket ve bağılı kuruluşlarının olması ikincisi ise kararların merkezden alınmasıdır. Günümüzde ÇUŞ'ların dünya ekonomisindeki önemini istatistiklere bakarak anlamamız mümkündür. ÇUŞ'ların kaynak ülkelere göre dağılımına finansal durumları veri kabul edilerek bakılacak olunursa:

Şekil 3: Dünyada Finansal Bazdan Ele Alınan İlk 20 Şirketin Ülkelere Göre Dağılımı

Kaynak : UNCTAD verilerinden derlenmiştir. (WIR, 2009)

Şekil 3’de görüldüğü üzere finansal bazdan ele alınan ÇUŞ’ların ilk 20’sinin hepsinin kaynak ülkesi gelişmiş ülkelerden oluşmaktadır. Grafik biraz daha detaya inilerek tablo halinde incelenecek olursa mevcut durum daha açıkça görülecektir.

Tablo 4: Dünyada Finansal Bazdan Ele Alınan İlk 20 Şirket

DÜNYA'DA FİNANSAL BAZDAN ELE ALINAN İLK 20 ŞİRKET(Milyon dolar)	
Şirket (Corporation)	Ülke (Home economy)
1 Citigroup	Amerika
2 Allianz Group	Almanya
3 ABN AMRO holding NV	Hollanda
4 Generali Spa	İtalya
5 HSBC Holdings PLC	İngiltere
6 Société Générale	Fransa
7 Zurich Financial Services	İsviçre
8 UBS AG	İsviçre
9 Unicredito Italiano Spa	İtalya
10 Axa	Fransa
11 BNP Paribas	Fransa
12 Deutsche Bank AG	Almanya
13 American International Group Inc	Amerika
14 Credit Suisse Group AG	İsviçre
15 Swiss Reinsurance Company	İsviçre
16 Dexia	Belçika
17 Crédit Agricole SA	Fransa
18 Natixis	Fransa
19 ING Groep NV	Hollanda
20 Banco Santander SA	İspanya

Kaynak : UNCTAD verilerinden derlenmiştir. (WIR, 2009)

Tablo 4’de görüleceği üzere ilk 10 sıralamasında en önde Amerika’yı görüyoruz. Bununla birlikte Fransa ve İsviçre’yi ilk 20 ÇUŞ arasında en fazla şirketi olan ülkeler olarak görmekteyiz. Fransa beş şirket, İsviçre dört şirket ile tablo içinde yer alırken Amerika, Almanya, İtalya ve Hollanda ikişer, İngiltere, İspanya ve Belçika birer şirketle onları takip etmektedir. Finansal olmayan (non- financial) açıdan ÇUŞ’lara incelenilecek olursa:

Tablo 5: Finansal Olmayan Bazdan Ele Alınan İlk 20 Şirket

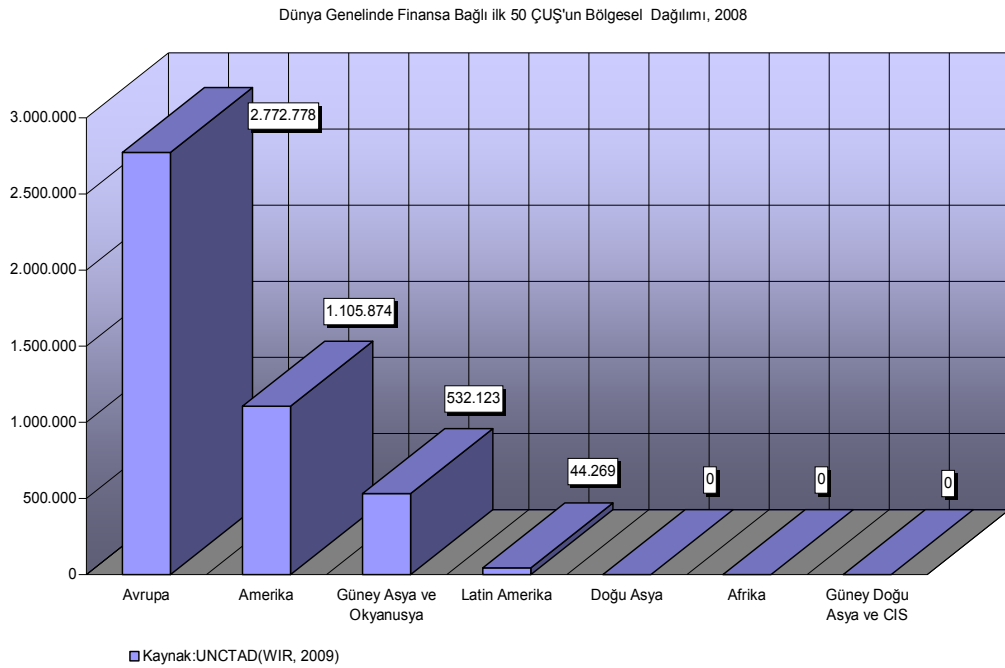
DÜNYA'DA FİNANSAL OLMAYAN (non-financial)BAZDAN ELE ALINAN İLK 20 ŞİRKET (Milyon dolar)				
	Şirket (Corporation)	Ülke (Home economy)	Endüstri(industry)	Assets (varlık)
1	General Electric	Amerika	Elektrik&Elektronik Araçlar	420.300
2	Vodafone Group PLC	İngiltere	Telekomünikasyon	230.600
3	Royal Dutch / Shell Group	İngiltere / Danimarka	Petrol Şirketleri	196.828
4	British Petroleum Company PLC	İngiltere	Petrol Şirketleri	185.323
5	Exxon Mobil Corporation	Amerika	Petrol Şirketleri	174.726
6	Toyota Motor Corporation	Japonya	Motorlu araçları	153.406
7	Total	Fransa	Petrol Şirketleri	143.814
8	Electricite De France	Fransa	Elektrik, gaz ve su	128.971
9	Ford Motor Company	Amerika	Motorlu Araçları	127.854
10	E. On	Almanya	Elektrik, gaz ve su	123.443
11	Arcelor Mittal	Lüksemburg	Metaller ve Metal Ürünleri	119.491
12	Telefonica SA	İspanya	Telekomünikasyon	107.603
13	Volkswagen Group	Almanya	Motorlu araçları	104.382
14	Conoco Phillips	Amerika	Petrol Şirketleri	103.457
15	Siemens AG	Almanya	Elektrik & Elektronik Araçlar	103.055
16	Daimler Chrysler AG	Almanya	Motorlu araçları	100.458
17	Chevron Corporation	Amerika	Petrol Şirketleri	97.533
18	France Telecom	Fransa	Telekomünikasyon	97.011
19	Deutsche Telekom AG	Almanya	Telekomünikasyon	96.005
20	Suez	Fransa	Elektrik, gaz ve su	90.735

Kaynak : UNCTAD verilerinden derlenmiştir. (WIR, 2009)

Tablo 5’i incelediğimizde finansal içerikli kuruluşlarda olduğu gibi yine Amerika en başta bulunmakta ve bununla birlikte ilk beş şirketin iki tanesi Amerikalıdır. Danimarka ile ortak olmakla birlikte üç şirket ise İngiliz firmalardan oluşmaktadır. Diğer hususlara değinilecek olursa petrol ve motor araçları endüstrisi ilk yirmideki ÇUŞ’ ların yarısına yakın kısmını oluşturmaktadır. Dikkatleri çekecek diğer bir husus Fransa ve Almanya’nın beşer şirketle ilk yirmide bulunan şirketlerin % 45’ini oluşturmasıdır. İspanya ve Lüksemburg ilk yirmide birer şirketle temsil edilmektedir. GOÜ’lere ait ilk yirmide kendine yer bulamamıştır: 2005’de ilk yirmide kendine yer bulan Çin ve Hong Kong ortaklığı ile oluşan Hutchison Whampoa Limited Şirketi GOÜ’lerin yegâne temsilcisi olma şansını kaybetmiştir.

Şekil 4’de bakılacak olursa Finansal Analize göre ilk 50 ÇUŞ’un dağılımı şöyledir:

Şekil 4: Dünya Genelinde Finansa Bağlı İlk 50 ÇUŞ’un Bölgesel Dağılımı

Kaynak : UNCTAD verilerinden derlenmiştir. (WIR, 2009)

Şekil 4’de görüldüğü üzere dünya genelinde ÇUŞ’ ların ağırlıklı olarak bulunduğu yer İngiltere Fransa ve Almanya’nın içinde olduğu coğrafi bölge olan Avrupa’dır. Bahsedildiği gibi günümüzde ÇUŞ’lar etkinliklerini önemli ölçüde arttırmış olup ülkeler arasındaki teknoloji, sermaye ve know-how akımına aracılık etmekte, yüksek bilgi düzeyi, pazarlama stratejisi, geniş kapasiteli üretim ve

pazarlama faaliyetleri ile dünya ticaret ve yatırımına yön vermektedir. Tablo 5'den görüleceği üzere ÇUŞ'lar büyük oranda AR-GE çalışmalarına dayanan elektrik-elektronik, enerji, iletişim, motor araçları (otomotiv sektörü) gibi ileri teknoloji yatırımlarına ihtiyaç duyan sektörlerde yoğunlaşmışlardır. Bu hareketlilik bilgi çağında olmamızdan ve iletişimin şimdiye kadar ki zamanın en üst seviyesine çıkmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle internet sayesinde bütün alanlarda meydana gelen herhangi bir gelişmeyi anında bütün dünyanın öğrenmesi ile muhafazakar bir yapısı olan DYY'ler son yıllarda daha hareketli olabilmüş ve yeni sektörler ilgi alanına girmiştir. Daha önce turizm, otomobil, hazır giyim, tüketiciye yönelik elektronik araçlar ve yiyecek sektörleri dikkat çekerken, son dönemde;

- a. Telefon "call center"lar;
- b. Software ve bilgisayar hizmetleri;
- c. Elektronik parçalar;
- d. Ortak servis merkezleri ve şirket yönetim merkezleri;
- e. İşlenmiş malzeme ve parçaları;
- f. "Back Office" faaliyetleri;
- g. Geliştirilmiş lojistik operasyonları;
- h. Eczacılık ve biyoteknoloji gibi sektörlerle yoğun bir şekilde doğrudan yabancı sermaye yatırımı yapıldığı gözlenmektedir.

Bu yeni endüstriler gelişmekte olan ülkelere önemli olanaklar yaratmıştır. Hindistan'ın software proje üretim merkezi olurken Filipinler, Meksika ve Malezya gibi ülkeler gelişmiş elektronik üretimde önemli merkezler olmuşlardır. (Özyıldız, 1998) Bu kadar büyük etkinlikleri olan ÇUŞ'ların başlıca özellikleri Yüksel'e göre (1999) şunlardır :

- Yeni ve ileri teknolojiye sahiptirler,
- AR-GE faaliyetleri gelişmiştir,
- Ölçek büyüklüğüne erişmişlerdir, kitle üretimi yoğundur,
- Oligopolistik üstünlükleri vardır.

ÇUŞ'ların başka bir ülkede kendi varlığını göstermesi ve ülke pazarına dahil olması başlıca dört şekilde meydana gelir:

6.1. BİRLEŞME VEYA SATIN ALMA

Ekonomik ve finansal yönden güçlü olan çokuluslu işletmeler büyüyecek veya kar maksimizasyonunu sağlamak için ülke dışında faaliyet gösteren başka şirketlerle birleşme veya satın alma şeklinde entegre olurlar. Bu şirketlerin daha önce çeşitli sebeplerle ilişkide buldukları olmaktadır. Bunun yanında kendisinden dikey veya yatay büyümesine katkıda bulunacak küçük işletmeler ile de birleşme veya satın alma yoluna gidebilmektedirler. Bu işlemler yönetim faaliyetini icra edebilecek oranda hissesine sahip olma veya tüm mal varlıklarını satın alma şeklindedir.

6.2. ŞUBE AÇMA VEYA YENİ BİR TESİS KURMA

Firma ihracat yoluyla girdiği piyasada yeterli bir talep görürse bu talebi değerlendirmek için ev sahibi ülkeye şube açma veya yeni tesis kurma yoluyla yatırım yapar.(Seyidoğlu, 2007) Yapılan yatırımlarda çokuluslu işletmenin belirleyeceği mülkiyet stratejisi ile yönetim arasında direkt bir ilişki bulunmaktadır. Mülkiyet payı hissedar grupların şirket yönetimde oynayacağı rol ve alacağı kararlarda etkili olmaktadır.(Fırat ve Mortaş, 2005) Şube açma veya tesis kurma daha çok şirket veya ürün bilgilerinin paylaşılamayacağı ürünün değerinden endişe edildiği durumlarda başvuru bir yöntemdir.

6.3. ULUSLAR ARASI ORTAK GİRİŞİMLER

“Ortak girişim”, iki veya daha fazla firmanın bir araya gelerek, mülkiyetini birlikte üstlendikleri bir firmada üretim, teknoloji transferi, yeni üretim metotları, lisans anlaşmaları gibi konuları kapsayan uzun dönemli bir ortaklık anlaşmasıdır. (Alpar, 1980) Şirket mülkiyetinin %100 yabancı işletmeye ait olması az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler tarafından istenen bir durum değildir. İş ortaklığı biçiminde faaliyet göstererek yabancı ülkeye girmek çokuluslu işletme açısından uygun bir yol olabilmektedir. Bunun yanında uluslararası pazarda rekabetin getireceği sıkıntıları aşmak ve yabancı ülke pazarında tek başına faaliyet göstermenin getirdiği teknolojik, ekonomik, sosyo-kültürel, politik vb. engellerin bir veya birkaçını gidermek için ÇUŞ'lar ortak girişime yönelirler. (Fırat ve Mortaş, 2005)

6.4. LİSANS ANLAŞMALARI

Lisans, firmanın elindeki teknoloji veya üretim yönteminin yabancı bir işletmeye kiralamasıdır.(Seyidoğlu, 2007) Firmaların sahip olduğu teknolojilerini “bil-yap” (know-how) adı altında, karşılığında bedel elde ederek kişi veya organizasyonlara devrine “lisans” denir.(Öznur, 1999) Dört farklı lisans anlaşması mevcuttur. Bunlar;

- a. temel lisans anlaşması,
- b. franchising
- c. sözleşmeli üretim
- d. yönetim sözleşmesidir (Alpar, 1980)

Lisansı alan şirket anlaşma sayesinde söz konusu ürünü kaynak firmadaki teknik özelliklere göre üreterek satış yapar ve satıştan elde edilen gelirin lisans anlaşmasınca belirlenen bir bölümü ana şirkete gönderilir. Ana şirkete gönderilen bedele “royalty” denmektedir. Lisans anlaşmalarının kiralayan firmaya teknik sırları verme, ana firmanın pazar payında daralma ve üretilen üründe olası bir kalite düşüklüğü ve akabinde ana firmanın itibarını zedeleme gibi dezavantajları bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN BÖLGESEL DAĞILIMI, TARİHSEL SÜREÇ VE EKONOMİK BÜYÜME

1. DÜNYADA DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

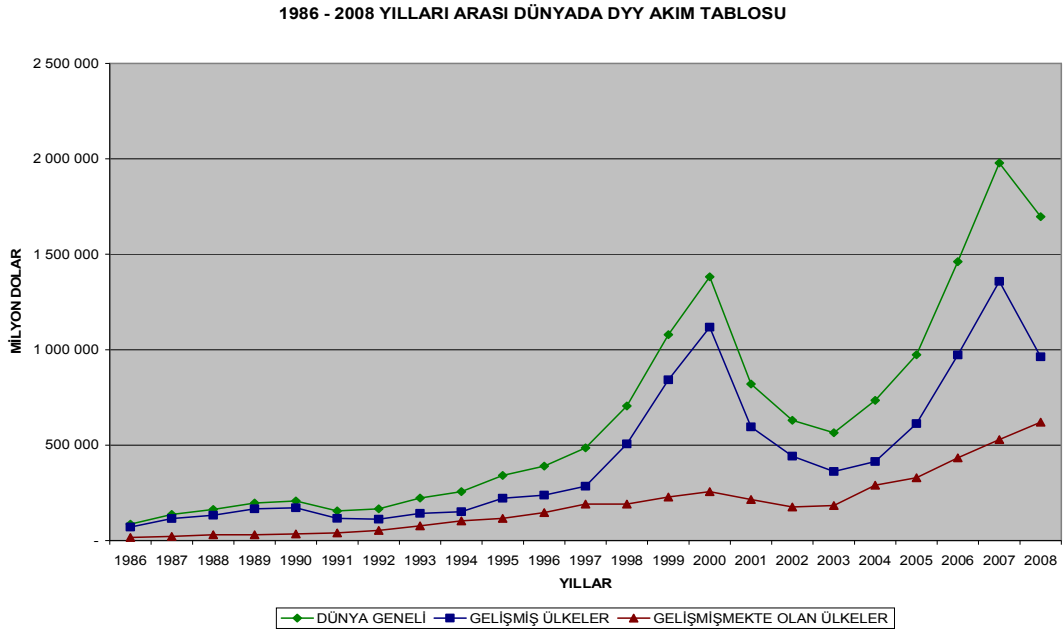
Sermaye hareketleri; doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları, banka kredileri ve diğer krediler olarak dört ana kategori altında toplanmaktadır. Diğer krediler, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi kuruluşlardan alınan kredilerin yanında, gelişmekte olan ülkelere yönelik dış yardımlar ve hükümet kredileri gibi unsurlardan oluşmaktadır. (Akbay, 2006) Ülke ekonomilerinin büyüebilmeleri için sermaye birikimi ve ardından bu sermaye birikiminin dönüştüğü yatırımlara ihtiyaçları vardır. Sermaye birikimi, ülkeler için sürdürülebilir büyüme ve kalkınmanın temel dinamiği konumundadır. Sermaye hareketleri ile ilgili çalışmanın konusu olan DYY'lere tarihi süreç içerisinde bakıldığında, yabancı sermayenin yüksek kazançlar sağlamak için önceleri kâr marjı fazla olan doğal kaynaklara yönelmiş olduğu görülmektedir. Yeni arayışlar sonucunda keşfedilen topraklardaki koloniler, sanayileşmeye başlayan Avrupa'nın hammadde ihtiyacını karşılayarak girişimciler için büyük kârlar sağlamıştır. Dolayısıyla 19.yüzyılın başında yabancı sermaye hareketleri tarım ve madencilik alanlarında yoğunlaşmıştır. Bu dönemde sömürge ülkelerde yabancıların denetiminde yerel işçi çalıştırılarak gerçekleştirilen üretim ve kârlar Avrupa'ya ihraç edilmiştir. Endüstri devriminin sonucu olarak özellikle 19. yüzyılın başından itibaren sanayileşmiş ülkelerdeki

sermaye birikimi ve bu sermayeye sahip büyük şirketler en fazla kârı sağlayacak yatırım alanları aramaya yönelmişlerdir. (Demirel, 2006)

Bu yatırımlar öncesinde daha çok devlet garantileri taşıyan tahvillerin satışı şeklinde olmuştur. I. Dünya Savaşı öncesinde İngiltere başı çekmiş daha sonra bu harekete ABD, Fransa, Almanya da katılmış. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise Doğu bloku da yardım programları şeklinde bu harekete dâhil olmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde ABD'nin uyguladığı programlar sonucunda, 112 milyar \$ bağış, 21 milyar \$ ödünç olmak üzere gelişmekte olan ülkelere 133 milyar \$ kaynak transferi yapılmıştır. Bu dönemde ABD ile birlikte artış gösteren yabancı sermaye yatırımları, 1950'li yıllardan sonra ÇUŞ'ların etkisi altına girmiştir. Ulusal sınırları aşan ÇUŞ'ların en önemli özelliği az gelişmiş ülkelere emperyalist sızma, bağımlılığı artırma, bağımlı gelişme sürecini derinleştirmeleridir.(Altuğ, 2000) Bunun yanında ÇUŞ'ların çoğunluğunun ABD' ye ait olduğunu da belirtilmesi gerekmektedir. Küreselleşme sürecinden önce fazla önemsenmeyen yabancı sermaye bugün dünya genelinde ekonomik büyümeye katkısı, sermaye stoğuna etkisi, yeni teknoloji aktarımı, bilgi transferi ve diğer birçok ekonomik ve sosyal alandaki katkılarından dolayı ülkelerin ilgi odağı haline gelmiştir. Ülkelerin payını arttırmak için kıyasıya yarıştığı üst üste reformlar yaptığı bir kaynak olma özelliği kazanmıştır. Yabancı sermaye ile ilgili farklı zamanlarda çok değişik yorumlar yapılmıştır. 1990'dan önce ekonomilerini yabancı yatırımlara kapayan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri büyük miktarda yatırım çekmeye başlamışlardır. Yine 1990'lı yılların ortalarından itibaren yabancı yatırımlardan pay alabilmek için özellikle gelişmekte olan ülkeler arasında rekabet ortamı doğmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan 1990'lı yıllara kadar gelişmekte olan ülkelere (GOÜ) yabancı yatırımcılara karşı şüphe ve güvensizlik duyguları hakim olmuştur. Bu yaklaşımda yabancı yatırımların sömürgeciliğin bir aracı olduğu, yerli sanayi öldüreceği ve uzun vadede daha ziyade döviz çıkışına yol açacağı inancının etkisi görülmektedir (DPT, 2000). Hatta UNCTAD 2002 yılı Dünya Yatırım Raporu'nda ülkelerin performans ve potansiyellerini belirleyen endeks geliştirmiştir. Ayrıca, 2002 yılına kadar portföy yatırımlara bakış "kötü" olarak değerlendirilirken, DYY'ler "iyi" değerlendirilmiştir. Ancak 1990'lı yıllara doğru durum değişmiş, GOÜ'lerin birçoğu çeşitli düzenlemeler yoluyla uluslararası yabancı sermaye hareketlerinden daha fazla

pay alma gayreti içine girmişlerdir. Birleşmiş Milletler tarafından yapılan bir araştırmaya göre 90'lı yıllarda GOÜ'lerde yatırım iklimiyle ilgili düzenlemelerin (toplam 750 adet) % 94,2'si DYY lehine olmuştur. (DPT, 2000) Son yıllarda ise, doğrudan yatırım - portföy yatırımı ayırımının gereksizliği tartışılmaktadır. (Evans, 2002) DYY'leri çalışmanın ekonometrik analizlerin yapıldığı yıllar açısından değerlendirildiğinde Grafik 4'de görüldüğü gibi 1985 ile 2003 yıllarını kapsayan 20 yıllık süre içerisinde DYY akımlarının tamamına yakın kısmı GÜ'lerde gerçekleşmiştir. Bu yıldan sonra GOÜ'lerin DYY çekiminde etkisi daha çok hissedilmeye başlanmıştır.

Şekil 5 : 1986 – 2008 Yılları Arası DYY Akım Tablosu

Kaynak : UNCTAD verilerinden derlenmiştir. (WIR, 2009)

Grafik'te görüldüğü gibi GOÜ'lere yapılan yatırım 1997'de artış göstermiş 1998'de bu artış devam etmiş bu yıldan sonra 2003 yılına kadar bir azalma trendi içinde olmuştur. 2003 yılından sonra ise GOÜ'lere yatırımda gözle görülecek bir artış meydana gelmiş bu artış 2008'e kadar yükselen değerler ile devam etmiştir.

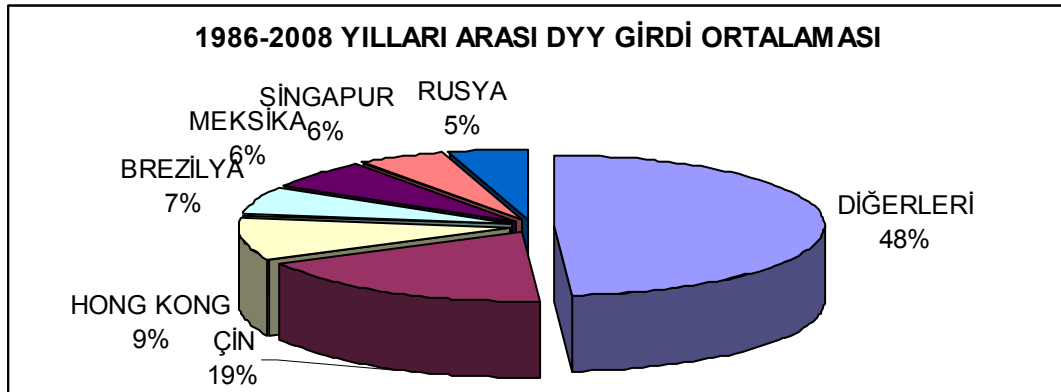
Gelişmiş Ülkelerin (GÜ) DYY'leri dünyadaki DYY'lerin de belirleyicisi olmuştur. 1986 yılından 1989 yılına kadar GÜ'lere yapılan DYY'ler 1989 ve 1990 yıllarında en yüksek seviyeye gelmiş 1990'dan sonra 1992 yılına kadar bir düşüş trendi içine girmiştir. 1992'den 1997'ye kadar DYY'lerde hızlı bir artış meydana

gelmiştir. 1997'den sonra DYY'lerdeki artış hızı katlanarak artmış ve 2000 yılında DYY'ler 1997'nin yaklaşık 5 katı büyüklüğe çıkmıştır.

Tablo 6'da görüldüğü gibi DYY girişlerinde GÜ'ler daima ön sıralarda yer almıştır. Amerika DYY çekme potansiyeli olarak yıllardır en üst sıralarda kendine yer bulmuştur. 1886, 1990, 1995 ve 2000 yıllarında ilk sırada yer alırken 2003'te üçüncü 2005'te ikinci sırada kendisine yer bulmuştur. 2006 yılında DYY çekiminde tekrar en üst sıraya yerleşmiş ve 2007, 2008 yıllarında da mevcut sıralarda en üstte olmuştur. Amerika ile birlikte İspanya İngiltere Fransa ve Kanada DYY çekiminde diğer önde olan ülkeler konumundadır.

GOÜ'lerden ilk 20 sıralamasında en çok dikkati çeken ülke büyük DYY çekimleri ile Çin olmuştur. 1995'te dünya genelinde ikinci 2003'te birinci 2005'te üçüncü, 2008'de üçüncü sıralarda kendine yer bulmuştur. Çin ile birlikte yine dikkatleri çeken diğer bir ülke ise Hong Kong'tur. GOÜ'lerden farklı yıllarda sıralamaya giren önemli ülkeler ise önem sırasına göre Brezilya, Meksika, Singapur, Rusya, Malezya, Endonezya, Arjantin, Suudi Arabistan, Macaristan, Ermenistan, Çek Cumhuriyeti, Kolombiya, Tayland, Portekiz, gibi ülkelerdir. Son yıllarda Türkiye ekonomisinde meydana gelen olumlu gelişmelerle bu kervana dahil olmuştur.

Şekil 6: 1986 – 2008 Yılları Arası GOÜ'lerin DYY'den Aldığı Payların Yüzdeleri

Kaynak : UNCTAD verilerinden derlenmiştir. (WIR, 2009)

Tablo 6: En Çok DYY Akımı Çeken İlk 20 Ülke Sıralaması

En Çok DYY Akımı Çeken İlk 20 Ülke Sıralaması

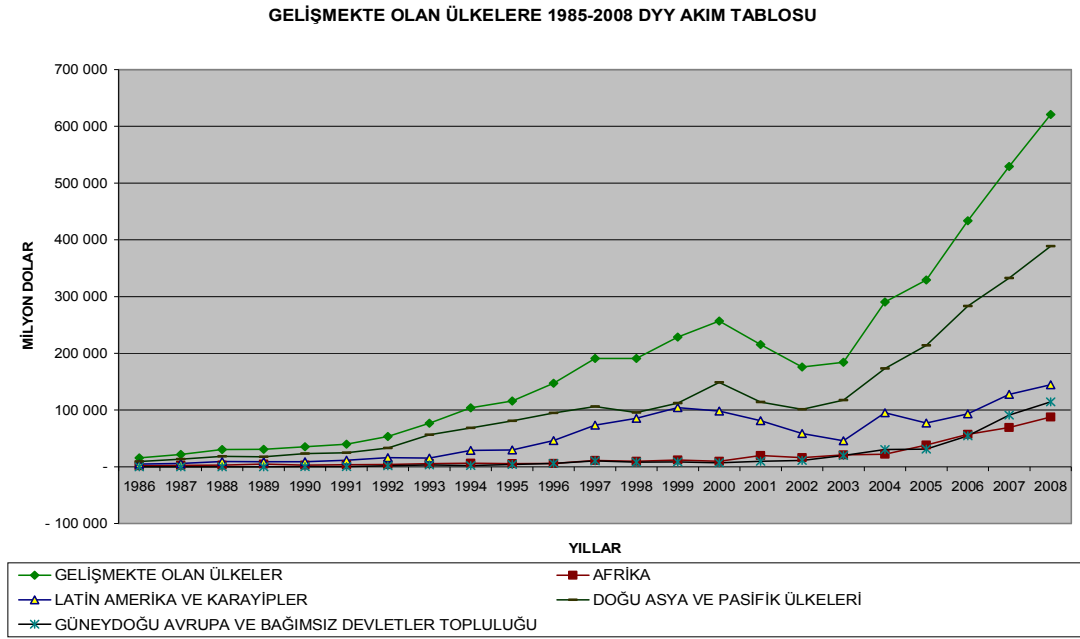
1986		1990		1995		2000		2003		2005		2006		2007		2008	
Sıra	Ülkeler	Sıra	Ülkeler	Sıra	Ülkeler	Sıra	Ülkeler	Sıra	Ülkeler	Sıra	Ülkeler	Sıra	Ülkeler	Sıra	Ülkeler	Sıra	Ülkeler
1	Amerika	1	Amerika	1	Amerika	1	Amerika	1	Çin	1	İngiltere	1	Amerika	1	Amerika	1	Amerika
2	İngiltere	2	İngiltere	2	Çin	2	Almanya	2	Fransa	2	Amerika	2	İngiltere	2	İngiltere	2	Fransa
3	Avusturya	3	İspanya	3	Fransa	3	İngiltere	3	ABD	3	Çin	3	Fransa	3	Fransa	3	Çin
4	İspanya	4	Fransa	4	İngiltere	4	Kanada	4	İspanya	4	Fransa	4	Belçika	4	Kanada	4	İngiltere
5	Fransa	5	Hollanda	5	İsveç	5	Hollanda	5	İrlanda	5	Hollanda	5	Çin	5	Hollanda	5	Rusya
6	Hollanda	6	Avusturya	6	Hollanda	6	Hong Kong	6	Hollanda	6	Hong Kong	6	Kanada	6	Çin	6	İspanya
7	Kanada	7	Belçika	7	Almanya	7	Fransa	7	İtalya	7	Kanada	7	Hong Kong	7	Hong Kong	7	Hong Kong
8	Almanya	8	Kanada	8	Avustralya	8	Çin	8	İngiltere	8	Almanya	8	Almanya	8	İspanya	8	Belçika
9	İsviçre	9	İtalya	9	Singapur	9	İspanya	9	Hong Kong	9	Belçika	9	İtalya	9	Rusya	9	Avustralya
10	Meksika	10	Singapur	10	Meksika	10	Danimarka	10	Almanya	10	İspanya	10	Lüksemburg	10	Almanya	10	Brezilya
11	Çin	11	İsviçre	11	Kanada	11	Brezilya	11	İsviçre	11	Singapur	11	Rusya	11	Belçika	11	Kanada
12	Singapur	12	Çin	12	İspanya	12	İrlanda	12	Singapur	12	İtalya	12	İsveç	12	İsviçre	12	İsveç
13	Mısır	13	Almanya	13	Hong Kong	13	İsveç	13	Meksika	13	Meksika	13	İsviçre	13	İtalya	13	Hindistan
14	Yeni Zelanda	14	Portekiz	14	Malezya	14	İsviçre	14	Brezilya	14	Brezilya	14	Singapur	14	Brezilya	14	Suudi Arabistan
15	İsveç	15	Meksika	15	Arjantin	15	Singapur	15	Bermuda	15	Rusya Federasyonu	15	Avustralya	15	Avustralya	15	Almanya
16	Norveç	16	Tayland	16	Macaristan	16	Meksika	16	Avustralya	16	Bermuda	16	Türkiye	16	İrlanda	16	Japonya
17	Belçika	17	Malezya	17	İtalya	17	İtalya	17	Avusturya	17	İsveç	17	İspanya	17	Meksika	17	Singapur
18	Kolombiya	18	İsveç	18	Brezilya	18	Avustralya	18	Kanada	18	Birleşik Arap Emirlikleri	18	Meksika	18	Suudi Arabistan	18	Meksika
19	Ermenistan	19	Arjantin	19	Endonezya	19	Bermuda	19	Japonya	19	Cayman Adaları	19	Brezilya	19	Singapur	19	Nijerya
20	Arjantin	20	Ermenistan	20	Danimarka	20	Arjantin	20	Cayman A.	20	Çek Cumhuriyeti	20	Suudi Arabistan	20	Hindistan	20	Türkiye

Kaynak : UNCTAD verilerinden derlenmiştir. (WIR, 2009)

2. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Gelişmekte olan ülkeler Güney Asya ve Pasifik Ülkeleri, Doğu Avrupa ve Merkez Asya Ülkeleri, Latin Amerika ve Karayip Ülkeleri ve Sahra Altı Afrika Ülkeleri olarak dört ana başlık altında toplanmıştır.

Şekil 7: 1986 – 2008 Yılları Arası Gelişmekte Olan Ülkelere DYY Akım Tablosu

Kaynak : UNCTAD verilerinden derlenmiştir. (WIR, 2009)

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD) verilerine göre 2009 yılında global DYY akımı % 39 azaldı. UNCTAD'ın yayınladığı rapora göre 2008 yılında işletmeler 1.7 trilyon dolar DYY gerçekleştirmiştir. 2009 yılında ise bu rakam 1 trilyon doların hemen üzerinde bir miktarda kaldı. 2009 yılında GOÜ'lere DYY akımı % 39 GÜ'lerde ise akış % 41 azaldı. Ekonomik göstergeler DYY'lerin GÜ'lere doğru kaydığı yorumlarını beraberinde getirmektedir. Bu gücün kaymakta olduğunun bir yansıması olarak işletmelerin 2009 yılında Çin'e yaptıkları yabancı yatırımları 2008 yılına göre sadece % 2.6 azalırken, Amerika'ya yatırımlar % 57 gerilemiştir. 2009 yılında Amerika yine birinci ülke olarak yerini korumuştur fakat Çin 2009 yılında Fransa ve İngiltere'yi geçerek DYY çekiminde ikinci sıraya yükselmiştir. Diğer GOÜ'lerin DYY çekim performansı Çin'e göre bir hayli düşük gerçekleşmiştir. Aynı dönemde DYY'lerde Brezilya'da % 49.5

Hindistan'da % 19 ve Rusya'da % 41.1 gerileme olmuştur. Afrika'da DYY'ler % 36.2 azalarak 55.9 milyar dolara, Latin Amerika ve Karayipler'de ise % 40.7 düşüşle 85.5 milyar dolara gerilemiştir.

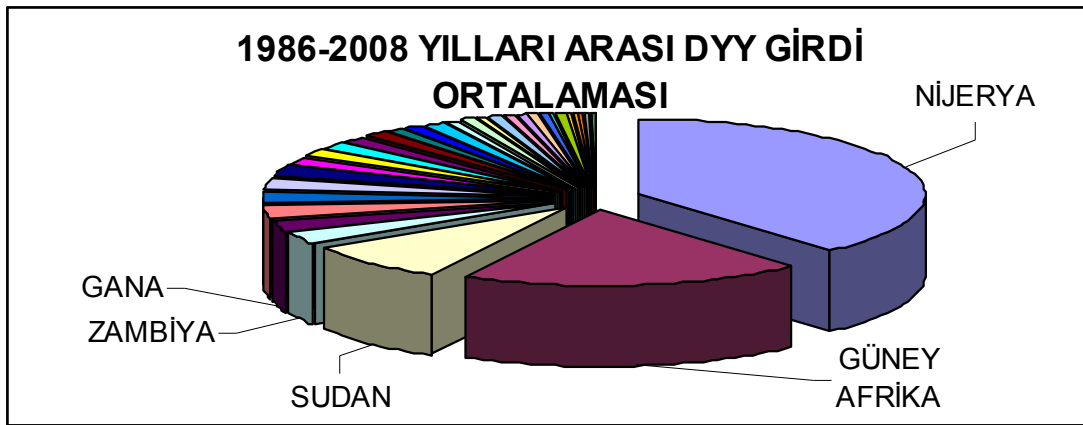
GÜ'lerden Almanya ise 2009 yılında % 40,7 ile GÜ arasında DYY çekiminde en önemli artış gösteren ülke olmuştur.

2.1. SAHRA ALTI AFRİKA

Afrika'nın küresel DYY akımlarından aldığı pay çok düşüktür. 1986 yılından 2005'e kadar devam eden süreçte DYY önemli bir artış göstermiştir. 1997, 2001 yılları bu gelişimde önde olan yıllardır. Afrika'ya yönelen yabancı yatırımcıların hedefi, Afrika'nın yeraltı zenginlikleridir. Afrika'nın yeraltı zenginlikleri petrolden elmas madenlerine kadar çok çeşitli yelpazededir. Ancak altyapı yetersizliği ve Afrika ülkelerinde sürekli yaşanan iç kargaşa, yatırımcıların karar alma noktasında cesaretini kırmaktadır.

DYY akımlarında 2003 yılının son aylarında tekrar yükselme periyoduna girmiştir. Yükselmede özellikle Nijerya ve Güney Afrika önemli bir etkidir. Bununla birlikte 2006 yılından sonra Gana, Madagaskar, Gine, Kongo Cumhuriyeti ve Zambiya'da meydana gelen artış DYY ibresinin artıya doğru gitmesinde etkili olmuştur.

Şekil 8: Sahra Altı Afrika Ülkeleri DYY Girişi 1986-2008

Kaynak : UNCTAD verilerinden derlenmiştir. (WIR, 2009)

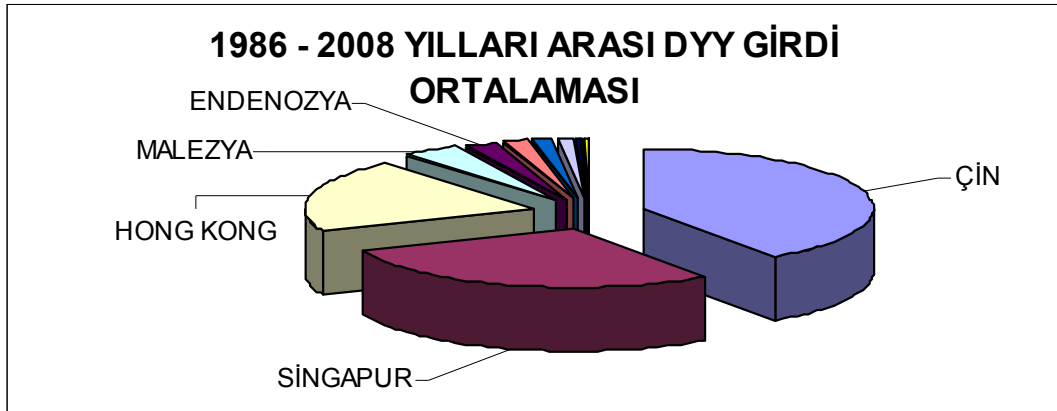
DYY'lerin son dönemde gösterdiği yükseliş periyodunda Afrika ülkelerinin büyüme hızı diğer az gelişmiş ülkelere (AGÜ) ve GÜ'lere göre daha yüksek olması,

Afrika ülkelerinin DYY'nin dünya genelinde gösterdiği yükselmeden daha çok pay alması ve akımların dağılımının daha geniş tabana yayılması önemli olmuştur. Ayrıca petrol araştırmalarından dolayı Cibuti, Ekvator Ginesi, Kenya gibi ülkeler DYY'leri çekmiştir. Afrika'da, özelleştirme, liberalizasyon ve yabancı yatırımların üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması yönünde politikalar artan bir hızla devam etmektedir. (UNCTAD, 2004)

2.2. DOĞU ASYA VE PASİFİK ÜLKELERİ

DYY'lerin özellikle 1986'dan 1997 sonlarına kadar en işlek sahası olarak bilinmektedir. Doğu Asya ve Pasifik ülkeleri (DAPÜ) bu 11 yıllık süreç içerisinde sürekli DYY akımlarının odak noktası olmuş ve DYY'ler her sene artış trendinde bulunmuştur 1997 yılına kadar DYY çekim noktasında GOÜ'lerde en üst basamakta yer almaktadır. 1997'de Güney Kore'de Kia firmasının iflas etmesi ile başlayan ve Asya Kaplanları olarak bilinen bir çok Doğu Asya ülkesinin para birimlerinin ve borsalarının değer kaybına uğraması ile sonuçlanan bir kriz meydana gelmiştir. Bu krizden en fazla Güney Kore, Endonezya ve Tayland etkilenmiştir. Bunun yanında Filipinler, Laos, Malezya ve Hong Kong'da krizden çok ciddi bir oranda etkilenmiştir.

Şekil 9: Doğu Asya ve Pasifik Ülkeleri DYY Girişi 1986-2008

Kaynak : UNCTAD verilerinden derlenmiştir. (WIR, 2009)

Çin, Japonya, Vietnam gibi ülkeler krizden etkilenmekle birlikte diğer ülkelere göre etkisi çok az olmuştur. Kriz yerel olmakla birlikte dünya ekonomisinde de hissedilmiştir. Özellikle güney ülkelerinin yüksek faiz politikası uygulaması ve bu uygulamadan faydalanmak isteyen yatırımcıların sıcak para akımları sonucu bu

ülkelerin GSMH'deki gelişmelerinin, Tayland'da %8,4, Çinde %8,3, G.Korede %7,7, Singapur'da %6,2, Endonezya %6, Malezya %5,7, Hong Kong'da %4,8 olmuştur. Bu ülkelere yabancı sermaye girişi de sürekli ve artan oranlarda olmuştur. G.Kore, Endonezya, Malezya, Tayland ve Filipinler'e yönelik sermaye miktarı 1994'te 37,9 milyar \$ iken 1996'da bu rakam 97,1 milyar \$'a çıkmıştır. Yüksek büyüme hızları verimlilik artışına yol açan sermaye yatırımları ile finanse edilmiş fakat toplam faktör verimliliği çok az artmıştır. Krugman'a (1994) göre sermaye yatırımları değil, toplam faktör verimliliğindeki artış sürdürülebilir büyümeyi sağlamaktadır.

Krizle ilgili farklı görüşlerde mevcuttur. Endonezya, Malezya, Filipinler ve Tayland ekonomileri incelendiğinde bu ülkelere yönelik sermaye akımının kısa vadeli borçlanma vasıtasıyla gerçekleştiği ve borçlanmanın uluslararası bankalardan temin edildiği gözlenmektedir. Bu ülkelerdeki finansal sistemin devlet güdümünde olması, ülke alt yapılarının tamamlanmamış olması, kaynak tahsisinde büyük hatalar yapılması, verimliliğin düşük yatırımlara yönlendirilmesi krizde önemli bir sebep olarak belirtmiştir. Turagay (1998) Krizin sebebi olarak Krugman toplam faktör verimliliğinin düşük olmasını göstermektedir. (Krugman,1994) Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ülkelerinin ihracatındaki yavaşlama, 1990'lı yılların başında ABD'nin faiz oranlarının yükseltilmesi sonucu DAPÜ'ndeki portföy yatırımlarının ABD'ye yönelmesi, ABD'nin yatırımların merkezi durumuna gelmesinden dolayı dolar değer kazanmıştır. Çıpa ile dolara bağlı olan DAPÜ'nin para birimlerinin de değer kazanması, bunun ise ihracatı ve cari açığı olumsuz etkilemesi, gayrimenkul spekülasyonu, Çin'in yapmış olduğu reformlar krizin nedenleri arasında sayılmaktadır. Doğu Avrupa ve Pasifik Ülkelerinde (DAPÜ) Şekil 7'de görüldüğü gibi en yüksek paya Çin sahiptir. Ardından Singapur, Malezya, Tayland Çin'i takip etmektedir. Çin 1995 yılından 2002 yılına kadar yüksek DYY çekimi alırken bu 2003'de dünyanın en büyüğü olması ile neticelenmiştir. 2004'de DYY çekiminde tekrar ikinci ülke ve 2005'de üçüncü ülke olmuştur. 2006 ve 2007'de aşağı sıralara düşmesine rağmen 2008 yılında tekrar DYY çekiminde üçüncü ülke olmayı başarmıştır.

2.3. DOĞU AVRUPA VE MERKEZ ASYA

Bölge ülkelerinde DYY'ler Şekil 7'de izlenebileceği gibi 1994 – 1995 yılları arasında hızlı artışın haricinde 2001 yılına kadar istikrarlı bir şekilde artış göstermiştir. 2000 yılında DAPÜ'lerinde meydana gelen Asya krizi DYY giriş hızını yavaşlatmış ardından gelen SARS 2000 ise bölgede 2003 yılına kadar ciddi bir düşüş meydana getirmiştir. Türkiye ile rekabet halinde bulunan Avrupa ülkelerinde son 15 yılda DYY girişleri 3 Milyar dolardan 200 milyar dolara yükselmiştir.

Şekil 10: Doğu Avrupa ve Merkez Asya Ülkeleri DYY Girişi 1986-2008

Kaynak : UNCTAD verilerinden derlenmiştir. (WIR, 2009)

Özellikle Avrupa ülkelerinden bir kısmının AB üyeliğine dahil olması ve bunun yanında Çek Cumhuriyeti, Polonya, Romanya ve Macaristan'ın özelleştirmeleri iyi değerlendirip DYY çekiminde önemli rol oynaması DYY'lerin gelişim sürecini hızlandırmıştır. Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya gibi ülkelerle AB arasında imzalanan Avrupa Anlaşmalarının yürürlüğe girişi sonrasında, DAPÜ'leri yabancı yatırımcılar için çok çekici bir hal almıştır. Pazar giriş koşullarında yaşanan gelişme, ülkelerin ulusal mevzuatlarını AB'ye uyumlu hale getirme uğraşları, AB'ye tam üyelik beklentisi ve bunların haricinde işgücü maliyetlerinin düşüklüğü, AB'ye coğrafi yakınlık ve teşvikler bu bölgenin DYY çekmesinde önemli faktörlerdir.(Çalışkan, 2003) Çek Cumhuriyeti inişli çıkışlı seyir takip ederken Romanya, Polonya, Moldova ve Macaristan daha istikrarlı bir artış trendi içine girmiştir. Gürcistan'da iç karışıklıklar ve Rusya ile aralarındaki problemlerden dolayı 2004'ün ikinci yarısında başlayan düşüş 2007'nin ikinci yarısında taban seviyeye ulaşmış ve DYY'ler -4,800 milyon dolara kadar

gerilemiştir. Polonya ve Türkiye diğer ülkelerden daha yüksek bir performans sergileyerek DYY girişlerinde en önemli iki ülke olmuştur. 2008 sonu itibariyle DYY girişlerinde en ön sırada Türkiye görünmektedir. Türkiye’de 1954’te kabul edilen 6224 sayılı “yabancı sermaye kanunu” ile DYY’nin çerçevesi çizilmiştir. Özellikle 1980’lerden sonra yaşanan liberalleşme politikaları ve kambiyo mevzuatında yapılan değişikliklerle birlikte yürürlüğe giren yabancı sermaye çerçeve kararları ile desteklenmiş, 2003 yılında kabul edilen yeni kanunla değiştirilmiştir. Yapılan değişikliklere rağmen rakip Türkiye içinde bulunduğu ekonomik ve ekonomik olmayan sebeplerden dolayı DYY pastasında diğer ülkelerden geri kalmıştır. Yaygın yolsuzluk ve bürokratik engellerin ortaya çıkardığı DYY giriş maliyetlerinin yükselmesi, kronik enflasyon, artan ekonomik istikrarsızlık, özelleştirmedeki başarısızlıklar vb. ekonomik nedenler arasında sayılırken ülkenin siyasi istikrarsızlığı, iç çatışmalar, kültürel bağı yüksek ve kapalı olan aile içi ticaret, DYY teşviklerindeki yetersizlik, sivil ve askeri bürokrasinin yabancı firmalara güvensizliği ve geçmişte kapitülasyonlardan kaynaklanan yabancı kaynaklara düşmanlık DYY girişlerinde olması gereken yerin çok altında bir seyir göstermesine neden olmuştur. (Erdilek, 2003)

2.4. LATİN AMERİKA VE KARAYİPLER

Latin Amerika ve Karayip Ülkeleri Şekil 7’de görüldüğü gibi 1986 yılından 1993 yılına kadar istikrarlı sayılabilecek bir artış göstermiştir.

Şekil 11: Latin Amerika ve Karayip Ülkeleri DYY Girişi 1986-2008

Kaynak : UNCTAD verilerinden derlenmiştir. (WIR, 2009)

1993 yılında dikey pozisyonda bir artış göstermiştir. 1994 – 1995 yılları arasında DYY girişlerinde bir artış olmamış, takip eden yıldan 1997 yılına kadar yine artış ile devam etmiştir. 1997'ye kadar GOÜ arasında ikinci sıradadır. 1997'den 1999 yılına kadar yine DYY girişlerinde herhangi bir gelişme olmamıştır. 2000 yılında artış göstermiş fakat ardından dünyada gerçekleşen konjoktürel düşüşe paralel Latin Amerika ve Karayip ülkelerinde de DYY'de ciddi bir düşüş olmuştur. 1997 – 2003 yılları arasında DYY çekiminde dalgalanmalar olmakla birlikte bu dalgalanmalar diğer GOÜ'e oranla düşük kaldığından dolayı bulunduğu ikinci sıradan birinci sıraya yükselmiştir. 2003 yılından sonra DYY'lerde tekrar önemli oranda artış olmuştur fakat bu artış diğer GOÜ'lere göre zayıf kalmıştır.

DYY akımlarının yarısına yakın bölümünü Meksika kapmıştır. Diğer önemli DYY ülkeleri Şili, Kolombiya ve Venezuela'dır. DYY akımlarının bu bölgede değişiklik göstermesi, bölgede yaşanan ekonomik olumsuzluklardan kaynaklanmaktadır. Bunun yanında AB ülkeleri ve dünyanın en büyük sermaye sahibi ülkelerinde yaşanan düşük büyüme hızı ÇUŞ'ların bölgeye yatırım kararını olumsuz etkilemiştir. Bölge ülkelerindeki özelleştirilecek devlet kurumlarının büyük bölümünün özelleşmesinden dolayı devlet teşekküllerine yatırımın azalması, birleşme ve satınalma şeklinde yapılan yatırımların da bu yönde paralellik göstermesi DYY akımlarının azalmasına neden olmuştur. (UNCTAD, 2004)

Arjantin, Venezuela ve Uruguay'da yaşanan ulusal krizler, bölgedeki yaşanan politik istikrarsızlık ve büyüme oranındaki beklentinin gerçekleşmemesi bölgenin güvenilirliğini düşürmüştür de bölgede uzun vadeli istikrar sahibi Brezilya DYY'nin gelmesinde gerekli olan güvenilirliği pekiştirmektedir. (Kearney, 2003)

3. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE EKONOMİK BÜYÜME

Ekonomik büyüme, bir ülkenin üretim kapasitesinin artışıdır. Ekonomik büyümenin en önemli belirleyicisinin yatırım olduğuyla ilgili geniş bir konsensüs vardır. Yatırım ise, sermaye stokunda bir dönemden diğerine meydana gelen artış olarak tanımlanmaktadır. (Bilgili, Düzgün ve Uğurlu, 2007) GOÜ'lerde yabancı yatırımlar çoğu zaman yurt içi yatırımlardan daha önemli bir yer teşkil etmektedir.

Romer'e göre (1993) yabancı yatırımlar gittikleri ülkelere yeni bilgiler getirirler ve büyümenin kaynaklarından birisi olan GOÜ ve GÜ arasındaki bilgi boşluğunun azalmasına yardımcı olarak büyümeyi olumlu etkilerler. DYY'ler pek çok ülkede yetersiz sermaye birikimine ilaç olmuş, ülkelerin kapalı ekonomik yapısının dünya ile entegre olmasında başrolü üstlenmiştir. DYY'nin üstlendiği bu rollerin sonucunda birçok ülkede önemli oranda ekonomik büyümeler yaşanmış ve bir bakıma DYY'ler ülkelerin ekonomik kalkınmasında katalizatör etkisi oluşturmuştur. Bununla birlikte literatürde sadece ekonomik büyümeye katkısı olduğu konusunda bir ortak görüş mevcut değildir.

3.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN ÜLKE EKONOMİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Ekonomik büyüme teknolojik gelişme veya yurt içindeki üretim faktörlerindeki artıştan kaynaklanır. DYY'ler gittikleri ülkelerin sabit sermaye birikimine ve kaynak firmadan getirdiği ileri teknoloji ve yönetim bilgisiyle ekonomik büyümelerine olumlu katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte ÇUŞ'ların yüksek teknoloji oranları yatırım yaptıkları ülkenin teknolojik ilerleme oranına da olumlu katkıda bulunmaktadır. Ülke milli gelirindeki artış ise iktisadi büyüme ve kalkınmayla neticelenmektedir.

Yabancı sermayenin getirdiği katma değerden yabancı sermayenin elinde tuttuğu sermayenin çıkarılması ülke milli gelire net katkıyı ifade etmektedir. DYY'nin ülke ekonomisinde bulunmasından dolayı oluşan yerli yan kuruluşların yaratacağı bir katkı da mevcuttur ve buna yabancı sermayenin yayma etkisi denir. Ayrıca ÇUŞ'ların üretimini tamamlamak için ülke içinden yaptığı mal talebinin de milli gelire önemli bir katkısı vardır.(Şahin, 1975) DYY'lerin ihracata yönelik yapılması ise ülke milli gelire, iç piyasaya yönelik olmasından daha fazla pozitif katkıda bulunacak ve büyümeyi o oranda etkileyecektir.

Ülkelerin ekonomik kalkınmada öncelikleri ise sürdürülebilir bir ekonomik büyüme, yatırımlarda artış, dünya pazarlarında ihracat ile yer edinme, daha fazla ve daha iyi istihdam fırsatları, teknolojik gelişme ve gelecek nesiller için çevrenin korunmasıdır. (DPT, 2000) Dünya üzerinde hızla gelişen küreselleşme olgusu GOÜ'lerin hedeflerini her geçen gün yüksek çatalarda belirlemesine neden

olmaktadır. Ülkelerin çıtalarını yüksek tutması sonucu DYY'lerin miktarlarında da önemli artışlar meydana gelmiştir. Bankaların GOÜ'lere yaptığı kısıtlamaları kaldırması, GOÜ'lerdeki vergi teşvikleri ve sübvansiyonlarla bu etki kat kat büyümüş ve DYY'lerde ibre neredeyse ileriye doğru dikey bir hal almıştır.

DYY'nin yararları üzerine OECD'nin yaptığı sınıflandırma beş ana başlıkta toplanmıştır; bu başlıklar, bilgi ve teknoloji transferi, girişim kültürünün gelişmesi ve yeniden yapılanma, uluslararası ticari entegrasyona katkı, yerel işletmelerin sektör içerisindeki rekabetini güçlendirme, beşeri sermaye birikimine katkıdır. (OECD, 2003) DYY'nin kaynağı olan ÇUŞ'lar özellikle istihdam ve kalkınma olmak üzere milli ekonomik yapıda ihtisaslaşma, yüksek rekabet, etkinlik ve teknolojik kazançlar sağlamaktadır.(Cömert, 2000)

DYY'nin sermaye birikimine ve üretim kapasitesine etkisi, istihdam üzerindeki etkisi, ödemeler dengesi üzerine etkisi, teknoloji transferine etkisi, rekabete etkisi, bölgesel kalkınmaya etkisi, vergi gelirlerine ve sosyo - kültürel yapıya etkisi çalışmada incelenen ana başlıklardır.

3.1.1. Sermaye Birikimine ve Üretim Kapasitesine Etkisi

Ülke refah artışının göstergesi fert başına düşen mili gelirin artırılmasıdır. Fert başına milli gelirin arttırılması üretim kapasitesinin genişletilmesiyle, bu da her yıl bir öncekine oranla yatırımların arttırılması ile mümkün olmaktadır. Yatırımların devamlı artan oranlı olması için ekonomide her yıl yaratılan toplam kaynakların belli bir kısmının tüketilmeyerek yatırımlara ayrılması gerekmektedir. Yatırımlara ayrılan bu kısım ekonominin gerçek tasarruflarını oluşturur. Toplam yurtiçi tasarrufların artırılmasının iki yolu vardır. Birincisi, özel tasarrufların arttırılması; ikincisi ise kamu tasarruflarının arttırılmasıdır. GOÜ'lerin fert başına düşen milli gelirinin düşük olması tasarruflarında düşük olmasına, düşük tasarruflar ise ülkelerin yatırım yapma imkanlarının çok düşük olmasına sebep olmaktadır. Kamu tasarrufları ise GOÜ'lerde nüfus artışının hızlı olması, üretimde verimsizlik, savunma harcamalarının yüksekliği, kamu tüketimindeki fazlalık, vergi kaçakçılığının yüksek olması ve bunların yanında bütçeden tarım, sağlık ve eğitime harcanan tasarruflar nihai yatırım imkanlarının oldukça düşük olması ile neticelenmektedir. (Akdiş, 1988) GOÜ'lerin ekonomisinin düzlüğe çıkarması ve kalkınmanın sağlanması için yatırım zorunlu

şarttır. Sermaye birikiminin az ve kapasitesinin dar olması nedeniyle yapılacak olan birçok yatırım faaliyeti ile ilgili finansman sağlayamayan GOÜ'ler uluslararası kuruluşlardan (IMF ve Dünya Bankası) ve GÜ'lerden dış borçlanmayı kaynak olarak görürler. Politik ve ekonomik sebeplerden sakıncalı olan bu yollar yerine ülkeler genellikle DYY'den faydalanmayı tercih etmektedir. DYY'lerin en önemli unsuru olan sermaye girişi, ülke yatırıma, teknoloji transferine ve istihdam yaratmaya pozitif yönde etkisi bulunmaktadır.(Kökocak ve Arslan, 2007) Ülkeye giren DYY hem yapılan ilk yatırım zamanında hemde yaptığı yatırımlar sonucu elde ettiği karları ülke içerisinde tekrar yatırıma dönüştürerek sermaye birikimine katkıda bulunmaktadır. Bir nevi uzun vadeli faizsiz borç hükmüne gelen DYY ülkeleri GOÜ'leri buldukları darboğazdan çıkarır. Darboğazdan çıkan ülke DYY'lerden elde edilen ferdi tasarruf ve vergiler neticesi elde edilen kamu tasarruflarını değerlendirerek yatırımlarla ülkenin üretim kapasitesine etkide bulunmaktadır.

3.1.2. İstihdama Etkisi

Küreselleşen dünyanın getirdiği rekabet koşulları ÇUŞ'ları uluslararası pazarlara ihracat yaparak ulaşmak yerine, müşterinin yani pazarın olduğu yerlerde işletmeler kurmaya yönlendirmiştir. Bu yöneliş DYY'lerin istihdama olan etkisini özellikle GOÜ açısından önemli derecede etkilemiştir.(Cömert, 2000) DYY'lerin GOÜ'leri tercih etmesinin önemli bir nedeni, düşük ücret düzeyidir. Özellikle emek yoğun üretim aşamalarının GOÜ kaydırılması, bu ülkelere yönelen DYY'lerin istihdam artırıcı etkisinin yükselmesine yol açmaktadır.(Candemir, 2007) DYY'lerin istihdama katkısı ise ÇUŞ'ların işletme yapısına, faaliyet gösterdiği sektöre, faaliyetlerinin artışına ve DYY'ların dünya çapında gelişmişliğine bağlıdır. Bir başka deyişle ÇUŞ'ların yapısının sermaye yoğun veya emek yoğun olması, büyüklüğü, uluslararası piyasalarda payı ve bu pazar payına ilişkin üretim artışına göre istihdama etkisi şekillenmektedir.(Subaşı, 1995)

ÇUŞ'lar yatırım yaptıkları ülkeye yeni bir yatırım ile gelmiyorsa istihdama etkisi yok denecek kadar azdır. Bununla birlikte girdikleri ülkede istihdama katkıları sadece nicelik olarak değildir. Çalıştırdığı mevcut iş gücünün eğitime gerek şirket içerisinde gerekse de kaynak ülkede verilecek seminerler ile net katkıları mevcuttur. (Alpar, 1980) ÇUŞ'ların istihdama olumlu katkısı 2000'li yıllara girdikten sonra

sanayi ülkelerindeki durgunluk, maliyetlerin düşürülmeye çalışılması, sermaye yoğun yatırımlar, teknolojinin işgücü ihtiyacını azaltması, ulusal ve uluslararası taşeronluk hizmetinin genişlemesi ile birlikte tersine dönmeye başlamıştır. (Cömert, 2000)

DYY'lerin istihdama doğrudan etkisinin yanında fabrikada üretilen yeni ürünlerin gereksinim duyacağı yan ürün ihtiyacı, üretim için kullanılan girdilerin yurt içinden sağlanması sonucu diğer şirketlerin iş ve işgücü artırımı ile istihdama dolaylı yoldan katkı sağlamaktadır.(Uysal, 2003)

3.1.3. Teknolojik Gelişme ve Yönetim Bilgisine Etkisi

Ülkelerin ekonomik kalkınmasının iki önemli unsuru vardır. Birincisi, ülkede üretim faktörleri miktarındaki artış ikincisi ise teknolojiye meydana gelen gelişmelerdir. Üretim faktörlerindeki artış ise gelir artışı için gereklidir. Fakat bunun kadar diğer önemli bir faktör de “teknolojik gelişme”dir.(Karluk,2001) Seyidoğlu'na göre (2007) teknoloji; yeni bir mal üretiminde kullanılan yada mevcut üretilen malları daha düşük maliyet ile daha kaliteli üretimine olanak sağlayan her türlü bilgi ve beceri süreçleridir. Diğer bir tanımla teknoloji, üretimin örgütlenişinde kendisini gösteren, bilimsel teknik buluşların uygulamada gerçekleştirdiği değişim ve dönüşümlerdir.(Gülsever, 1989)

Dünya nüfusunun sürekli artması karşısında zaten kıt olan dünya kaynaklarının en iyi şekilde değerlendirilmesi ancak teknolojik gelişmelerle sağlanabilir.(Teker, 1989) Ülkelerin ekonomilerindeki verimlilik artışının dolayısıyla refah artışının en önemli kaynağı teknolojidir. Solow 1957 ve 1962 yıllarında yaptığı çalışmasında belirttiği gibi Amerikada'ki verimlilik ve bundan kaynaklanan zenginliğin en önemli kaynağı teknolojik ilerlemedir.(Gürak, 1999) DYY'ler dolayısıyla ÇUŞ'lar yeni teknolojinin ülkelerarası yayılmasında önemli yer teşkil etmektedir. ÇUŞ'lar sahip olduğu geniş sermaye birikimi ve uyguladıkları AR-GE çalışmaları ile tasarrufların yeni sermaye malı üretme sürecine dönüşmesine ve teknolojik bilgi birikiminde üst noktalarda olan GÜ'lerden GOÜ'lere teknolojik bilgiyle birlikte işletmecilik bilgisi transfer etmesine olanak sağlamaktadır.

ÇUŞ'lar ilk aşamada bilgi oluşturma gücü, sonrasında ise oluşturduğu teknolojik bilginin transferi ile bu sürece dahil olurlar.(Karaçuka, 2001) GOÜ'ler

sermaye ve entelektüel potansiyellerinin üzerinde olan yeni teknoloji oluşturma gücüne milletlerarası piyasalardan teknoloji satın alarak ulaşmaya çalışır. Fakat firmalar sahip oldukları teknolojiyi başka firmalara satmakta mümkün olduğu kadar korumacı yapıyı tercih ederler. Yönetim ve pazarlama bilgisini ise DYY olmadan satın almak mümkün değildir. DYY'ler yatırımın yapıldığı ilk zamanda transfer ettikleri teknolojinin yanında, merkez firmanın zaman içerisinde geliştirdiği teknoloji ve yönetim bilgisini, değişen piyasa şartlarında DYY yapılan ülkeye de transfer ederek teknolojik gelişmeye katkıda bulunurlar. (Şahin, 1975) Siyasi ve ekonomik risk bulunması, yatırım yapılacak ülkede pazar payının ve dolayısıyla kâr payının düşük olması ÇUŞ'ları lisans anlaşmasına yöneltirken yerli firmaların lisans anlaşması ile elde ettikleri teknoloji sayesinde ileride rakip duruma gelme olasılığı, elde edilecek kâr marjının yüksekliği, ticari ürünün kalitesinin ve marka değerinin korunması zorunluluğu ve son olarak uygulanacak teknolojinin karmaşık ve ana firma tarafından takip edilme zorunluluğu ÇUŞ'ları DYY yapmaya yöneltir.(Uysal, 2003)

DYY'lerdeki artış ülkenin teknolojik ve teknik alt yapısını güçlendirerek uluslararası piyasada dış rekabet gücünü arttırır. Teknoloji transferi kadar önemli olan diğer bir husus ise ana firmadan gelen yabancı personellerin yerli ülkedeki personellerin bilmediği bazı konuları (bankacılık, ihracat, ithalat, işletmecilik, pazarlama ve yönetim bilgisi vb.) seminerler, kurslar (mevcut DYY'ların yapıldığı firmada da veya kaynak firmada) ve konferanslarla öğretirken ülkenin beşeri sermayesine katkıda bulunmasıdır. Çoğu defa yabancı sermaye ile gelen teknoloji yerli firmalarca öğrenilerek üretime uygulanmakta yönetim ve işletmecilik bilgileri de yerli girişimcilere rehberlik etmektedir.(Uras, 1979)

3.1.4. Ödemeler Dengesine Etkisi

DYY'nin ödemeler dengesine etkisi kısa ve uzun dönemde farklılık göstermektedir. ÇUŞ'ların yaptığı ithalat ve ihracat dengesi ödemeler dengesine etkinin yönünü belirler. (Alkin, 1982) ÇUŞ'lar tarafından ülkelere yapılan yatırım sonucunda dışarıdan ülkeye nakit ve ekipman girdisi olduğundan dolayı bilançoya etkisi pozitiftir. ÇUŞ'lar elde ettikleri kârları ana ülkeye transfer etmeden yatırım yaptığı ülkede kullanacak olursa ödemeler dengesine pozitif katkısı devam edecektir.

Kindleberger(1963)'e göre devam eden süreçte yapılan ithalat ikameci yatırım ve ihracat yine ödemeler dengesini pozitif yönde etkilemeye devam eder. DYY'lerin ödemeler bilançosuna etkisinin pozitif olabilmesi için gelen sermaye artış hızının transfer edilen sermaye gelirlerinin artış hızını geçmesi gerekmektedir.(Alpar, 1980) ÇUŞ'ların yaptıkları yatırımlar için ithal ettikleri sermaye malları, hammaddeler, ara maddeler ve üretimin faktörlerinden herhangi birisinin ithalat yaparak temini ödemeler dengesine negatif olarak etki yapar. Bununla birlikte elde edilen karların kaynak ülkeye transferi ve üretimin durdurulmasından sonra ülke içine getirdiği sermayeyi tekrar ülke dışına çıkarmasıda ödemeler dengesini negatif yönde etkileyecektir.(Karluk, 2001) Alpar (1980), DYY'nin ödemeler dengesine etkisinin matematiksel ifadesini

$$B_t = I_t + X_t + S_t - (R_t + M_t + G_t + D_t)$$

B = DYY'nin ödemeler dengesine etkisi

I = ÇUŞ'un getirdiği sermaye(Döviz)

X = ÇUŞ'un ihrac ettiği ürünlerden elde edilen döviz geliri,

S = ÇUŞ'un üretimi sonucu sağlanan ithal ikamesi

R = Transfer edilen kârlar

M = İthal edilen sermaye malları, hammaddeler ve ara maddeler

G = Yabancı üretim faktörlerine denenen ve transfer edilen gelirler

D = Yıllık olarak ayrılan amortisman giderleri

t = Zaman

şeklinde ifade etmiştir.

3.1.5. Rekabete Etkisi

ÇUŞ'lar uluslararası özel mülkiyete dayanan serbest rekabet düzenini, gittiği ülkede bir temel referans olarak kabul eder ve devamını sağlamaya çalışır. (Bulutoğlu, 1980) Özellikle faaliyet gösteren firma sayısının sınırlı olduğu piyasalarda ÇUŞ'ların pazara dahil olması rekabeti yanında getirir. Yabancı sermaye akımlarının rekabet gücüne etkileri ise, ülkelerin ekonomik potansiyeline, ulusal ve

uluslararası pazarlarda yenilik yaratma gücüne, gelişmiş teknolojilere uyum sağlama oranına, yeni piyasalar oluşturabilme yeteneklerine ve yasal-kurumsal alt yapılarının güçlülüğüne bağlı olarak değişebilmektedir.(Karabıçak, 2009)

Değişken olmakla birlikte piyasada oluşan rekabet, daha düşük fiyatlara, reklam ve ürün farklılaştırmasına ve ÇUŞ'ların yeni bir ürün piyasaya sürmesine yol açmaktadır. Piyasada ve ürünlerde oluşan bu rekabet, fiyatlarda düşüş, ürün çeşidinde artış ve daha yüksek kalitede ürünler netice vererek tüketicinin refahını arttırır. Yatırım yapılan ülkede piyasa koşulları oluşmadı ise çoğu zaman büyük sermaye ve ileri teknoloji ile yatırım yapan ÇUŞ'lar girdikleri ülkenin piyasasının işleyişini olumsuz etkileyerek, yerli firmaları piyasadan dışlar ve monopol oluşturarak yüksek kârlar elde ederler. (Uysal, 2003) Bu ise tüketici refahına olumsuz etki etmektedir GOÜ açısından asıl önemli olan ÇUŞ'ların piyasaya dahil olmasından kaynaklanan rekabet artışının verimsiz yerli firmaların fiziki ve beşeri sermayeye yatırım yaparak veya yeni teknolojiler ithal ederek, çok daha verimli hale gelmelerine yol açmasıdır. (Lipseş, 2002) Piyasaya büyük bir firma girmesinden dolayı şaşkınlık yaşayan yerli firmalardan bazıları piyasadan çekilirken bazıları kendilerini yeni oluşan piyasa koşullarına hazırlamaya çalışırlar. Bunun için üretim – maliyet oranlarında daha dikkatli davranır ve mevcut iş gücü verimliliğini arttırmak için çaba sarf ederler. Bu zaman içerisinde yerli firmaları, ÇUŞ'lara benzeyen teknikler kullanarak karlılık düzeylerini arttırmaya iter. Böylece teknik kapasite artırımı için zorunlu olarak AR-GE faaliyetlerine önem verirler.(Çetintaş, 2001)

GOÜ'lerin DYY'leri teşvik için uyguladığı politikalar, vergi indirimi, sosyal mevzuatta esneklik, yerli firmalara uygulanmayan kolaylıklar ülke piyasasında yerli firmalar için negatif ÇUŞ'lar için pozitif ayrımcılığa sebep olmaktadır.

Özetlenecek olursa ülkeye giren DYY yerli ekonomiye canlılık kazandırarak iç rekabeti artırır. Uygun piyasa koşullarında ÇUŞ'ların piyasaya dahil olması ve artan rekabet fiyatlar üzerinde düşme yönünde bir baskı uygular, üretim verimliliği olumlu şekilde etkilenir ve aheste davranan yerli firmalar mali yapılarını düzelterek AR-GE çalışması yapmaya yönelirler. Oluşan mevcut rekabet monopolleşmeyi olumsuz yönde etkiler ve kaynakların rasyonel dağılmasına katkıda bulunur.

3.1.6. Vergi Gelirine Etkisi

ÇUŞ'lar ev sahibi ülke ekonomisine yaptığı yatırımlarla katkıda bulunduğu gibi yatırım sonucu elde ettiği kazançtan verdiği vergi ile de katkıda bulunmaktadır. DYY'ler doğrudan katkılarının yanında üretimi için gerekli girdileri temin ederken kullandıkları hammadde ve teçhizatların temininin yurt içi piyasalarda oluşturduğu Katma Değer Vergisi ile de vergi gelirlerine katkıda bulunurlar.(Uysal, 2003) ÇUŞ'ların oluşturduğu istihdam ve istihdam ettiği insanların eline verdiği satın alım gücü sonucu insan tüketim veya tasarrufa yönelecektir. Her iki sonuçta da ya tasarruf yapan kişi veyahut tüketim imkanları sunan firma elindeki tasarrufu yatırıma yönlendirecek ve ekonomide canlılık meydana gelecektir. Ayrıca ÇUŞ'ların istihdam ettiği insanların artması devletin çalışanlardan elde ettiği vergi gelirlerine de olumlu yansıtacaktır.

3.1.7. Sosyo – Kültürel Yapıya Etkisi

ÇUŞ'lar mevcut sermaye stokunun fazla olmasının neticesi farklı ülkelerde daha çok büyük ölçekli yatırımlarda bulunmaktadır. Yatırım riskini en aza indirmek için ülkeye giderken özellikle sermaye yoğun işletmelerde yönetim kadrosunun yanında konusunda profesyonelleşmiş birçok mühendis, tekniker ve işçi götürmektedir. Yeni ülkeye önceden yeterli seviyede planlama yapılmadan yerleşen bu insanlar eğitim, sosyal ve fiziki alt yapı üzerinde önemli bir baskı oluşturur. (Fidan,1995) Dışarıdan gelen yeni insanlar kazandıklarının önemli bir kısmını çalıştıkları yerde harcayarak bölge ekonomisine canlılık kazandırırılar. Bunun yanında tüketimdeki alışkanlıkları, çalışma hayatındaki kültürel etkileşimleri ve sosyal alanda da bölge halkı ile yakın iletişim halinde olmaları eski halden farklı sonuçlar meydana getirir. Gelişen bu etkileşim, DYY'lerin işçi işveren dairesinin yanısıra radyo, televizyon ve hizmet sektöründeki etkinlikleri aracılığıyla yatırım yaptıkları ülkelerin sosyo- kültürel yaşamının farklılaşmasını netice vermektedir.

ÇUŞ'lar DYY yaptıkları ülkelerde tüketim eğiliminde de artış meydana getirmektedir. Bu eğilim yerel firmalardan çok yatırım yapan firmalara yönelik olduğu gözlenmiştir.(Sezin, 1990)

3.1.8. Bölgesel Kalkınmaya Etkisi

Ülkenin coğrafi bölgeleri arasındaki mevcut ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyi farkları AGÜ ve GOÜ'lerin karşılaştığı önemli problemlerdendir. (Uludağ, 1991) GÜ'lerin bir kısmında da bulunan bu olgu ülkelerin ayrıca kalkınma planları yapmasını zorunlu kılmıştır.(Dunning, 1986) ÇUŞ'lar kâr maksimizasyonu, pazara yakınlık, ulaşım maliyetleri, alt yapı hizmetleri, kalifiye iş gücü ve iş gücü maliyetleri gibi çeşitli faktörleri göz önünde bulundurarak yaptığı yatırımlarda kendisine en uygun bölgeyi hedeflemektedir. Hükümetler diğerlerine göre daha az gelişmiş bölgelerini kalkındırmak için bu yerlere ayrıca vergi indirimi, ücretsiz arsa gibi bir takım teşvikler verir. Sunulan tekliflerin cazibesi ve bu bölgelere çekilen DYY nispetinde bölge kalkınmasına pozitif katkı sağlanacaktır.

4. LİTERATÜR TARAMASI

DYY'lerin yatırım kararlarında ülkelerde genel olarak;

- Üretim faktörlerinin maliyetinin düşük miktarının fazla olması,
- İç piyasada yatırımcı firmanın isteğini karşılayacak kadar talep olması,
- Alt yapı problemlerinin giderilmiş olması
- Yatırım teşviklerinin bolca sunuluyor olması
- Ekonomik ve siyasi riskin az olması,

tercih sebebi olmuştur.

Sıralanan maddeler ve bunun yanında sayılabilecek daha birçok koşullarda ülkelerin çektikleri DYY ile ilgili birbirinden çok farklı sonuçlar veren çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmaların teorik temellerinde hem içsel hemde neo klasik büyüme modelleri vardır. İçsel büyüme modelinde DYY'ler vasıtasıyla ülkeye giren yeni teknoloji ve bu yeni teknolojinin yayılma ve dağılıma etkileri vasıtasıyla büyümede sürdürülebilirlik sağlayacağı üzerinde dururken Neo Klasik büyüme modelleri, DYY'lerin yatırım miktarını veya yatırım etkinliğini artıracaklarını ve bu artışın yatırım yapılan ülkede uzun vadede büyümeye katkı yapacağı üzerinde durur. (Emsen ve Değer, 2006) Yapılagelen bu çalışmaların başlangıcı olarak 1950'li

yıllarda Bauner (1957) devletlerarası yardım ve hibenin haricinde yapılan DYY'lerin ekonomik büyüme faydalı olduğu kanısına ulaştığı çalışması alınabilir. Bu yıldan sonra yapılan birçok çalışma vardır. Bu çalışmalarda konu birbirine yakın olmakla birlikte ulaşılan sonuçların bazıları birbiri ile çelişmektedir. DYY'nin büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğunu savunan iktisatçılar olduğu gibi tam ters istikamette büyüme negatif etkisinin olduğunu savunan iktisatçılar da mevcuttur. Yine iktisat yazınında DYY'nin büyüme katkısının top yekün değil sadece DYY yapılan bölgede bir gelişmeyle sonuçlanacağı da savunulmaktadır.

DYY'lerin ekonomiye yaptığı katkı uzun dönemde ortaya çıkmaktadır. Etkinin pozitif olabilmesi için ülkenin yerel ekonomisinde kalkınma düzeyi, sahip olduğu beşeri sermaye ve ülkenin hazmetme kapasitesi gibi bazı etkenlerin düzeyinin asgari şekilde gelişmişlik göstermesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. (Blomstorm ve diğerleri, 1992; Borensztein ve diğerleri, 1998) Bauner'den sonra (Chenery ve Strout,1966)'un yaptığı çalışmada DYY'nin her şartta ülkelerin tasarruf açığını kapattığından dolayı büyüme olumlu etkide bulunacağı tespit edilmiştir. Griffin ve Enos (1970) ise Bauner gibi düşünmüşler ve devletlerarası yardımın büyüme oranına katkısının negatif olduğunu savunmuştur. Yapılan yardım ve hibelerin hükümetlerin temel yapısal değişikliklere gitmesini engellediğini, vergi toplama ihtiyacını ve ülkedeki tasarruf eğilimini ise azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Stoneman (1975) yılında yaptığı çalışmasında, DYY'nin ekonominin yapısı ve ödemeler dengesi üzerinde etkisini araştırmıştır. 1955 ile 1970 yılları arasında 188 ülke verilerini kullanmıştır. Çalışmanın sonucunda dış yardımlar, diğer sermaye girişleri ve içsel tasarruflar ile ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğunu görmüştür. DYY ile büyüme arasındaki ilişki ise negatif çıkmıştır.

Asya ülkeleri için yapılan bir çalışmada Dowling ve Hiemenz, (1983) dış yardım, tasarruflar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Kısa dönem dalgalanmalarını önlemek için verilerin üçer yıllık aritmetik ortalamaları alınarak çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda politik değişkenler soyutlanarak yapılan regrasyonda dış yardımlar, içsel tasarruflar ve DYY arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Aynı etkenlerin farklı ülkelerde neden farklı sonuçlar çıkardığını Mosley, Hudson ve Harell (1987)'de yaptığı çalışmaları ile incelemişlerdir. Dış yardımları üç ana başlık altında incelemişler. Bunlardan ilki;

- Dış yardımın belirli proje yada projelere parasal olarak tahsis edilmesini sonucu çıkan etki, (Doğrudan etki)
- Dış yardım alan ülkenin hükümet politikaları ve harcama kalıpları üzerinde etkisi (Dolaylı etki) (hükümet tarafından ödenek ayrılan bir proje için dış yardımı finansman aracı olarak kullanmaktır. Alınan dış yardım yatırıma değil tüketime gitmektedir.)
- Görelî fiyatları değiştirme yoluyla özel sektör üzerinde ortaya çıkacağı düşünülen yan etkilerdir.

Yapılan bu çalışmada 81 ülke incelenmiş ve dış yardımlar ile ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

1990'lı yıllardan sonra çalışmalar farklılaşma göstermiş ve dış yardımlar ve DYY'lerin beraber incelendiği çalışmalardan sadece DYY üzerinde duran çalışmalara yönelme olmuştur. Blomstörn ve diğerleri, (1992) yılında yaptığı çalışmada GÜ ve GOÜ'lerin verilerini 1960 ve 1985 yıllarını kapsayan beşer yıllık dönemlerde incelenmiştir. Beş yıllık dönemlerde GSYİH'ye DYY'lerin oranının bir sonraki beş yıllık dönemde gelir – büyüme oranına katkısını incelemiş ve sonucunda pozitif bir ilişki tespit etmiştir. Fakat büyüme oranının pozitif olmasını kalkınmışlık düzeyinin yüksek olmasına bağlamıştır.

Yüksek kalkınmışlık düzeyine sahip ülkeler aynı zamanda yüksek massetme (absorptive capacity) kapasitesine de sahiptir. Massetme kapasitesi düşük ülkeler teknolojinin taşma etkisinden (spillover effect) yeterince faydalanamamaktadır. (Akbay, 2006) Bu iki etkiden faydalanamayan ülkeler dolayısıyla yapılan DYY sonucunda beklenen büyüme oranlarındaki artışı ekonomilerinde görememektedir.

Balasubramanyam ve diğerleri., (1996) yılında ihracata yönelik politika uygulayan 18 GOÜ üzerinde çalışma yapmıştır. Çalışmada finansal piyasaların derinliği üzerinde durulmuş ve ülkelerin uyguladığı politikaların dışa açık ekonomi yönünde belirlenmesinin DYY'lerden elde edilecek büyüme için zorunlu şart olduğu

belirtilmiştir. Buna göre DYY'nin oluşturacağı pozitif etki ancak dışa açık ekonomi ile gerçekleşebilir. Ekonomideki liberizasyonun DYY'leri arttırdığı artan DYY'lerin ise ekonomik büyümeyi hızlandırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

De Mello (1997)'de yaptığı çalışmada DYY'lerin ülke ekonomisine etkisinin ancak yakın teknolojik yatırımlar ile gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Yüksek teknolojik yatırımlar yatırım yapılan ülkede ekonomiye dışşallıkla birlikte pozitif etki yerine elindeki mevcut teknolojinin gereksinim duyduğu üretim faktörlerini ithal edeceğinden dolayı negatif olarak etki yapacağı sonucuna ulaşmıştır.

Bronztein, De Gregorio ve Lee'nin (1998)'de yaptığı çalışmalarında ise 1970 ile 1989 arasında 69 adet GOÜ'yi incelemiştir. İncelemede panel veri kullanılarak 1970 – 1979 ve 1980 – 1989 yılları ayrı ayrı iki dönem arasında tahlil edilmiştir. Sonucunda DYY'nin ülkeye getirisinin pozitif olması ülkenin beşeri sermaye olarak kalkınmışlığı ile alakalı bulunmuştur. (DYY'nin etkisi negatif çıkarken DYY*Etkileşim teriminin etkisi pozitif çıkmıştır.) Yüksek beşeri sermayeye sahip ülkelerde etki kuvvetli ve pozitif çıkarken düşük beşeri sermayeye sahip ülkelere etki negatif çıkmıştır.

De Mello (1999)'da 1970 ile 1990 yılları arasına 33 ülkeyi kapsayan bir çalışma yapmıştır. Çalışma yaptığı ülkelere 16'sı OECD üyesi iken 17 ülke OECD üyesi değildir. De Mello çalışmada bu ülkelerin sermaye birikimi, üretim ve toplam faktör verimliliği ve teknoloji açığı derecesinin DYY ile doğru orantılı olduğunu dile getirmiştir. DYY ile büyüme arasındaki ilişkinin güçlü olduğunu tespit etmiştir. Çalışmadan çıkan diğer bir sonuç ise teknolojik olarak ileri olan ülkelere ülkeye giren DYY'ler sonucu büyüme teknolojik seviyesi düşük olan ülkelere göre daha azdır.

Balasubramanyam (1999)'yılında yaptığı çalışmada 1996'dan farklı olarak yerel pazarın büyüklüğü, rekabet unsurunun gelişmiş olması ve beşeri sermayenin gelişmişlik oranı ile DYY'nin ülke ekonomisindeki büyümeye etkisinin doğru orantılı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bashır (1999) Orta Doğu ülkelerinin verilerini kullanarak yaptığı çalışmada DYY'lerin ekonomik büyüme ile ilişkisini pozitif bulmuştur.

Aitken ve Harrison'un (1999) yılında Venezualla'yı inceledikleri çalışmada 1979 – 1989 dönemini veri alınmıştır. DYY'nin sonucu büyümede etkisi olduğu savunulan teknolojik yayılma etkisinin GÜ'ler için geçerli olduğu ve Venezuela için geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Xu (2000)'de yaptığı çalışmada eğitim düzeyi yüksek olan ülkelerin ülkeye giren DYY sonucunda büyüme oranlarında pozitif bir ilerleme olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Lensink ve Morrisey (2001) 71 GOÜ'nin 1975 ve 1998 yıllarını kapsayan verileri incelediği çalışmada DYY ile büyüme arasında pozitif ilişki tespit etmiştir. Fakat DYY dalgalarının ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Zang (2001) 1970 – 1995 yıllarında Latin Amerika ve Doğu Asya ülkelerinin verilerini kullanarak koentegrasyon yöntemi ile DYY ile büyüme arasındaki büyüme ilişkisini incelemiştir. İncelemede Hong Kong, Endonezya, Singapur, Tayvan ve Meksika'da DYY'lerin büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Bu inceleme sonucunda DYY büyüme ilişkisini ülkenin kendi spesifik durumu ile ilişkilendirmiştir. Bunun yanında ihracata açık ekonomilerin DYY'nin pozitif etkilerinden daha fazla yararlandığını belirtmiştir.

Nair-Reichert ve Weinhold (2001) 24 GOÜ'de yaptığı çalışmada 1971 – 1995 yıllarını veri olarak dışa açıklık, DYY girişi ve büyümeyi araştırmıştır. DYY ile büyüme arasında nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Nedenselliğin yönü ise ekonomik büyümeye doğrudur. Aynı zamanda açık ekonomilerde DYY'nin faydalarının kapalı ekonomilere oranla daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sadik ve Bolbol (2001) Arap ülkelerinden Suudi Arabistan, Umman, Fas, Tunus, Ürdün ve Mısır'ın 20 yıllık serilerini dikkate alarak yaptığı çalışmalarında DYY ve beraberinde gelen teknolojik yayılma etkisinin toplam faktör verimliliği üzerindeki etkisini incelemiştir. DYY'nin teknoloji ve faktör verimliliği üzerinde yayılma etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Carkovic ve Levine (2002)'de yaptıkları çalışmalarında 1960- 1972 yılları arası 72 ülke için en küçük kareler ve dinamik panel veri yöntemini kullanmıştır.

Çalışmanın sonucunda DYY ile büyüme arasında belirgin bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

Dimovo ve Eoo (2002), Nijerya'nın 1975 -1994 yılları arasını incelemiştir. Çalışmada Nijerya'ya gelen DYY' nin GSYİH, ödemeler dengesi, ulusal tasarruflar ve dış rezervler üzerine etkisini araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda DYY'lerin ülke ekonomisi üzerinde yüksek derecede pozitif bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan bu sonuç ödemeler dengesini kapsamamaktadır.

Basu, Chakraborty ve Reagle (2003) 1978 – 1996 yılları arasında 23 GOÜ üzerinde yaptıkları eş bütünleşme testlerinde DYY ile büyüme arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisine rastlamışlardır. Kapalı ekonomilerde nedensellik ilişkisi uzun dönemde büyümeye yönelik tespit edilirken açık ekonomilerde hem uzun hemde kısa dönemli çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Choe (2003) 1971 – 1975 dönemine ait 80 ülke ile yaptığı çalışmasında DYY ile büyüme arasında nedensellik ilişkisi araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda nedenselliğin yönünün ekonomik büyümeden DYY'ye doğru olduğu sonucuna ulaşmıştır.

İnsel ve Sungur (2003) Türkiye'nin 1989 III. ve 1999 IV. dönemi arasını incelemiştir. Çalışmanın sonucunda DYY'lerden ekonomik büyümeye doğru güçlü bir nedensellik tespit edilmiştir.

Feridun (2004) 1976 - 2002 dönemi verilerini kullanarak kişi başına düşen GSYİH ile DYY'ler arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi ve VAR modeli kullanarak Kıbrıs için analiz etmiştir. Çalışmanın sonucunda, DYY'den ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir ilişkinin bulunduğunu göstermiştir.

Hansen ve Rand (2004) tarafından 31 GOÜ'nin 1970 - 2000 dönemine ait verileri ile DYY – büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmiş ve iki yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. DYY'den ekonomik büyümeye doğru olan nedensellik oldukça güçlüdür.

Alfaro, Chanda, Kalemli-Özcan, ve Sayek'in (2004)'de yaptığı çalışma 1975 ve 1979 döneminde 71 ülkenin verilerini kapsamaktadır. Çalışmada DYY, finansal piyasalar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Çalışma sonucunda,

DYY ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkide finansal gelişmişlik düzeyinin yüksek olmasının çok önemli bir role sahip olduğu belirtilmiştir. Gelişmişlik düzeyi düşük ülkelerde DYY'den beklenen taşıma etkisi elde edilememektedir.

Mody ve Murshid (2005) 1979 - 1999 dönemi içerisinde 60 GOÜ'yi kapsayan bir çalışma yapmıştır. DYY'nin yurt içi yatırımlar üzerine etkisinin incelendiği çalışmada DYY'nin yurt içi yatırımları tetiklediği sonucuna ulaşılmıştır.

Şimşek ve Behdioğlu (2006), Türkiye'de 1980 – 2002 dönemi DYY, Yurtiçi Sabit Sermaye Yatırımı ve İstihdam Edilen İşgücü Miktarı arasındaki korelasyonu incelemiştir. DYY'nin ekonomik büyümeye olumlu katkı yapıp yapmadığı Cobb-Douglas üretim fonksiyonundan hareketle korelasyon analizi yaparak test edilmiştir. Çalışma, Türkiye'de DYY'nin GSMH üzerinde pozitif bir etki meydana getirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Hezer, Klasen ve Nowak-Lehman (2006) 1960- 2000 döneminde 28 GOÜ için eş-bütünleşme testi tekniği ile bir çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda DYY'lerin GOÜ'lerin ekonomik büyümelerine uzun dönemde bir katkıda bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Değer ve Emsen (2006) Merkezi Doğu Avrupa ve Merkezi Asya ülkelerinin 1990 – 2002 dönemi için panel veri regrasyon yöntemini kullanarak yaptığı çalışmada DYY ile büyüme ilişkisi incelenmiştir. Merkezi Doğu Asya ülkelerinde ilişki pozitif olmasına rağmen Merkezi Asya ülkelerinde DYY ile büyüme arasında ilişki bulunamamıştır.

Şen ve Karagöz (2007) Türkiye'nin 1994 I.dönem ile 2004 IV. dönemi verilerini kullanarak DYY'lerin ihracat üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışma sonunda DYY ile ihracat arasında güçlü bir ilişkiye rastlanırken, büyüme ile DYY arasında orta dereceli bir ilişkiye rastlanmıştır. Aynı zamanda çalışmada uygulanan nedensellik testinde ihracat ile GSYİH arasında bir ilişki bulunurken diğer faktörler arasında bir nedenselliğe rastlanmamıştır.

Mina (2007) Basra Körfezi kıyısındaki ülkelere yönelen DYY miktarındaki azalmayı açıklamayı amaçlayan bir çalışma yapmıştır. Çalışmasında panel veri analizinde konum ve mekânsal faktörlerin DYY girişleri üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, petrol üretimi ve fiyatlarından kaynaklanan

bazı sorunlar DYY girişlerini negatif yönde etkilerken; ticarî açıklık, altyapı ve kurumsal iyileşme DYY'yi pozitif yönde etkilemektedir. Bunun yanında ülkelerin beşeri sermaye yönünden kalkınmışlığı da DYY ile doğru orantılıdır.

Khaliq ve Noy (2007) Endonezya'da farklı ekonomik sektörlerde gerçekleşen DYY girişlerinin ekonomik büyümeye katkısını 1997 - 2006 dönemine ait verilerini kullanarak araştırmıştır. Elde edilen bulgularda toplam DYY girişlerinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etki meydana getirdiği görülmesine karşılık, sektörel olarak söz konusu olumlu etkinin farklılaştığı sonucuna varılmıştır.

Bilgili, Düzgün ve Uğurlu (2007) Türkiye ekonomisine ilişkin yaptığı 1992 I. ile 2004 IV. dönem verilerini incelemiştir. DYY büyüme ve yurt içi yatırımlar arasındaki nedenselliği inceleyen çalışmanın sonucu büyüme ile yurt içi yatırımlar arasında nedensellik tespit edilmiştir. Nedenselliğin yönü gayri safi yatırımlardan ekonomik büyümeye doğrudur. DYY'lerin ekonomik büyümeyi arttırdığı gözlemlenmiştir. Yurt içi yatırımlar kısa dönemde büyümede negatif bir etki oluştursa da bu etki uzun dönemde pozitif dönmetedir.

Magnus ve Fosu (2008) DYY ve ekonomik büyüme ilişkisini söz konusu değişkenler arasındaki bağıntıyı 1970 - 2002 dönemi yıllık verilerinden hareketle VAR modeli, eş-bütünleşme ve Granger nedensellik testleri kullanarak Gana için analiz etmiştir. Çalışma sonucunda yapısal ayarlama programının yapıldığı 1983 öncesinde DYY ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir bağıntının olmadığını sonrasında ise DYY'nin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini göstermiştir.

Afşar (2008) Türkiye'de 1992:I. - 2006:III. dönemini kapsayan üç aylık veriler yardımıyla DYY ve ekonomik büyüme bağıntısını incelemiştir. Çalışma sonucunda Granger nedensellik testi, DYY'den ekonomik büyümeye tek yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ortaya çıkan bu ilişki istatistiksel açıdan anlamlıdır.

Karimi ve Yusop (2009), DYY ve ekonomik büyüme ilişkisini Malezya için Toda-Yamamoto nedensellik testi ile ARDL sınır testi kullanarak incelemiştir. Çalışma sonucunda uzun dönemde güçlü bir ilişkinin bulunmadığı ve DYY'nin dolaylı olarak ekonomik büyümeyi etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ ÜZERİNE UYGULAMA

Çalışmanın bu bölümünde diğer bölümlerde tanımları yapıp çeşitli yollardan araştırılan DYY ile büyüme arasındaki ilişki elde edilen veriler eşliğinde ekonometrik olarak incelenmiştir. Veriler derlenerek altı farklı grupta toplanmış ve ekonometrik modelde farklı değişkenlerce kuklalar ile test edilmiştir. Test sonuçları tablolara dökülmüş ve istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı yorumlanmıştır. Elde edilen istatistik sonuçları EK-1’de özet tablo haline getirilmiştir. Ayrıca ülkelere ait kullanılan verilerin tümü EK-9’da tablo haline getirilmiştir.

1. VERİ

Çalışmada kullanılan makroekonomik değişkenlere ait veriler Dünya Kalkınma Göstergeleri (WDI – World Development Indicators) veri setinden derlenmiştir. Makroekonomik değişkenler içinde yer alan etkileşim terimi elde edilirken Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP – United Nations Development Programme) tarafından hazırlanan Beşeri Kalkınma Endeksi (HDI – Human Development Index) kullanılmıştır.

Kurumsal kalite değişkeni ise Dünya Bankası bünyesinde oluşturulan KKZ (Kaufmann, Kraay ve Zoido-Lobatòn) endekslerinden elde edilmiştir. Bu veri tabanında yer alan altı farklı kurumsal faktör bulunmaktadır. Bunlar, ‘söz hakkı ve hesapverilebilirlik’, ‘politik istikrar’, ‘bürokrasinin etkinliği’, ‘düzenlemelerin kalitesi’, ‘hukuk sistemi’ ve ‘yolsuzlukla mücadele’ değişkenlerinden oluşmaktadır.

Değişkenlerin her birinin aldığı değerler -2,5 ile 2,5 arasında değişmektedir. Kurumsal kalite değişkeni ise bu bileşenlerin ortalamasından elde edilmiştir. Belirtilen aralık içinde endeksin yüksek değerleri, daha iyi bir kurumsal yapının olduğunu ifade etmektedir.

Çalışmada kullanılan kukla değişkenler, Dünya Bankası tarafından yapılan ülke sınıflandırılmasından yararlanılarak oluşturulmuştur.

1.2. EKONOMİK DEĞİŞKENLER

Modelde bağımlı değişken (BÜYÜME) Kişi Başına GSYİH Büyüme Oranı kullanılmıştır. Bağımlı değişkeni (SER) Brüt Sabit Sermaye Yatırımı, $\log(\text{EMEK})$ (İşgücü ile Beşeri Kalkınma Endeksinin Çarpımının Logaritması), (DYY) Doğrudan Yabancı Yatırım (Net Girişlerin GSYİH'ye Oranı), (DYY*BKE) Etkileşim Terimi (DYY ve Beşeri Kalkınma Endeksinin Etkileşimi), (AÇIKLIK) Dışa Açıklık (Dış Ticaretin GSYİH'ye Oranı), (KAMU)Merkezi Hükümet Nihai Tüketim Harcamaları (%GSYİH), (ENF) Enflasyon Oranı, (KURUMSAL) Kurumsal Kalite ile açıklanmaya çalışılmıştır.

1.2.1. Brüt Sabit Sermaye Yatırımı

Ekonomik büyümenin sürdürülebilir olmasında Sabit Sermaye Yatırımlarının büyük etkisi mevcuttur. Karluk'a (2001) göre bir ekonomide üretim faktörlerinin mal ve hizmet üretimini çoğaltmak ve gelecek dönemde tüketim ile ihracat imkanlarını artırmak amacıyla, belli bir dönem içinde reel sermayenin artırılması, korunması ve düzenlenmesi için kullanılmasına Sabit Sermaye Yatırımı denilmektedir. Brüt yatırımların GSYİH'ya bölünmesi ile elde edilmektedir. Yabancı sermaye ile ekonomik büyüme arasında teknoloji transferi ve sermaye stoku olmak üzere iki etki mevcuttur.(Akbay, 2006) Bir ekonomide sermaye harcamaları arttığında ekonomik büyüme hızlanmaktadır. Modelde Sabit Sermaye Yatırımı katsayısının pozitif olması beklenmektedir.

1.2.2. Toplam İşgücü (Log(Emek))

Bir ülkenin (14 – 16) ve 65 yaş arasında istihdam edilen aktif insanların toplamına toplam iş gücü adı verilmektedir. Toplam işgücü aktif nüfustan

çalışamayacak durumda olan nüfus, ev kadınları, öğrenciler, mahkumlar, ordu mensupları, çalışmasını engelleyen fiziksel veya zihinsel engeli olanlar ve çalışmak istemeyenlerin çıkarılmasıyla ulaşılır. (<http://en.wikipedia.org>) İş gücü mikro planda işletmede, makro planda ise ülkede üretim ve hizmet gibi faaliyetlere katılan ve gerçekleşmesini sağlayan insan emeğinin tümüne de denmektedir. Bir ülkenin üretim kapasitesini oluşturan faktörlerin içinde bulunan işgücü ekonomik büyüme ile pozitif yönden ilişkilidir. Dolayısıyla toplam işgücünün modelde katsayısı pozitif beklenmektedir.

1.2.3. Doğrudan Yabancı Yatırım (Net Girişlerin GSYİH'ye Oranı)

DYY ile ilgili Julius eserinde OECD'nin tanımlarına yer vermiştir. Tanıma göre sermayenin % 10'unun bir yabancıнын elinde olması halinde bu yatırım yabancı sermaye yatırımı kabul edilmektedir. Daha sonra, yabancı sermaye yüzdesi üzerinde bir değişiklik yapılarak bu oranın % 50 ile % 100 arasında olduğu konusunda anlaşmaya varılmıştır.(Julius,1990). Diğer bir tanımda ise IMF “herhangi bir yatırımcının kendi ülkesi dışında, bulunduğu girişimin yönetiminde etkin bir konumda olmak amacıyla, uzun dönemli bir yatırım yapması” şeklinde ifade edilmektedir.(IMF,1993)

DYY ile büyüme arasında olan ilişkiyi açıklamaya yönelik yapılan çalışmalar farklılık göstermektedir. Borenstein vd.1998 ve Lensink ve Morrissey 2001'de yaptığı çalışmalarda ekonomik DYY ile büyüme arasında pozitif ilişki tespit etmişlerdir. Saltz'ın 1995'de yaptığı çalışmasında ise DYY'lerin büyüme üzerinde negatif ilişki olduğunu tespit etmiştir. Yapılan çalışmada DYY'lerin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği üzerinde durulacaktır.

1.2.4. Etkileşim Terimi (DYY*BKE)

GOÜ'lere doğru olan teknoloji transferinin en önemli oranı DYY'lerdir. Etkileşim terimi DYY ile Beşeri Kalkınma Endeksinin çarpımından oluşmaktadır. Ülkelerin DYY'lerden ne oranda faydalanacağı, sağlanan dış kredilerin ekonomide verimli kullanılabilmesi için gerekli olan masnetme kapasitelerine bağlıdır. Modelde Etkileşim teriminin beklenen katsayısı pozitifdir. Dolayısıyla DYY'lerin modelde hem tek başına hemde beşeri sermaye çarpanı ile etkileşim içerisinde yer alacağından

neticenin pozitif olabilmesi için beşeri sermayenin değerinin minimuma yaklaşması gerekmektedir. Bundan dolayı etkileşim terimi DYY'lerin etkisinin pozitif olması için ev sahibi ülkenin ihtiyacı olan asgari ortalama orta öğretime katılım oranını gösterecektir. (Akbay, 2006)

1.2.5. Dışa Açıklık (Dış Ticaretin GSYİH'YE Oranı)

Kuramda kesin olarak üzerinde anlaşılmış bir dış açık tanımı bulunmaması ve dışa açıklık için geniş kabul görmüş bir ölçütün olmaması kavramı tartışmalı hale getirmektedir. (Proudman, Redding ve Bianchi,1997) Bir ülkenin dışalım ve dışsatım değerleri toplamının milli gelire oranı şeklinde tanımlanabilir. Ülkenin dışa açık olarak tanımlanabilmesi ticarete ve faktör akımlarına ne kadar açık olduğuna bağlıdır. İhracat sektörünün büyüklüğü dış borçlanmanın daha kolay yapılmasını ve hacmini artırır. Dış borçlanmanın daha kolay yapılması ise ihracatta dışa bağımlılığı arttırmakla ihracatın sürdürülebilirliğini belirler. (Yücel ve Yanar, 2005) Dışa açık ekonomilerin daha hızlı büyüdüğü argümanını destekleyen çalışmalar mevcuttur.(Borenstein vd.1998; Balasubramanyam vd. 1996) Bu çalışmalar genellikle dış ticaret hacmindeki artışın faktör verimliliğini arttırmasının ve ölçek ekonomilerinden faydalanmanın ekonomik büyümeye pozitif etkisini göz önünde bulundurmaktadır. Uygulanan modellerde Dışa Açıklık katsayısından genel görüşe uygun olarak pozitif bir ilişki beklenmektedir.

1.2.6. Merkezi Hükümet Nihai Tüketim Harcamaları

Merkezi hükümet tüketim harcamalarının GSYİH'ya oranını göstermektedir. (Agel v.d 2006; Ho, 2001; Fölster ve Henrekson, 2001) yaptıkları çalışmalarda hükümet harcamalarının ekonomik büyüme üzerine etkisinin negatif olduğunu gösteren bulgular elde etmiştir. Kamu harcamalarında kullanılan kaynak özel sektörün yatırımlarına tahsis edilecek fonlardan elde ediliyorsa hükümet harcamalarındaki artış ekonomik büyümeyi yavaşlatabilir. (Demirtaş, 2009) Diğer bir görüşe göre; alt yapı yatırımlarının gerçekleşmesi, piyasa başarısızlıklarında etkinliği arttırmak için devreye girme ve gelir dağılımını iyileştirme gibi fonksiyonları icra ettiğinden dolayı kamu harcamaları ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir. (Akbay, 2006) Günalp, ve Gür'ün (2002) yaptığı çalışmada hükümet harcamalarının ekonomiye olan etkisinin ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile ilgili

olduğunu belirtmiştir. Hatta GOÜ'lerde ilişkinin zayıf ve çoğu zaman pozitif yönelim olduğunu gözlemlemiştir. Modelde literatürde çoğunluğun kabul ettiği görüş esas alınmıştır. Kamu harcamaları ile büyüme arasında negatif ilişki beklenmektedir.

1.2.7. Enflasyon Oranı

Makro ekonomik istikrar göstergesi olarak algılanan enflasyon oranı fiyat, piyasa mekanizmasının etkin bir şekilde çalışmasını sağlayan unsurdur. (Demirtaş, 2009) Enflasyon oranının yüksekliği uygulanan makro ekonomik politikalarla ilgili yapısal problem ya da problemlerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Enflasyon oranlarındaki düşük seviye ise sağlam makro ekonomik politikalar izlendiğini göstermektedir. İktisat literatüründe uzun zamandır tartışılan enflasyon oranları ve büyüme arasındaki ilişkide 1980'li yıllara kadar pozitif olduğu görüşü hakim olmuştur. Philips Eğrisi yaklaşımı enflasyonun ekonomik büyüme üzerine etkisinin pozitif olduğunu belirten çalışmaların temelinde dayanak noktasıdır. Mali sistemlerin yetersiz olduğu ülkelerde merkez bankası kaynakları kullanılarak enflasyon vergisi yoluyla gelir elde edilir. Hükümetlerin bu gelirleri yatırım harcamalarının finansmanında kullanmaları sonucu, enflasyonist sürecin büyümeyi arttıracığı ileri sürülmektedir.(Demirtaş, 2009)

1980'lerde özellikle Latin Amerika ülkelerinde yaşanan yüksek veya hiperenflasyonlar, bu ekonomilerde istikrarsızlığı arttırmış ve ülkelerin gelişmelerini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu gelişmeler, enflasyonun büyümeyi olumsuz yönde etkilediği yönündeki tezlerin ortaya çıkmasına ve güçlenmesine neden olmuştur. 1980'lerden sonra yapılan amprik çalışmaların çoğu enflasyon ve büyüme arasında negatif bir ilişkiden söz etmektedir. Bu çalışmalara örnek Kormendi ve Meguire, 1985; Fischer, 1991 ve 1993; Barro, 1995; ve Motley, 1998'in incelemeleridir. Negatif ilişki bulgusuna ulaşan çalışmaların çoğunda rastlanan durum ise bir grup ülkenin belli bir döneme ait kesit verilerinin kullanıldığı cross-country türü çalışmalardır. Levine ve Renelt, 1992; Clark, 1997; Ericsson, Irons ve Tryon, 2000 yıllarındaki yaptıkları çalışmalarda enflasyon oranı ile büyüme arasında negatif ilişki tespit eden incelemelerin sonuçlarına metodolojik problemler taşıdıkları gerekçesi ile kuşkuyla bakmaktadır.(Karaca, 2003) Çalışmada 1980'lerden sonra yapılan

çalışmalar esas alınmıştır. Bu nedenle çalışmada enflasyondan beklenen değişken katsayısı negatiftir.

1.2.8. Kurumsal Kalite

Kurumsal yapı kalkınma literatüründe özellikle GÜ'lerde ekonomik büyümeyi de içeren ekonomik gelişmenin lokomotif gücüdür. Kurumların kalitesindeki artışın kişi başına gelirden büyük artışlar yaratabileceği kabul edilmektedir. (Rodrik ve Subramanian, 2003). Gökalp ve Baldemir'e (2005) göre kurumlar, üretkenliğin pozitif veya negatif seyir takip etmesine yol açan unsurlardan oluşan yamalı bir bohçadır ve iki türlü faaliyet için de fırsat üretirler. Başarılı ekonomilerde kurumlar kuruluşları üretken faaliyetlerde bulunmaya teşvik eder. Az gelişmiş ekonomilerde ise, kurumsal kalitenin düşüklüğü girişimcilerin önündeki fırsatları değerlendirmesini engellemektedir. Etkin kurumlar ve kurumsal yapı kısaca; piyasa aksaklıklarını ortadan kaldırılmasında rol alarak, kaynak israfını önler ve pozitif dışsallıklar oluşturulmasına kaynak teşkil eder. Aynı zamanda girişimcileri teşvik ederek finansal kaynakları bir araya getirir, belirsizliği azaltıp işlem maliyeti üzerinde etkili olur ve teknolojik bilgi akımlarını kolaylaştırarak uzun dönemli ekonomik büyümeyi etkiler. (Doucouliagos ve Ulubaşoğlu, 2004)

Yapılan çalışmaların önemli bir kısmı kurumların ekonomik büyüme ile ilişkisinde sürdürülebilir büyüme için kurumsal kalitenin önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Büyüme ile kurumsal kalite arasındaki ilişkiyi ise pozitif bulmuşlardır. Çalışılan modelde de kurumsal kalite ile büyüme arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir.

2. METEDOLOJİ

Çalışmada yatay kesit veriye dayanan En Küçük Kareler (EKK) yöntemi kullanılmıştır. Oluşturulan yatay kesit modeller 117 gelişmiş ve GOÜ'nün 1986 - 2005 dönemine ait verilerini içermektedir. Çalışmada bağımlı değişken olarak kişi başına GSYİH Büyüme Oranı değişkeni kullanılmıştır. DYY'ler ile kişi başına GSYİH Büyüme oranı arasında doğrusal bir ilişki bulunduğu hipotezi altında analizler yapılmıştır.

3. MODEL

Uygulama bölümünde kullanılan model Barro ve Lee (1993) ve Barro (1996) tarafından yapılan çalışmalar ile bu çalışmaları takiben yapılmış çalışmalarda kullanılan açıklayıcı değişkenler örnek alınarak yapılmıştır. Modelin bağımsız değişkeni BÜYÜME, ekonomik büyüme oranını göstermektedir ve ülkelerin kişi başına GSYİH büyüme oranı olarak alınmıştır. Modelde kullanılan diğer makroekonomik değişkenler: (1) SER, brüt sabit sermaye yatırımlarını, (2) EMEK değişkeni, bir ülkenin sahip olduğu toplam işgücü miktarının logaritmasını, (3) KAMU değişkeni, genel nihai hükümet harcamalarını, (4) ENF, tüketici fiyat endeksindeki yıllık artışlarını, (5) AÇIKLIK, dışa açıklık oranını ifade etmektedir. Bu temel değişkenlere ek olarak, her bir ülkenin yapısal farklılığını gösteren KURUMSAL değişkeni kurumsal kalite göstergesi olarak kullanılmıştır. Ayrıca ülkelerin coğrafi bölgelere ve gelir gruplarına göre farklılıkları incelemek amacıyla 8 farklı kukla değişken kullanılmıştır. Son olarak çalışmanın amacına uygun olarak DYY değişkeni ve BKE (Beşeri Kalkınma Endeksi) ile etkileşimini gösteren değişkenler kullanılmıştır.

$$\begin{aligned} \text{BÜYÜME}_i = & c + [\alpha_1 \text{SER} + \alpha_2 \log(\text{EMEK}) + \alpha_3 (\text{DYY}, \text{DYY} * \text{BKE}) \\ & + \alpha_4 \text{AÇIKLIK} + \alpha_5 \text{KAMU} + \alpha_6 \text{ENF} + \alpha_7 \text{KURUMSAL} \\ & + \alpha_8 (\text{KUKLALAR}) + U_i] \end{aligned}$$

Modelde yer alan kukla değişkenler gelişmekte olan ülkelerin yapılarından kaynaklanan farklılıkları ortaya koymak için oluşturulmuştur. Doğu ve Güneydoğu Asya, Doğu Avrupa ve Merkezi Asya, Latin Amerika, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ve Sahra-altı Afrika olmak üzere beş farklı bölge için kukla değişken oluşturulmuştur. Bununla birlikte üst-orta, alt-orta ve düşük gelir düzeyi olmak üzere üç farklı gelir düzeyi için kukla değişken kullanılmıştır.

4. BEKLENTİLER VE HİPOTEZ

DYY'nin ekonomik büyüme üzerine etkisi araştırılırken kurulan modelde yer alan, brüt sabit sermaye yatırımları, (log) emek, dorudan yabancı yatırım, etkileşim terimi, dışa açıklık oranını, merkezi hükümet nihai tüketim harcamaları, enflasyon,

kurumsal kalite açıklayıcı değişkenlerinin katsayı işaretlerine ilişkin beklentiler Tablo'7 de verilmiştir.

Tablo 7: Ekonomik Modelde Kullanılan Açıklayıcı Değişkenlerin Beklenen İşaretleri

Ekonomik Modelde Kullanılan Açıklayıcı Değişkenlerin Beklenen İşaretleri		
Değişkenler	Tanımı	Beklenen İşaret
SER	Brüt Sabit Sermaye Yatırımı (% GSYİH)	+
Log(EMEK)	İşgücü ile Beşeri Kalkınma Endeksinin Çarpımının Logaritması	+
DYY	Doğrudan Yabancı Yatırımlar (% GSYİH)	+
DYY*BKE	DYY ve Beşeri Kalkınma Endeksinin Etkileşimi	+
AÇIKLIK	Dış Ticaret (% GSYİH)	+
KAMU	Merkezi Hükümet Nihai Tüketim Harcamaları (% GSYİH)	-
ENF	Enflasyon	-
KURUMSAL	Kurumsal Kalite	+

Çalışmanın temel hipotezi şu şekilde ifade edilebilir: Doğrudan yabancı yatırım miktarındaki artışların ekonomik büyüme üzerine etkisi pozitiftir. Bir ülkeye giren net doğrudan yabancı yatırım miktarındaki artış, o ülkede kişi başına düşen GSYİH büyüme oranını artırmaktadır.

4.1. TAHMİN SONUÇLARI

Çalışmada kapsamını 1986 - 2005 dönemi temel alınmıştır. DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi 1997 Asya krizi dikkate alınarak 1986 - 1996 ve 1998 - 2005 olmak üzere iki farklı döneme ayrılmıştır. Ayrıca her döneme ait tüm dünya ülkelerini içeren karma model ve sadece GOÜ'leri içeren bir diğer model oluşturulmuştur.

Yatay kesit modellerde değişen varyans ve oto korelasyon olmak üzere iki önemli problem söz konusudur. Bu nedenle tüm modellerde, yer alan t değerleri heteroskedasite olmayan t değerleridir. Otokorelasyon problemi ise Durbin-Watson testiyle sınanmış ve raporlanmıştır. Tahmin sonuçlarına geçmeden önce iki noktanın altını çizmek gerekir. İlk olarak, modeller oluşturulurken dışsal değerlere sahip ülkeler dışarıda tutulmuştur. İkinci olarak, yukarıda değinilen 8 kukla değişken tüm

modellere eklenmiştir fakat sadece anlamlı bir ilişkinin elde edildiği modeller rapor edilmiştir. Son olarak modellerde yer alan ülkelerin listesi EK-1’de ve her bir model için korelasyon matrisi EK-(2-8)’de yer almaktadır.

4.2. 1986 - 2005 DÖNEMİNE İLİŞKİN KARMA MODEL

DYY’lerin ekonomik büyüme üzerine etkisini incelemek amacıyla oluşturulan 117 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin 1986 - 2005 dönemlerine ait tahmin sonuçları Tablo 8’de yer almaktadır. (1) ve (2) numaralı modeller ekonomik büyümenin başlıca iki belirleyeni ele almakta ve temel bir model oluşturmayı hedeflemektedir. SER değişkeninin her iki modelde de katsayı işareti ve (2) numaralı modelde Log(EMEK) değişkeninin katsayı işareti pozitif, teorik beklentilere uygundur. Sırasıyla %1 ve %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Temel model olma özelliğini taşıyan (2) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,22 olarak bulunmuştur. F istatistiği 17,78 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(3) ve (4) numaralı modeller çalışmanın amacına yönelik olarak sırasıyla DYY ve DYY*BKE (etkileşim terimi) değişkenlerinin eklendiği modellerdir. (3) numaralı modelde DYY değişkeninin katsayı işareti ve (4) numaralı modelde DYY*BKE değişkeninin katsayı işareti teorik beklentilere uygun olarak pozitif ve her iki model de %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu modellerde SER ve Log(EMEK) değişkenlerine ait katsayıların istatistiksel olarak anlamlılıkları devam etmektedir. (DYY değişkeni (6), (7), (8), (9), (10) numaralı modellerde katsayı işareti beklentilere uygun olarak pozitif olup istatistiksel olarak anlamsızdır.) (3) ve (4) numaralı modellerin her ikisinde de düzeltilmiş R2 değerleri 0,25 olarak bulunmuştur. F değerleri ise sırasıyla 14,31 ve 14,11 olup her iki model de bütünüyle anlamlıdır. Düzeltilmiş R2 değeri yüksek olan modelde DYY değişkeni yer aldığından Tablo 8’deki diğer modellerde DYY değişkeni DYY*BKE değişkenine tercih edilmiştir.

Tabloda yer alan (5) numaralı ve sonraki modeller kontrol değişkenlerini ve kukla değişkenleri içermektedir. (5) numaralı model, AÇIKLIK değişkeni dahil edildiği yeni bir modeldir. AÇIKLIK değişkeninin katsayısı beklentilere uygun bir netice göstermeyerek negatif çıkmıştır. Aynı zamanda istatistiksel olarak

Tablo 8: 1986 – 2005 Yıllarına Ait Karma Modelin Tahmin Sonuçları

1986 – 2005 Yıllarına Ait Karma Modelin Tahmin Sonuçları										
(BÜYÜME)Bağımlı Değişken : Kişi Başına GSYH Büyüme Oranı										
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
SABİT TERİM	-1,903 (-2,68)***	-4,119 (-2,88)***	-4,768 (-3,27)***	-4,489 (-3,12)***	-4,493 (-2,92)***	-4,072 (-2,34)**	-3,807 (2,14)**	-1,243 (-0,70)	0,164 (0,09)	-1,491 (-0,84)
SER	0,169 (5,06)***	0,171 (5,28)***	0,159 (4,70)***	0,157 (4,56)***	0,164 (4,51)***	0,164 (4,56)***	0,162 (4,51)***	0,119 (3,42)***	0,098 (2,72)***	0,122 (3,45)***
Log(EMEK)		0,143 (1,72)*	0,179 (2,04)**	0,169 (1,98)*	0,162 (1,72)*	0,151 (1,57)	0,149 (1,58)	0,100 (1,10)	0,016 (0,19)	0,098 (1,05)
DYY			0,145 (2,62)**		0,164 (2,31)**	0,156 (2,29)**	0,160 (2,33)**	0,047 (0,69)	0,076 (1,05)	0,050 (0,71)
(DYY*BKE)				0,160 (2,61)**						
AÇIKLIK					-0,002 (-0,40)	-0,001 (-0,25)	-0,002 (-0,36)	0,002 (0,46)	-0,004 (-0,70)	0,004 (-0,73)
KAMU						-0,019 (-0,65)	-0,023 (-0,75)	-0,096 (-2,58)**	-0,070 (-1,96)*	-0,899 (-2,43)**
ENF							-0,008 (-0,85)	0,001 (0,01)	0,005 (0,61)	0,010 (0,94)
KURUMSAL								0,782 (4,31)***	0,893 (5,00)***	0,811 (4,54)***
Doğu Asya ve Pasifik (Kukla)									1,580 (3,59)***	
Avrupa ve Orta Asya (Kukla)										-0,972 (-2,24)**
Gözlem Sayısı	117	117	117	117	117	117	117	117	117	117
Düzeltilmiş R2	0,21	0,22	0,26	0,25	0,25	0,25	0,24	0,35	0,42	0,38
F	32,72	17,78	14,31	14,11	10,68	8,60	7,27	10,06	11,72	9,74
DW	1,92	1,96	1,96	1,98	1,96	1,94	1,95	1,77	1,74	1,80

Parantez içindeki değerler heteroskedasite olmayan t istatistiği değerlerini göstermektedir.

* %10, ** %5, *** %1 düzeyine istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

anlamsızdır. (AÇIKLIK değişkeni, Tabloda yer alan tüm modellerde istatistiksel olarak anlamsızdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitifdir, beklentilere uygun ve istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır. (5) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,25 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 10,67 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(6) numaralı modele KAMU değişkeni dahil edilmiştir. KAMU değişkeninin katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamsızdır. Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitifdir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır. (6) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,24 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 8,59 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(7) numaralı modele ENF değişkeni dahil edilmiştir. ENF değişkeninin katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamsızdır. (ENF değişkeni, Tabloda yer alan tüm modellerde istatistiksel olarak anlamsızdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitifdir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır. (7) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,24 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 7,27 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(8) numaralı modele KURUMSAL değişkeni dahil edilmiştir. KURUMSAL değişkeninin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (KURUMSAL değişkenin, Tabloda yer alan bütün modellerde katsayısı beklentilere uygun ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitifdir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamsızdır. (8) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,35 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 10,06 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(9) ve (10) numaralı modeller istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olan kukla değişkenlerin raporlandığı modellerdir. (9) numaralı modelde Doğu Asya ve Pasifik ülkelerine ait kukla değişkenin katsayı işareti pozitifdir ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (10) numaralı modelde Avrupa ve Orta Asya ülkelerinde ait kukla değişkeni istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlı olmakla birlikte katsayı

işareti beklentilere uygun olmayıp negatiftir. Kukla değişkenlerinin yer aldığı bu modellerde düzeltilmiş R2 değerleri yükselmiş ve sırasıyla 0,42 ve 0,37 olarak bulunmuştur. F değerleri ise yine sırasıyla 11,71 ve 9,73 olup model bütünüyle anlamlıdır.

4.3. 1986 – 2005 DÖNEMİNE İLİŞKİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE AİT MODEL

DYY'lerin ekonomik büyüme üzerine etkisini incelemek amacıyla oluşturulan 92 GOÜ'nin 1986 - 2005 dönemlerine ait tahmin sonuçları Tablo 9'da yer almaktadır. (11) ve (12) numaralı modeller ekonomik büyümenin başlıca iki belirleyeni ele almaktadır ve temel bir model oluşturmayı hedeflemektedir. Her iki modelde de SER değişkeninin katsayı işareti beklentilere uygun olarak pozitiftir. Her iki modelde de SER istatistiksel olarak %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.(12) numaralı modelde Log(EMEK) değişkeninin katsayı işareti ve birlikte teorik beklentilere uygun fakat istatistiksel olarak anlamsızdır.

Temel model olma özelliğini taşıyan (12) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,21 olarak bulunmuştur. F istatistiği 13,67 olup model bütünüyle anlamlıdır. (13) ve (14) numaralı modeller çalışmanın amacına yönelik olarak sırasıyla DYY ve DYY*BKE değişkenlerinin eklendiği modellerdir. (13) numaralı modelde DYY değişkeninin katsayı işareti ve (14) numaralı modelde DYY*BKE değişkeninin katsayı işareti teorik beklentilere uygun olarak pozitiftir ve her iki modelde %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu modellerde Log(EMEK) değişkenlerine ait katsayısı beklentilere uygun olarak pozitif olmakla birlikte tekrardan istatistiksel olarak anlamlı hale gelmiştir. Sırasıyla (13) ve (14) numaralı modellerin düzeltilmiş R2 değerleri 0,23 ve 0,24 olarak bulunmuştur. F değerleri ise sırasıyla 11,12 ve 10,74 olup her iki model de bütünüyle anlamlıdır. Bu modelde DYY*BKE değişkeninin düzeltilmiş R2 değeri DYY değişkeninden yüksektir. Fakat diğer ana modellerin hepsinde DYY, DYY*BKE' ye tercih edildiğinden dolayı bu modelde de DYY değişkeni tercih edilmiştir. İkk

Tabloda yer alan (15) numaralı ve sonraki modeller kontrol değişkenlerini ve kukla değişkenleri içermektedir. (15) numaralı model, AÇIKLIK değişkeni dahil

Tablo 9: 1986 - 2005 Yılları Arasında Gelişmekte Olan Ülkelere Ait Modelin Tahmin Sonuçları

1986 - 2005 Yılları Arasında Gelişmekte Olan Ülkelere Ait Modelin Tahmin Sonuçları										
(BÜYÜME)Bağımlı Değişken : Kişi Başına GSYH Büyüme Oranı										
	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)	(18)	(19)	(20)
SABİT TERİM	-2,022	-4,540	-5,062	-4,808	-4,479	-3,306	-3,322	-1,392	0,534	-1,916
	(-2,66)***	(-2,72)***	(-2,95)***	(-2,85)***	(-2,48)**	(-1,42)	(-1,42)	(-0,69)	(0,27)	(-0,96)
SER	0,170	0,175	0,155	0,154	0,168	0,167	0,167	0,123	0,092	0,124
	(4,66)***	(4,98)***	(4,08)***	(3,97)***	(4,13)***	(4,11)***	(4,12)***	(3,35)***	(2,55)**	(3,30)***
Log(EMEK)		0,161	0,195	0,188	0,157	0,116	0,123	0,156	0,044	0,171
		(1,58)	(1,80)**	(1,78)*	(1,38)	(0,95)	(1,01)	(1,40)	(0,42)	(1,51)
DYY			0,168		0,213	0,172	0,182	0,110	0,156	0,136
			(2,4)**		(2,37)**	(1,86)*	(1,95)*	(1,35)	(1,80)*	(1,65)
(DYY*BKE)				0,187						
				(2,42)**						
AÇIKLIK					0,005	-0,002	-0,003	-0,007	-0,015	-0,007
					(-0,84)	(-0,33)	(-0,47)	(-1,33)	(-2,31)**	(-1,37)
KAMU						-0,046	-0,044	-0,081	-0,044	-0,593
						(-0,86)	(-0,82)	(-1,85)*	(-1,09)	(-1,39)
ENF							0,005	-0,009	-0,003	0,003
							(-0,51)	(-0,93)	(-0,27)	(0,25)
KURUMSAL								1,334	1,463	1,511
								(4,84)***	(5,45)***	(5,67)***
Doğu Asya ve Pasifik (Kukla)									1,740	
									(3,77)***	
Avrupa ve Orta Asya (Kukla)										-1,344
										(-3,03)***
Gözlem Sayısı	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92
Düzeltilmiş R2	0,21	0,22	0,23	0,24	0,25	0,25	0,24	0,41	0,50	0,46
F	25,02	13,68	11,12	10,75	8,41	6,99	5,81	9,86	12,29	10,51
DW	1,99	2,05	2,03	2,04	2,03	2,00	2,00	1,96	1,98	2,01

Parantez içindeki değerler heteroskedasite olmayan t istatistiği değerlerini göstermektedir.

* %10, ** %5, *** %1 düzeyine istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

edildiği yeni bir modeldir. AÇIKLIK değişkeninin katsayı işareti beklentilere uygun olarak pozitif olmakla birlikte (AÇIKLIK değişkeninin katsayısı sadece (15) numaralı modelde beklentilere uygun olarak pozitif çıkmıştır.) istatistiksel olarak anlamsızdır. (AÇIKLIK değişkeni, Tabloda yer alan sadece (19) numaralı modelde istatistiksel olarak anlamlıdır. Anlamlılık düzeyi %5'dir.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitif ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır. (15) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,24 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 8,41 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(16) numaralı modele KAMU değişkeni dahil edilmiştir. KAMU değişkeninin katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamsızdır. (KAMU değişkeni, Tabloda yer alan modellerin sadece bir tanesi (18) %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitif ve katsayı beklentilere uygun, istatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlıdır. (16) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,24 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 6,98 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(17) numaralı modele ENF değişkeni dahil edilmiştir. ENF değişkeninin katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamsızdır. (ENF değişkeni, Tabloda yer alan tüm modellerde istatistiksel olarak anlamsızdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitif ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlıdır. (17) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,24 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 5,81 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(18) numaralı modele KURUMSAL değişkeni dahil edilmiştir. KURUMSAL değişkeninin katsayı işareti pozitif ve beklentilere uygun ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (KURUMSAL değişkeni, Tabloda yer alan tüm modellerde istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitif ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamsızdır. (18) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,40 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 9,85 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(19) ve (20) numaralı modeller istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olan kukla değişkenlerin raporlandığı modellerdir. (19) numaralı modelde Doğu

Asya ve Pasifik ülkelerine ait kukla değişkenin katsayı işareti pozitifdir ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (20) numaralı modelde Avrupa ve Orta Asya ülkelerinde ait kukla değişkenin katsayı işareti beklentilerin aksine negatif olmakla birlikte istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Her iki modelde de DYY değişkeninin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygundur. (19) numaralı modelde DYY değişkeni %10 düzeyinde anlamlı iken (20) numaralı modelde DYY değişkeni istatistiksel olarak anlamsızdır. Kukla değişkenlerinin yer aldığı bu modellerde düzeltilmiş R2 değerleri yükselmiştir. R2 değerleri sırasıyla 0,40 ve 0,49 olarak bulunmuştur. F değerleri yine sırasıyla 12,28 ve 10,50 olup model bütünüyle istatistiksel olarak anlamlıdır.

4.4. 1986 – 1996 DÖNEMİNE İLİŞKİN KARMA MODEL

DYY'lerin ekonomik büyüme üzerine etkisini incelemek amacıyla oluşturulan 115 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin 1986–1996 dönemlerine ait tahmin sonuçları Tablo 10'da yer almaktadır. (21) ve (22) numaralı modeller ekonomik büyümenin başlıca iki belirleyeni ele almaktadır. Her iki modelde de SER değişkeninin katsayı işareti ve (22) numaralı modelde Log(EMEK) değişkeninin katsayı işareti pozitif olmakla birlikte teorik beklentilere uygundur. Sırasıyla %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Temel model olma özelliğini taşıyan (22) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,19 olarak bulunmuştur. F istatistiği 22,67 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(23) ve (24) numaralı modeller çalışmanın amacına yönelik olarak sırasıyla DYY ve DYY*BKE değişkenlerinin eklendiği modellerdir. (23) numaralı modelde DYY değişkeninin katsayı işareti ve (24) numaralı modelde DYY*BKE değişkeninin katsayı işareti teorik beklentilere uygun olarak pozitifdir ve sırasıyla %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu modellerde SER ve Log(EMEK) değişkenlerine ait katsayıların istatistiksel olarak anlamlılıkları devam etmektedir. Sırasıyla (23) ve (24) numaralı modellerin düzeltilmiş R2 değerleri 0,22 ve 0,20 olarak bulunmuştur. F değerleri ise sırasıyla 11,54 ve 10,71 olup her iki model de bütünüyle anlamlıdır. Düzeltilmiş R2 değeri yüksek olan modelde DYY değişkeni yer aldığından tablodaki diğer modellerde sadece DYY değişkeni DYY*BKE değişkenine tercih edilmiştir.

Tablo 10: 1986 - 1996 Yıllarına Ait Karma Modelin Tahmin Sonuçları

1986 - 1996 Yıllarına Ait Karma Modelin Tahmin Sonuçları											
(BÜYÜME) Bağımlı Değişken : Kişi Başına GSYH Büyüme Oranı											
	(21)	(22)	(23)	(24)	(25)	(26)	(27)	(28)	(29)	(30)	(31)
SABİT TERİM	-2,916	-8,119	-9,082	-8,578	-6,507	-6,184	-4,761	-3,085	-0,234	-4,979	-3,234
	(-3,06)***	(-3,25)***	(-3,73)***	(-3,53)***	(-2,31)**	(-2,24)**	(-1,74)*	(-1,10)	(-0,08)	(-1,93)*	(-1,25)
SER	0,190	0,196	0,183	0,178	0,203	0,203	0,191	0,169	0,134	0,164	0,167
	(4,20)***	(4,48)***	(4,27)***	(4,02)***	(4,21)***	(4,25)***	(4,61)***	(3,90)***	(3,13)***	(4,20)***	(3,76)***
Log(EMEK)		0,337	0,383	0,363	0,233	0,232	0,217	0,180	0,023	0,253	0,180
		(2,30)**	(2,71)***	(2,56)**	(1,37)	(1,37)	(1,41)	(1,20)	(0,15)	(1,79)*	(1,30)
DYY			0,402		0,490	0,473	0,452	0,400	0,334	0,423	0,438
			(2,64)***		(2,52)**	(2,37)**	(2,69)***	(2,28)**	(1,88)*	(2,68)***	(2,52)**
(DYY*BKE)				0,460							
				(2,07)**							
AÇIKLIK					-0,012	-0,010	-0,009	-0,008	-0,013	-0,001	-0,013
					(-1,03)	(-0,77)	(-0,86)	(-0,78)	(-1,26)	(-0,01)	(-1,19)
KAMU						-0,028	-0,050	-0,096	-0,073	-0,083	-0,072
						(-0,59)	(-1,14)	(-1,62)	(-1,30)	(-1,64)	(-1,18)
ENF							-0,029	-0,027	-0,025	-0,003	-0,034
							(-2,76)***	(-2,45)**	(-2,21)**	(-0,24)	(-2,86)***
KURUMSAL								0,559	0,765	0,685	0,418
								(1,89)*	(2,62)**	(2,76)***	(1,41)
Doğu Asya ve Pasifik (Kukla)									2,233		
									(4,44)***		
Avrupa ve Orta Asya (Kukla)										-3,790	
										(-4,65)***	
Üst-Orta Gelir Düzeyi (Kukla)											1,401
											(1,96)*
Gözlem Sayısı	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115
Düzeltilmiş R2	0,16	0,19	0,22	0,20	0,22	0,22	0,31	0,33	0,38	0,47	0,36
F	22,65	14,01	11,54	10,71	9,06	7,29	9,58	9,10	9,71	13,73	8,87
DW	1,62	1,69	1,70	1,70	1,68	1,68	1,84	1,76	1,69	1,92	1,78

Parantez içindeki değerler heteroskedasite olmayan t istatistiği değerlerini göstermektedir.

* %10, ** %5, *** %1 düzeyine istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Tabloda yer alan (25) numaralı ve sonraki modeller kontrol değişkenlerini ve kukla değişkenleri içermektedir. (25) numaralı model, AÇIKLIK değişkeni dahil edildiği yeni bir modeldir. AÇIKLIK değişkeninin katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmamakla birlikte istatistiksel olarak anlamsızdır. (AÇIKLIK değişkeni, tabloda yer alan tüm modellerde istatistiksel olarak anlamsızdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitiftir ve istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır. (25) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,22 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 9,06 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(26) numaralı modele KAMU değişkeni dahil edilmiştir. KAMU değişkeninin katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamsızdır. (KAMU değişkeni, tabloda yer alan tüm modellerde istatistiksel olarak anlamsızdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitiftir ve beklentilere uygun ve istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır. (26) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,22 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 7,29 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(27) numaralı modele ENF değişkeni dahil edilmiştir. ENF değişkeninin katsayı işareti beklentilere uygun ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (ENF değişkeni, Tabloda yer alan sadece bir modelde istatistiksel olarak anlamsızdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitiftir ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (27) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,31 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 9,58 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(28) numaralı modele KURUMSAL değişkeni dahil edilmiştir. KURUMSAL değişkeninin katsayı işareti pozitiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlıdır. (KURUMSAL değişkeni, Tabloda yer alan sadece bir modelde istatistiksel olarak anlamsızdır.) Bu modelde DYY değişkeninin katsayısı pozitiftir ve istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır. (28) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,33 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 9,10 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(29), (30) ve (31) numaralı modeller istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olan kukla değişkenlerin raporlandığı modellerdir. (29) numaralı modelde Doğu Asya ve Pasifik ülkelerine ait kukla değişkenin katsayı işareti pozitiftir ve

istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (30) numaralı modelde Avrupa ve Orta Asya ülkelerine ait kukla değişkenin katsayı işareti negatiftir ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (31) numaralı modelde Üst-Orta Gelir Düzeyi ülkelerine ait kukla değişkenin katsayı işareti pozitifdir ve istatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlıdır. Her üç modelde de DYY değişkeninin katsayı işareti pozitifdir, beklentilere uygun ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Kukla değişkenlerinin yer aldığı bu modellerde düzeltilmiş R2 değerleri yükselmiştir ve üç modelde bütünüyle istatistiksel olarak anlamlıdır.

4.5. 1986 – 1996 DÖNEMİNE İLİŞKİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE AİT MODEL

DYY'lerin ekonomik büyüme üzerine etkisini incelemek amacıyla oluşturulan 90 gelişmekte olan ülkenin 1986 - 1996 dönemlerine ait tahmin sonuçları Tablo 11'de yer almaktadır. (32) ve (33) numaralı modeller ekonomik büyümenin başlıca iki belirleyeni ele almakta ve temel bir model oluşturmayı hedeflemektedir. Her iki modelde de SER değişkeninin katsayı işareti pozitif ve %1 düzeyinde anlamlıdır. (32) numaralı modelde Log(EMEK) değişkeninin katsayı işareti pozitif ve teorik beklentilere uygundur. Sırasıyla %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Temel model olma özelliğini taşıyan (33) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,16 olarak bulunmuştur. F istatistiği 9,52 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(34) ve (35) numaralı modeller çalışmanın amacına yönelik olarak sırasıyla DYY ve DYY*BKE değişkenlerinin eklendiği modellerdir. (34) numaralı modelde DYY değişkeninin katsayı işareti ve (35) numaralı modelde DYY*BKE değişkeninin katsayı işareti teorik beklentilere uygun olarak pozitifdir ve sırasıyla %1 ve %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu modellerde SER ve Log(EMEK) değişkenlerine ait katsayıların istatistiksel olarak anlamlılıkları devam etmektedir. Sırasıyla (34) ve (35) numaralı modellerin düzeltilmiş R2 değerleri 0,20 ve 0,17 olarak bulunmuştur. F değerleri ise sırasıyla 8,47 ve 7,48 olup her iki model de bütünüyle anlamlıdır. Düzeltilmiş R2 değeri yüksek olan modelde DYY değişkeni yer aldığından Tablodaki diğer modellerde sadece DYY değişkeni DYY*BKE değişkenine tercih edilmiştir.

Tablo 11: 1986 - 1996 Yılları Arasında Gelişmekte Olan Ülkelere Ait Modelin Tahmin Sonuçları

1986 - 1996 Yılları Arasında Gelişmekte Olan Ülkelere Ait Modelin Tahmin Sonuçları											
(BÜYÜME)Bağımlı Değişken : Kişi Başına GSYH Büyüme Oranı											
	(32)	(33)	(34)	(35)	(36)	(37)	(38)	(39)	(40)	(41)	(42)
SABİT TERİM	-2,990	-8,297	-9,226	-8,793	-4,966	-3,651	-3,570	-2,254	1,931	-4,945	-2,373
	(-2,95)***	(-2,63)***	(-3,10)***	(-2,95)***	(-1,35)	(-1,01)	(-1,01)	(-0,65)	(0,56)	(-1,56)	(-0,74)
SER	0,283	0,195	0,175	0,171	0,213	0,210	0,207	0,180	0,135	0,162	0,182
	(3,73)***	(4,07)***	(3,77)***	(3,51)***	(3,86)***	(3,82)***	(4,32)***	(3,89)***	(3,18)***	(4,06)***	(3,84)***
Log(EMEK)		0,339	0,386	0,374	0,135	0,100	0,145	0,166	-0,070	0,311	0,140
		(1,79)*	(2,17)**	(2,09)**	(0,59)	(0,46)	(0,75)	(0,86)	(-0,37)	(1,70)*	(0,77)
DYY			0,464		0,597	0,543	0,542	0,505	0,444	0,538	0,553
			(2,75)***		(2,68)***	(2,37)**	(2,77)***	(2,53)**	(2,153)**	(3,16)***	(2,89)***
(DYY*BKE)				0,541							
				(1,84)*							
AÇIKLIK					-0,020	-0,014	-0,015	-0,020	-0,027	-0,013	-0,023
					(-1,35)	(-0,83)	(-1,07)	(-1,43)	(-1,85)*	(-1,21)	(-1,78)**
KAMU						-0,077	-0,071	-0,087	-0,058	-0,049	-0,068
						(-0,92)	(-0,92)	(-1,23)	(-0,89)	(-0,93)	(-0,94)
ENF							-0,027	-0,030	-0,027	-0,006	-0,034
							(-2,43)**	(-2,67)***	(-2,37)**	(-0,55)	(-2,93)***
KURUMSAL								1,023	1,233	1,606	0,583
								(2,00)**	(2,47)**	(3,97)***	(1,18)
Doğu Asya ve Pasifik (Kukla)									2,379		
									(4,60)***		
Avrupa ve Orta Asya (Kukla)										-4,261	
										(-5,31)***	
Üst-Orta Gelir Düzeyi (Kukla)											1,411
											(1,96)**
Gözlem Sayısı	90	90	90	90	90	90	90	90	90	90	90
Düzeltilmiş R2	0,14	0,16	0,20	0,18	0,22	0,22	0,31	0,34	0,40	0,53	0,36
F	15,75	9,52	8,48	7,48	7,18	6,09	7,59	7,56	8,31	13,49	7,28
DW	1,73	1,80	1,80	1,80	1,75	1,7534	1,86	1,79	1,72	2,04	1,85

Parantez içindeki değerler heteroskedasite olmayan t istatistiği değerlerini göstermektedir.

* %10, ** %5, *** %1 düzeyine istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Tabloda yer alan (36) numaralı ve sonraki modeller kontrol değişkenlerini ve kukla değişkenleri içermektedir. (36) numaralı model, AÇIKLIK değişkeni dahil edildiği yeni bir modeldir. AÇIKLIK değişkeninin katsayı işareti beklentilere uygun olarak negatiftir fakat istatistiksel olarak anlamsızdır. (AÇIKLIK değişkenin, tabloda yer alan tüm modellerde katsayısı beklentilere uygun olarak negatif olmakla birlikte sadece (40) ve (42) numaralı modellerde istatistiksel olarak anlamlıdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (36) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,21 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 7,18 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(37) numaralı modele KAMU değişkeni dahil edilmiştir. KAMU değişkeninin katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamsızdır. (KAMU değişkeni, Tabloda yer alan tüm modellerde istatistiksel olarak anlamsızdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır. (37) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,22 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 6,09 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(38) numaralı modele ENF değişkeni dahil edilmiştir. ENF değişkeninin katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır. (ENF değişkeni, Tabloda yer alan sadece bir modelde istatistiksel olarak anlamsızdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitiftir ve beklentilere uygun ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (38) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,30 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 7,58 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(39) numaralı modele KURUMSAL değişkeni dahil edilmiştir. KURUMSAL değişkeninin katsayı işareti pozitiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır. (KURUMSAL değişkeni, Tabloda yer alan sadece bir modelde istatistiksel olarak anlamsızdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır. (39) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,34 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 7,56 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(40), (41) ve (42) numaralı modeller istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olan kukla değişkenlerin raporlandığı modellerdir. (40) numaralı modelde Doğu Asya ve Pasifik ülkelerine ait kukla değişkenin katsayı işareti pozitif ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (41) numaralı modelde Avrupa ve Orta Asya ülkelerine ait kukla değişkenin katsayı işareti negatiftir ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (42) numaralı modelde Üst-Orta Gelir Düzeyi ülkelerine ait kukla değişkenin katsayı işareti pozitif ve istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır. Her üç modelde de DYY değişkeninin katsayı işareti pozitif ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlıdır. Kukla değişkenlerinin yer aldığı bu modellerde düzeltilmiş R2 değerleri yükselmiştir ve üç modelde bütünüyle istatistiksel olarak anlamlıdır.

4.6. 1998 – 2005 DÖNEMİNE İLİŞKİN KARMA MODEL

DYY'lerin ekonomik büyüme üzerine etkisini incelemek amacıyla oluşturulan 117 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin 1998 – 2005 dönemlerine ait tahmin sonuçları Tablo 12'de yer almaktadır.(43) ve (44) numaralı modeller ekonomik büyümenin başlıca iki belirleyeni ele almakta ve temel bir model oluşturmayı hedeflemektedir. Her iki modelde de SER değişkeninin katsayı işareti beklentilere uygun olarak pozitif ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (44) numaralı modelde Log(EMEK) değişkeninin katsayı işareti beklentilerin aksine negatif olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamsızdır.(log(EMEK) tablodaki bütün modellerde negatif ve istatistiksel olarak anlamsızdır.) Temel model olma özelliğini taşıyan (44) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,17 olarak bulunmuştur. F istatistiği 13,09 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(45) ve (46) numaralı modeller çalışmanın amacına yönelik olarak sırasıyla DYY ve DYY*BKE (etkileşim terimi) değişkenlerinin eklendiği modellerdir. (45) numaralı modelde DYY değişkeninin katsayı işareti teorik beklentilere uygun olarak pozitif %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. (46) numaralı modelde DYY*BKE değişkeninin katsayı işareti teorik beklentilere uygun olarak pozitif olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamsızdır. (DYY değişkeni sadece (50) numaralı modelde istatistiksel olarak anlamsızdır.) Bu modellerde SER değişkeninin katsayı işareti teorik beklentilere uygundur ve katsayılarının istatistiksel olarak

Tablo 12: 1998 – 2005 Yıllarına Ait Karma Modelin Tahmin Sonuçları

1998 – 2005 Yıllarına Ait Karma Modelin Tahmin Sonuçları										
(BÜYÜME)Bağımlı Değişken : Kişi Başına GSYH Büyüme Oranı										
	(43)	(44)	(45)	(46)	(47)	(48)	(49)	(50)	(51)	(52)
SABİT TERİM	-1,935	-0,391	-1,207	-0,975	-0,711	-0,018	0,343	2,175	1,706	3,472
	(-1,93)**	(-0,20)	(-0,63)	(-0,51)	(-0,36)	(-0,01)	(0,14)	(0,99)	(0,73)	(1,36)
SER	0,199	0,198	0,177	0,183	0,185	0,183	0,174	0,160	0,142	0,157
	(4,21)***	(4,13)***	(3,67)***	(3,81)***	(3,59)***	(3,55)***	(3,44)***	(3,20)***	(3,05)***	(3,23)***
Log(EMEK)		-0,100	-0,046	-0,062	-0,074	-0,092	-0,071	-0,133	-0,065	-0,174
		(-0,94)	(-0,42)	(-0,57)	(-0,64)	(-0,78)	(-0,59)	(-1,24)	(-0,59)	(-1,44)
DYY			0,120		0,137	0,139	0,130	0,123	0,110	0,128
			(1,76)*		(1,79)*	(1,86)*	(1,76)*	(1,61)	(1,82)*	(1,67)*
(DYY*BKE)				0,119						
				(1,45)						
AÇIKLIK					-0,004	-0,003	-0,003	-0,006	-0,006	-0,006
					(-0,80)	(-0,74)	(-0,75)	(-1,26)	(-1,65)	(-1,27)
KAMU						-0,027	-0,037	-0,071	-0,088	-0,101
						(-0,73)	(-0,96)	(-1,77)*	(-2,40)**	(-2,42)**
ENF							-0,045	-0,031	-0,053	-0,027
							(-1,67)*	(-1,13)	(-3,14)***	(-0,90)
KURUMSAL								0,467	0,409	0,495
								(2,35)**	(2,35)**	(2,53)**
Avrupa ve Orta Asya (Kukla)									2,768	
									(6,27)***	
Sahra-altı Afrika (Kukla)										-1,059
										(-2,26)**
Gözlem Sayısı	117	117	117	117	117	117	117	117	117	117
Düzeltilmiş R2	0,17	0,17	0,21	0,20	0,20	0,20	0,23	0,24	0,41	0,27
F	25,58	13,09	11,06	10,40	8,35	6,77	6,71	5,59	11,24	6,30
DW	1,67	1,68	1,65	1,67	1,64	1,61	1,70	1,62	1,74	1,69

Parantez içindeki değerler heteroskedasite olmayan t istatistiği değerlerini göstermektedir.

* %10, ** %5, *** %1 düzeyine istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

anlamlılıkları devam etmektedir. Sırasıyla (45) ve (46) numaralı modellerin düzeltilmiş R2 değerleri 0,20 ve 0,19 olarak bulunmuştur. F değerleri ise sırasıyla 11,05 ve 10,40 olup her iki model de bütünüyle anlamlıdır. Düzeltilmiş R2 değeri yüksek olan modelde DYY değişkeni yer aldığından Tablodaki diğer modellerde sadece DYY değişkeni DYY*BKE değişkenine tercih edilmiştir.

Tabloda yer alan (47) numaralı ve sonraki modeller kontrol değişkenlerini ve kukla değişkenleri içermektedir. (47) numaralı model, AÇIKLIK değişkeni dahil edildiği yeni bir modeldir. AÇIKLIK değişkeninin katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmamakla birlikte istatistiksel olarak anlamsızdır. (AÇIKLIK değişkeni, Tabloda yer alan tüm modellerde katsayıları teorik beklentilerin aksine negatif ve istatistiksel olarak anlamsızdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitifdir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlıdır. (47) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,20 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 6,77 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(48) numaralı modele KAMU değişkeni dahil edilmiştir. KAMU değişkeninin katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamsızdır. (KAMU değişkeni, Tabloda yer alan modellerden bu model haricinde sadece (49) numaralı modelde istatistiksel olarak anlamsızdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitifdir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlıdır. (48) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,19 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 6,77 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(49) numaralı modele ENF değişkeni dahil edilmiştir. ENF değişkeninin katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlıdır. (ENF değişkeni, bu model haricinde tabloda yer alan (51) numaralı modelde istatistiksel olarak anlamlıdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitifdir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlıdır. (49) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,22 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 6,71 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(50) numaralı modele KURUMSAL değişkeni dahil edilmiştir. KURUMSAL değişkeninin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmakla birlikte

istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır. (KURUMSAL değişkeni, tabloda yer alan tüm modellerde teorilere uygun olarak katsayı işareti pozitif ve istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitif ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamsızdır. (50) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,24 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 6,37 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(51) ve (52) numaralı modeller istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olan kukla değişkenlerin raporlandığı modellerdir. (51) numaralı modelde Avrupa ve Orta Asya ülkelerine ait kukla değişkenin katsayı işareti pozitif ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (52) numaralı modelde Güney Afrika ülkelerine ait kukla değişkenin katsayı işareti negatiftir ve istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır. Her iki modelde de DYY değişkeninin katsayı işareti pozitif ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlıdır. Kukla değişkenlerinin yer aldığı (51) numaralı modelde düzeltilmiş R2 değeri yükselmiş ve 0,41 olmuştur. (52) numaralı modelin R2 değeri 0,26 bulunmuştur. F değerleri sırasıyla 11,24 ve 6,30 olup model bütünüyle istatistiksel olarak anlamlıdır.

4.7. 1998 – 2005 DÖNEMİNE İLİŞKİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE AİT MODEL

DYY'lerin ekonomik büyüme üzerine etkisini incelemek amacıyla oluşturulan 92 gelişmekte olan ülkenin 1998 – 2005 dönemlerine ait tahmin sonuçları Tablo 13'te yer almaktadır. (53) ve (54) numaralı modeller ekonomik büyümenin başlıca iki belirleyeni ele almakta ve temel bir model oluşturmayı hedeflemektedir. Her iki modelde de SER değişkeninin katsayı işareti beklentilere uygun olarak pozitifdir. (53) numaralı modelde % 10 düzeyinde anlamlıyken (54) numaralı modelde istatistiksel olarak anlamsızdır. (54) numaralı modelde Log(EMEK) değişkeninin katsayı işareti beklentilerin aksine negatif olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamsızdır. (log(EMEK) Tablodaki üç modelde teorik beklentilerin aksine negatif olmakla birlikte tüm modellerde istatistiksel olarak anlamsızdır.) Temel model olma özelliğini taşıyan (54) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,17 olarak bulunmuştur. F istatistiği 10,30 olup model bütünüyle anlamlıdır.

Tablo 13: 1998 – 2005 Yılları Arasında Gelişmekte Olan Ülkelere Ait Modelin Tahmin Sonuçları

1998 – 2005 Yılları Arasında Gelişmekte Olan Ülkelere Ait Modelin Tahmin Sonuçları										
(BÜYÜME)Bağımlı Değişken : Kişi Başına GSYH Büyüme Oranı										
	(53)	(54)	(55)	(56)	(57)	(58)	(59)	(60)	(61)	(62)
SABİT TERİM	-2,092 (-1,87)*	-1,131 (-0,52)	-2,299 (-1,05)	-2,392 (-1,07)	-1,460 (-0,65)	-1,659 (-0,59)	-2,115 (-0,73)	-0,465 (-0,17)	0,108 (0,03)	1,923 (0,67)
SER	0,209 (3,92)**	0,208 (3,87)***	0,160 (2,90)***	0,160 (2,92)***	0,173 (2,93)***	0,173 (2,91)***	0,165 (2,85)***	0,140 (2,52)**	0,131 (2,51)**	0,132 (2,53)**
Log(EMEK)		-0,062 (-0,49)	0,031 (0,24)	0,040 (0,30)	-0,014 (-0,10)	-0,007 (-0,04)	0,063 (0,43)	0,088 (0,65)	0,070 (0,51)	0,009 (0,06)
DYY			0,225 (2,74)***		0,261 (3,26)***	0,263 (3,17)***	0,260 (3,04)***	0,245 (3,35)***	0,204 (3,03)***	0,280 (3,60)***
(DYY*BKE)				0,318 (2,08)**						
AÇIKLIK					-0,007 (-1,24)	-0,007 (-1,21)	-0,008 (-1,36)	-0,015 (-2,26)***	-0,013 (-2,41)**	-0,185 (-2,98)***
KAMU						0,007 (0,11)	0,013 (0,23)	-0,029 (-0,56)	-0,062 (-1,24)	-0,064 (-1,25)
ENF							-0,052 (-2,01)**	-0,038 (-1,89)*	-0,055 (-3,81)***	-0,088 (-1,23)
KURUMSAL								1,349 (3,40)***	0,944 (2,53)**	1,597 (4,75)***
Avrupa ve Orta Asya (Kukla)									2,361 (4,61)***	
Latin Amerika ve Karayipler (Kukla)										-1,609 (-3,86)***
Gözlem Sayısı	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92
Düzeltilmiş R2	0,18	0,17	0,23	0,25	0,23	0,23	0,27	0,36	0,47	0,42
F	20,77	10,30	10,26	10,41	7,97	6,31	6,50	8,31	11,0967	9,31
DW	1,61	1,61	1,50	1,53	1,49	1,50	1,64	1,64	1,82	1,74

Parantez içindeki değerler heteroskedasite olmayan t istatistiği değerlerini göstermektedir.

* %10, ** %5, *** %1 düzeyine istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

(55) ve (56) numaralı modeller çalışmanın amacına yönelik olarak sırasıyla DYY ve DYY*BKE değişkenlerinin eklendiği modellerdir. (45) ve (46) numaralı modellerde DYY ve DYY*BKE değişkeninin katsayı işareti teorik beklentilere uygun olmakla birlikte sırasıyla %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. (DYY değişkeni tüm modellerde istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır.) Bu modellerde SER değişkeninin katsayı işareti teorik beklentilere uygundur ve katsayısının istatistiksel olarak anlamlılığı devam etmektedir. Sırasıyla (55) ve (56) numaralı modellerin düzeltilmiş R2 değerleri 0,24 ve 0,23 olarak bulunmuştur. F değerleri ise sırasıyla 10,41 ve 10,25 olup her iki model de bütünüyle anlamlıdır. Düzeltilmiş R2 değeri yüksek olan modelde DYY değişkeni yer aldığından tablodaki diğer modellerde sadece DYY değişkeni DYY*BKE değişkenine tercih edilmiştir.

Tabloda yer alan (57) numaralı ve sonraki modeller kontrol değişkenlerini ve kukla değişkenleri içermektedir. (57) numaralı model, AÇIKLIK değişkeni dahil edildiği yeni bir modeldir. AÇIKLIK değişkeninin katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmamakla birlikte istatistiksel olarak anlamsızdır. (AÇIKLIK değişkeni, tabloya KURUMSAL dahil edildikten sonraki modellerde katsayıları teorik beklentilerin aksine negatif olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı hale gelmiştir.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitifdir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (57) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,23 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 7,97 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(58) numaralı modele KAMU değişkeni dahil edilmiştir. KAMU değişkeninin katsayı işareti teorik beklentilerin aksine pozitifdir (KAMU değişkeni, katsayısı (58) numaralı modelin yanında (59) numaralı modelde de teorik beklentilerin aksine pozitif çıkmıştır.) bununla birlikte istatistiksel olarak anlamsızdır. (KAMU değişkeni, tabloda yer alan modellerin tümünde istatistiksel olarak anlamsızdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitifdir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,22 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 6,30 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(59) numaralı modele ENF değişkeni dahil edilmiştir. ENF değişkeninin katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlıdır. (ENF değişkeni, tabloda yer alan sadece (61) numaralı modelde istatistiksel olarak anlamsızdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (59) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,26 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 6,50 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(60) numaralı modele KURUMSAL değişkeni dahil edilmiştir. KURUMSAL değişkeninin katsayı işareti pozitiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (KURUMSAL değişkeni, tabloda yer alan tüm modellerde teorilere uygun olarak katsayı işareti pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır.) Bu modelde DYY değişkenin katsayısı pozitiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamsızdır. (60) numaralı modelin düzeltilmiş R2 değeri 0,36 olarak bulunmuştur. F değerleri ise 8,31 olup model bütünüyle anlamlıdır.

(61) ve (62) numaralı modeller istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olan kukla değişkenlerin raporlandığı modellerdir. (61) numaralı modelde Avrupa ve Orta Asya ülkelerine ait kukla değişkenin katsayı işareti pozitif ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. (62) numaralı modelde Latin Amerika ve Karayip ülkelerine ait kukla değişkenin katsayı işareti negatif ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Her iki modelde de DYY değişkeninin katsayı işareti pozitiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlıdır. Kukla değişkenlerinin yer aldığı (61)ve (62) numaralı modellerde düzeltilmiş R2 değeri yükselmiş ve sırasıyla 0,47 ve 0,42 bulunmuştur. F değerleri sırasıyla 11,09 ve 9,30 olup model bütünüyle istatistiksel olarak anlamlıdır.

5. DEĞERLENDİRME

DYY'nin büyüme etkisi üzerine yapılan ampirik çalışmanın sonucunda, belirleyici olarak ele alınan değişkenlerin büyük bir çoğunluğu için beklentilere uygun ve istatistiksel olarak anlamlı bulgular elde edilmiş fakat dışa açıklık neredeyse bütün ekonometrik modellerde beklentilerin aksine sonuç vermiştir.

Büyümenin ekonomik belirleyicilerine ait değişkenler incelendiğinde, DYY ve brüt sermaye yatırımlarının ekonomik büyümenin tetikleyicileri olduğu görülür. GOÜ'ler için özellikle birçok ekonomik yatırımı yapamamasındaki en önemli faktör hatta diğer bir deyişle kısır döngüsü haline gelen durum yeterince sermaye birikimine sahip olamamasıdır. Ülkelerin DYY'leri istemesi ve bunun için birçok engeli aşma yolunda irade göstermeleri eksik sermaye birikimine bir çare olacağı düşüncesindedir.

Ekonomik değişkenler arasında Log(EMEK) 1998 - 2005 yılları arasında oluşturulan modellerin tümünde beklenenin aksine sonuçlar vermiştir. Bunun haricinde diğer modellerin tümünde pozitif sonuç vermektedir. Modellerin tümüne yakınında DYY ile birlikte ele alındığında istatistiksel olarak anlamlı olan log(EMEK) diğer faktörlerle birlikte ele alındığında istatistiksel olarak anlamsız duruma düşmüştür. Emek faktörü diğer değişkenlerin modellere dahil olması ile anlamsız hale gelse de ülkenin beşeri sermaye olarak mesafe kat etmesi bir çok ekonometrik analizde test edildiği gibi DYY'nin ekonomiye katkısında zorunlu faktördür. Bronztein, De Gregorio ve Lee (1998)'de 69 GOÜ'yi incelediği çalışmalarında DYY'nin Beşeri Sermaye desteği olmaksızın ülke büyümesine katkısı olmadığı kanısına varmıştır. Aynı şekilde Balasubramanyam (1996) ve Xu (2000) yapmış oldukları çalışmalarında Beşeri Sermaye oranının yüksek olduğu ülkelerde DYY girişlerinin ülkeye katkısının çok daha fazla olduğunu gözlemlemiştir.

Ülkeler bilgi toplumu olarak adlandırılan yeni küresel dünyada gelişen teknoloji ve bu teknolojik değişmeyi izleyip adapte olabilen iş gücü ile ancak verimlilik elde edebilir. Toplam iş gücünün niteliksel olarak mesafe kat etmesi ülke ekonomisinin kısa sürede ekonomik büyüme yönünde geçilmesi gereken eşik noktaları kolayca geçebilmesi ile neticelenecektir.

Büyümeyle belirleyen ekonomik faktörler ele alınırken AÇIKLIK, beklenilenin aksi istikamette sonuçlar vermiş ve istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Henüz literatürde neticeleri ile ilgili kesin bir kanaate sahip olunamayan AÇIKLIK, Borenstein vd. (1998); Balasubramanyam vd, (1996) Nair-Reichert ve (2001); Mina (2007) tarafından yapılan çalışmaların aksine Rodriquez ve Rodrik'in (1999) yılındaki çalışmalarını destekler mahiyette sonuçlar vermiştir.

Büyümeyle belirleyen ekonomik faktörlerden olan KAMU değişkeni 62 değişik modelde 60 tanesinde beklenildiği gibi negatif sonuç vermiştir. Fakat birkaç istisna modelin haricinde bütününde istatistiksel olarak anlamsız neticeler vermiştir. Agel v.d (2006); Ho, (2001); Fölster ve Henrekson, (2001)'un farklı yıllarda yaptıkları çalışmaları destekler mahiyette sonuçlar vermiştir.

Enflasyon oranı (ENF) uzun dönemi kapsayan ilk iki modelin haricinde bütün modellerde ekonomik büyümeyle arasındaki ilişkiyi beklenen şekilde doğrular sonuçlar vermiştir. Ülkedeki enflasyon oranının düşük ve istikrarlı olması ekonomik büyümeyle canlandırmaktadır. Test Philips Eğrisi yaklaşımını temel alarak enflasyon ile büyüme arasında pozitif ilişki olduğunu varsayan iktisatçıların değil de enflasyon ile büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu tezini savunan Kormendi ve Meguire,(1985); Fischer, (1991) ve (1993); Barro, (1995); ve Motley, (1998) gibi iktisatçıların çalışmalarında elde ettiği sonuçları destekler bir netice vermiştir.

Kurumsal kalite (KURUMSAL) kurulan bütün modellerde beklentilere uygun sonuçlar vermiştir. Kurumsal kalite Doucouliagos ve Ulubaşoğlu (2004)'un çalışmasında da değindiği gibi, pozitif dışsallıklar oluşturma, kaynak israfını önleme, piyasa aksaklıklarının ortadan kaldırılmasında aldığı rol ve beşeri sermayede meydana getireceği olumlu katkı ile ekonomik büyümeyle pozitif yönde etkilemektedir.

Çalışmada etkisi araştırılan esas konu olan DYY, Stoneman (1975); Ayanwale'nin, (2007) yıllarında yaptıkları çalışmaların aksine Blomstörn, Lipsey ve Zejan'nın (1992); De Mello (1999); Afşar (2008) ve Karimi ve Yusop'un (2009)'da yaptığı çalışmalarında olduğu gibi, test edilen bütün modellerde ekonomik büyümeyle arttıran ekonometrik sonuçlar vermiştir. DYY test edilirken BKE'de DYY'nin yanında sınanmış ve her ikiside olumlu sonuçlar vermiştir. DYY 1986 - 2005

döneminde test edilmiş ve hem GÜ hemde GOÜ'lerde büyüme üzerinde etkisi pozitif olmasına rağmen birçok modelde istatistiksel olarak anlamsız olmasından dolayı veriler 1986 – 1996 ve 1998 - 2005 şeklinde iki ayrı döneme ayrılarak tekrar test edilmiştir. Veriler ayrıştırılarak yapılan bu dönemsel modellerde 1997 yılında Güney Kore'de Kia firmasının iflası ile başlayan ve dalga dalga Asya'ya oradan bütün dünyaya yayılan ekonomik krizin ani etkileri giderilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler incelendiğinde genel olarak GOÜ'lerde DYY'nin büyümeye etkisinin daha kuvvetli olduğu sonucu çıkmaktadır. 1986 - 2005 yıllarını kapsayan karma model DYY - büyüme ilişkisi en zayıf olan modeldir. Aynı dönemi kapsayan GOÜ'lere ait modelde ilişki karma modelden daha kuvvetlidir. Fakat GOÜ'lerle ilgili diğer modellere oranla ilişki oldukça düşük sonuçlar vermiştir. Modele dahil edilen DAPÜ istatistiksel olarak anlamlı sonuç vermiştir. Aralarında zayıf bir ilişki olmakla birlikte DYY'nin ekonomik büyümeye pozitif etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Dönemlere ayrılan modellerden ilki olan 1986 – 1996 yılları arası karma modelde ilişki oldukça yüksek çıkmıştır. Karma modeller arasında en kuvvetli ilişki bu yıllar arasında sergilenmiştir. DYY'lerin bu yıllar arasında ekonomik büyümeye pozitif ve yüksek oranlı bir katkısı vardır. Doğu Asya ve Pasifik, Avrupa ve Orta Asya ve Üst-Orta Gelir Düzeyli olmak üzere üç farklı kukla değişken kullanılmış ve bu kuklaların içinde Üst-Orta Gelir Düzeyli ülkelerin test edildiği modelde DYY-büyüme arasındaki ilişki en yüksek değeri almıştır. Aynı dönemde GOÜ'ler ile yapılan testte bütün modellerden daha kuvvetli DYY - büyüme ilişkisi çıkmıştır. Modellerin hepsinin istatistiksel olarak anlamlı sonuç verdiği ve istatistiksel olarak anlam düzeylerinin 9 modelden 5'inde %1 olduğu görülmüştür. Bu dönemde GOÜ'lere yapılan teste eklenen kukla değişkenlerde de DYY - büyüme arasındaki ilişki çok yüksek çıkmıştır. Avrupa ve Orta Asya bu pastadan en çok pay alan bölge olmuştur. Bu dönemde Sovyetler Birliğinin dağılması ve oluşan yeni bağımsız devletler komünist politik sistemden küreselleşen dünyaya ayak uydurarak liberalleşmeye doğru adım atmıştır. Yeni kurulan bu devletler bağımsızlıklarını elde etmelerinin coşkusuyla bir an önce ekonomik büyümeyi arttırmak için faaliyete geçmiştir. Yine komünist sistemden dolayı hantal halde bulunan birçok Kamu İktisadi Teşekkülü özelleşmeye başlamıştır. Bu özelleştirmeler ve devletlerin alt yapı eksiklerini gidermek için ülkelerine davet ettikleri DYY'ler kendileri için bakir bir

pazar bulmuş ve alabildiğince yatırım yapmışlardır. DYY'ler bahsedilen bu bölgedeki ülkelerin ekonomik büyümelerine çok büyük katkıda bulunmuştur.

1998 - 2005 dönemini kapsayan Karma ve GOÜ'lere ait modellerde 1986 – 1996 yıllarına nazaran toplam DYY girişleri azalmıştır. 1997 Asya krizi ve 2000 yılında yaşanan SARS krizi bunda büyük rol sahibidir. Yaşanan bu ekonomik bunalımlar DYY – büyüme arasındaki ilişkide zayıflatıcı rol oynamıştır. Avrupa ve Orta Asya'da özelleştirmelerin doyuma ulaşmasında DYY dolaşımını negatif etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönem içinde yapılan testlerin tamamına yakını istatistiksel olarak anlamlı çıkmış ve 1986 - 2005 dönemlerinde yapılan çalışmadan daha iyi sonuçlara ulaşılmıştır. Yine bu dönemde test edilen modellerden GOÜ'lere ait modelin verileri karma modele göre daha olumlu sonuçlar vermiştir.

Yapılan testler farklı zamanlarda, farklı bölgelerde ve farklı gelişmişlik düzeyinde olan ülkelerin hepsinde DYY'nin ekonomik büyüme üzerinde önemli bir katkısı olduğu sonucunu vermiş ve bu yönde görüş bildiren iktisatçıların söyledikleri ile örtüşmüştür.

SONUÇ

İktisat literatüründe yıllar geçtikçe sermaye akımlarının şekli ve niteliğinde değişimler meydana gelmiştir. Sömürge devletleri ile başlayan sermaye akımlarına bakış geçen yıllar ve farklılaşan koşullarla birlikte köklü değişim yaşamıştır. DYY yapan firmaların yaptığı yatırımdan beklentisi elbette yatırım yaptığı ülkenin gelişmişlik düzeyini artırma değil kendi çıkarlarını gözetmek olacaktır. DYY teşvikleri sunan ülkelerinde ÇUŞ'ların mutlak çıkarlarına hizmet için ülkelere davet ettikleri elbette söylenemez. İki yönlü olan bu yapıda taraflar kazanımları ölçüsünde beraberliklerini sürdüreceklerdir. Artık DYY'nin iyiliği veya kötülüğü değil ülke ekonomisine nasıl daha faydalı hale getirilebileceği tartışma konusudur.

DYY'lerin ülke pazarına girmesi artık sadece kâr sağlamak için değil, yatırım yaptığı ülkenin teşviklerinden faydalanma, maliyeti yayma, rakiplerle rekabet edebilme şansını devam ettirme, ithalat kısıtlarını aşma, ekonomik fırsatlarını çeşitlendirme gibi birçok nedenden dolayı yapılmaktadır. GOÜ'lere yönelik DYY akımları ile büyüme arasındaki ilişkiyi açıklayan çalışmalar son yıllarda DYY'nin gittiği ülkenin ekonomisine doğrudan veya dolaylı birçok faydasını (istihdama, bilgi ve teknoloji transferine, beşeri kalkınmaya, vergi gelirlerine, ödemeler bilançosuna, sosyo-kültürel yapıya, vb.) ortaya çıkarmıştır.

Çalışma DYY'nin teorik olarak tanımlanması ile başlamaktadır. DYY'nin tanımlanmasının ardından portföy yatırımlar ile arasındaki farklara değinilmiştir. DYY'nin ve Portföy yatırımının yıllar içerisinde istenmeyen unsurdan nasıl ülkelerin kapmak için yarıştığı bir unsur haline geldiği gözlemlenmiştir. Küreselleşme hızı her geçen gün artan dünyada iç kaynakları yetersiz ve ekonomik kısır döngü içinde bulunan AGÜ ve GOÜ'lerin herhangi bir faiz bedeli ödemeksizin elde ettiği fonlar (DYY) ülkeler için önem derecesi çok yüksek kaynaklardır. DYY'ler için ise üretim faktörlerinin ucuz olması, sürekli ve yeterli şekilde hammadde temini, üretim aşamalarının farklı yerlerde olmasının getirdiği maliyet avantajı, vergi yüklerinden kaçınabilme, yabancı teknolojilerden istifade edebilme, özel bilgi ve teknikleri markalaşması ve paylaşılabilmesi, daha liberal ortamlarda çalışma, hem az rekabetçi hem de doymamış yeni pazarlar bulma karlılık düzeyini maksimuma çıkarmak için gerekli faktörlerdir. Bu unsurların olgunlaştığı şartları iktisatçılar tam rekabet

piyasası varsayımına dayanan teoriler ve eksik rekabet piyasası koşullarına dayanan teoriler ana başlıkları altında incelenmiştir.

DYY'ler yatırım yeri seçimini ülkelerin içinde bulunduğu şartların elverişli olup olmamasına bağlamıştır. Piyasa hacmi, ücretler, ticaret hadleri, büyüme oranları, dışa açıklık, dış ticaret açığı, döviz kuru, vergiler, ülke riski, teşvikler, işgücü maliyeti ve sendikalaşma, yolsuzluk, sermaye maliyeti ve enflasyon yapılan amprik çalışmalarda DYY'nin hangi ülkeyi seçeceği noktada belirleyici rol oynamıştır. DYY'ler ülkeler arasında ÇUŞ'lar aracılığı ile faaliyet göstermektedir. ÇUŞ'lar birleşme veya satın alma, şube açma veya yeni bir tesis kurma, uluslararası ortak girişimler ve lisans anlaşmaları ile ülke ekonomisinde kendisine yer bulmaktadır.

ÇUŞ'lar daha çok GÜ'lerdeki girişimcilerin elindedir. Son yıllarda GOÜ'ler DYY çekiminde GÜ'lerden daha aktif olsada hem yatırım çekmede hemde yatırım yapmada GÜ'lerin çok gerisindedir. Amerika ve Avrupa'nın gelişmiş ekonomik yapısı, uyguladıkları liberal politika, yeterli alt yapı ve diğer olgunlaşmış koşullar DYY dolaşımında en gözde ülkeler olmasını sağlamaktadır. GOÜ'ler arasında öne çıkan ülkeler bir milyarı aşkın nüfusu ve 2000'li yıllardan sonra %10'lara varan istikrarlı büyüme oranı ile Çin yine Çin'e bağlı ekonomisi ile Hong Kong dur. 1997 krizine rağmen Doğu Asya ve Pasifik ülkelerinden Hindistan, Singapur, Endonezya; Latin Amerikada ülkelerinden Meksika ve Brezilya, Sahra altı Afrika ülkeleinden Nijerya, Güney Afrika, Sudan, Doğu Avrupa ve Merkez Asya ülkelerinden ise Romanya, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Macaristan ve Türkiye dünyada DYY'lerin dikkatini çeken ülkelerdir.

DYY'ler geldikleri ülkenin sermaye birikimine ve üretim kapasitesine, istihdama, teknolojik gelişme ve yönetim bilgisine, ödemeler dengesine, rekabete vergi gelirine, sosyo – kültürel yapıya ve bölgesel kalkınmaya olumlu etkileri mevcuttur. GOÜ'ler kendisinde olmayan veya yeterli miktarda bulunmayan ekonomik büyüme faktörlerini ithal etmekten DYY'ler ise geldikleri ülkeden kazanç sağlamaktan memnun olmaktadır.

Çalışmanın ekonometrik kısmında Baro ve Lee (1993) tarafından yapılan çalışma ve açıklayıcı değişkenler örnek alınmıştır. DYY'lerin büyüme üzerindeki

etkisi 117 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin 1986 - 2005 dönemine ait verileri kullanılarak 6 farklı modelde yatay kesit veriye dayanan En Küçük Kareler (EKK) yöntemi ile incelenmiştir. Yatay kesit modellerde karşılaşılan değişen varyans ve oto korelasyon problemini gidermek için tüm modellerde, yer alan t değerlerinde heteroskedasite olmayan t değerleri kullanılmış ve modellerin Durbin Watson katsayı oranları hesaplanmıştır.

DYY'lerin ekonomik büyüme üzerinde etkisi test edilen bütün modellerde pozitif ve kullanılan 57 modelin 50'sinde istatistiksel olarak anlamlı çıkarak son dönemde yapılan çalışmalarla paralellik göstermiştir. Aynı şekilde brüt sermaye yatırımı ve kurumsal kalite değişkenleride ekonomik büyümenin pozitif unsurları olduğu sonuçlarını vermişlerdir. Dışa açıklık değişkeni beklenilen aksine ekonomik büyümeyle ilişkisi negatif ve istatistiksel olarak anlamsız bir sonuç vermiştir. Enflasyon ve merkezi hükümet nihai tüketim harcamaları beklenildiği gibi negatif sonuçlar vermiştir. Bu DYY'lerin makro ekonomik istikrarın olduğu yerleri tercih ettiğinin güzel bir göstergesidir. Ülkede yaşanabilecek istikrarsızlık büyümenin önünde önemli bir engel olacaktır. Aynı şekilde merkezi hükümet nihai tüketim harcamalarının büyümeyle negatif etkisi devlet mekanizmasının hantallığı, popülist yatırımlar ve verimsiz kamu harcamaları ile açıklanabilir.

Çalışmada DYY'nin bütün modellerde ekonomik büyümeyle pozitif yönde etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır. Fakat DYY girdiği her ülke ve her ayrı ülkeler kümesinde aynı sonucu vermemektedir. Bu durum ise ülkelerin kalkınmışlık durumu, beşeri sermaye alt yapısı, sosyo-kültürel farklılıkları, ekonomik politika farklılıkları gibi birçok sebepten kaynaklanır. Çalışmanın ekonometrik verilerinden çıkan sonuçta GOÜ'lerin DYY karşı GÜ'lerden daha duyarlı olduğudur. Bu duyarlılığın göstergesi ÇUŞ'ların yatırımlarında son yıllarda GOÜ'lerin önemli bir yer kaplamasıdır tarafından

Son olarak çalışılacak ülkenin ve ülkelerin, baz alınacak zamanın, ülkenin kültürel yapısının, elde edilecek güvenilir verilerin ve uygulanacak ekonometrik analizlerin titizlikle seçilmesi elde edilecek sonuçların çok daha fazla gerçeği yansıtması ile sonuçlanacaktır.

KAYNAKÇA

- Agell, J., Ohlsson, H. & Trounsiea, P. S. (2006). *Growth Effects of Government Expenditure and Taxation in Rich Countries: A Comment*, European Economic Review, 50 (1): 211-218.
- Afşar, M. (2008). *The Causality Relationship Between Economic Growth and Foreign Direct Investment in Turkey*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20, 1-10.
- Aitken, B. J. & Harrison, A. (1999). *Do domestic firms benefit from direct foreign investment? Evidence from venezuela*. American Economic Review, 89: 605-618.
- Alpar, C. (1980). *Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma*, Turan Kitabevi, Ankara
- Akbay, O. S. (2006). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Sermaye ve Ekonomik Büyüme*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- Akdiş, M. (1988). *Dünya'da ve Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler*, İstanbul, YASED Yayınları No:33, s.61-90.
- Alfaro, L., Chanda, A., Kalemli, S. & Özcan, S. (2004). *FDI and economic growth, the role of local financial markets*. Journal of International Economics, 64:113-134.
- Alkin, E. (1982). *Yabancı Sermaye Hakkında Görüşler*, İstanbul YASED Yayınları No:3
- Altuğ, F. N. (2000) *Direkt Yabancı Sermaye Yatırımları*, <http://www.toprakisveren.org.tr/2000-47-nurayaltug.pdf> (Erişim Tarihi: 12.11.2009)
- Aslan, N. (1997). *Uluslararası Özel Sermaye Akımları: Portföy Yatırımları ve Sıcak Para Hareketleri*, 2.Baskı, İstanbul, Türkmen Kitabevi,
- Arıman, A. (2001). *Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı*, Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye Semineri, TCMB Yayınları, Ankara, s.127-143

- Balasubramanyam, V. N., Salisu, M. & Sapsford, D. (1996). *Foreign Direct Investment and Growth in EP Countries and IP Countries*, The Economic Journal, No.106, 92-105
- Balasubramanyam, V. N., Salisu, M., & Sapsford, D. (1999). *Foreign Direct Investment as an Engine of Growth*, *Journal of International Trade and Economic Development*, 8 (1): 27-40.
- Barro, R. J. (1995). *Inflation and Economic Growth*, *NBER Working Paper*, No. 5326.
- Barro, R. J. & Lee, J-W. (2003). *International Comparisons of Educational Attainment*, *Journal of Monetary Economics* 32(3), 363-94.
- Bashir, A.H.M. (1999). *Foreign Direct Investment and Economic Growth in Some MENA Countries: Theory and Evidence*.
<http://www.luc.edu/orgs/meea/volume1/bashir.pdf>. (Erişim Tarihi: 02.11.2007)
- Basu, P., Chakraborty C. & Reagle D. (2003). *Liberalization, FDI, and Growth in Developing Countries: A Panel Cointegration Approach*, *Economic Inquiry*, 41 (3): 510-516.
- Bauner, P.T. & Yamey, B. S. (1957). *The Economics of Underdeveloped Countries*, *University of Chicago Press*, Chicago, IL
- Bilgili, F., Dügün, R. ve Uğurlu, E. (2007). *Büyüme, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Ve Yurt İçi Yatırımlar Arasındaki Etkileşimi*, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:23 Yıl:2007/2 (127-151 s.)*
- Blomstörn, M., Lipsey, R. & Zejan, M. (1992). *What Explains Developing Country Growth?* *NBER Working Paper*, No:4132
- Bronsztein, E., Gregorio, J. D. & Lee, J.W. (1998). *How Does Foreign Direct Investment Affect Growth?*, *Journal of International Economics*, 45(1), 115 - 135
- Buckley, J. P. (1988). *The Limits of Explonation: Testing The Internalization Theory of the Multinational Enterprise*, *Journal of Business Studies*, 19(2), p. 181-194.

- Bulutoğlu, K. (1970). *100 Soruda Türkiye'de Yabancı Sermaye*, Birinci Baskı, Gerçek Kitabevi
- Calvo, G., Leiderman, L. & Reinhart, C. (1996). *Inflows of Capital to Developing Countries in 1990's*, Journal of Economic Perspectives (10) 123-139
- Candemir, A. (2007). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme ve İstihdam Üzerindeki Etkileri*, İşveren Dergisi, 2007, Cilt:45, Sayı: 8
- Carbaugh, R, J. (1992). *International Economics, Fourth Edition* Wadsworth Publishing Co, California
- Carkovic, M. & Levine, R. (2002). *Does Foreign Investment Accelerate Economic Growth?* University of Minnesota, Working Paper
- Chenery, H. B. & Strout, A. M. (1996). *Foreign Assistance and Economic Development*, The American Economic Review, Vol. 56, No. 4, 679-733
- Chen, J. (Ed.) (2000). *Foreign Direct Investment*, Palgrave Publisher, New York.
- Choe, J. I. (2003). *Do Foreign Direct Investment and Gross Domestic Investment Promote Economic Growth?*, Review of Development Economics, 7(1): 44-57.
- Clark, T. E. (1997). *Cross-Country Evidence on Long-Run Growth and Inflation*, Economic Inquiry, 35 (1) January, pp.70-81.
- Cömert, F. (2000). *İstihdam Sorunu ve Yabancı Sermaye*, Hazine Dergisi, Sayı 13, (Ocak 2000)
- Çalışkan, Ö. (2002). *Dünya Yatırım Raporu 2002 Çerçevesinde Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerine Değerlendirmeler*. T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara Erişim Tarihi 02.10.2009.
(<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/dunya.doc>) (Erişim Tarihi: 03.12.2009)
- Çetintaş, H. (2001). *Global Bir Ekonomide Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Rekabet*, Dış Ticaret Dergisi, Temmuz 2001, s. 3
- De Mello, L. (1999). *Foreign direct Investment led Growth: Evidence from Time Series and Panel Data*, Oxford, p. 51, 133- 151

- Demirtas, G. (2009). *Yönetişimin Ekonomik Performans Üzerine Etkisi: Panel Veri Analizi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar
- Demirel, O. (2006) *Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Ekonomik Büyümeye Etkileri Ve Türkiye Uygulaması*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta
- Devlet Planlama Teşkilatı (2000). [Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Doğrudan Yabancı Sermaye ve Yatırımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu](http://ekutup.dpt.gov.tr/yabancis/oik532.pdf) . Ankara, (DPT. 2514 - ÖİK. 532) ISBN 975-19-2502-9 <http://ekutup.dpt.gov.tr/yabancis/oik532.pdf>), (Erişim Tarihi: 04.10.2009)
- Dimitri, G., Demekas, B. H., Ribakova, E. & Wu, Y. (2005). *Foreign Direct Investment in Southeastern Europe: How (and How Much) Can Policies Help?*, International Monetary Fund Working Paper, WP/05/110, p.5
- Dimova, A.F. & Eoo, S. (2002). *Empirical Analysis of the Impact of Direct Foreign Investment on the Economy of Nigeria*.
<http://www.indianjournalofeconomics.com/april2002.htm> (Erişim Tarihi: 06.11.2009)
- Dowling, M. J. J. & Hiemenz, U. (1983). *Aid, Savings and Growth in the Asian Region The Developing Economies*, Vol.21. No.1, 3-13
- Dunning, J. (1986). *Foreign Direct Investment and Economic Development*, Multinational Business, No.2,
- Değer, M. K. ve Emsen, Ö, S. (2006). *Geçiş Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Panel Veri Analizleri (1990-2002)*, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 7(2), 121-137.
- Dönmez, A. (2009) “*Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Ve Dış Ticaret Üzerine Olan Etkileri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama*” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana

- Dulupçu, M. A. ve Demirel, O. (2005) *Küreselleşme ve Uluslararasılaşma*, (Ecolab) Modül 3, Ekonomi ve Çalışma Hayatı Projesi <http://www.phil.muni.cz/ped/ECOLAB/tur/modules/docs/internationalization-and-globalization-theory.doc> (Erişim Tarihi: 04.10.2009)
- Erdilek, A. (2003). *A Comparative Analysis of Inward and Outward FDI in Turkey*, Transnational Corporations, 12, No.3, 78-105
- Ericsson, N. R., Irons, J.S. & Tryon, R.W. (2000). *Output and Inflation in The Long Run*. Board of Governors of the Federal Reserve System, International Finance Discussion Papers, No: 687.
- Evans, K. (5-6 December 2002). *Foreign Portfolio and Direct Investment*, OECD Global Forum on International Investment, Attracting Foreign Direct Investment for Development, Shanghai, <http://www.oecd.org>, (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2009)
- Feridun, M. (2004). *Foreign Direct Investment and Economic Growth: A Causality Analysis for Cyprus, 1976-2002*, Journal of Applied Sciences, 4 (4), 654-657.
- Fidan, E. (1995). *Çok Uluslu Şirketler ve Azgelişmiş Ülkeler Üzerine Etkileri*, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, Sayı: 1 s. 99-118
- Fırat, A. ve Mortaş, M. (2005). *Çokuluslu İşletmelerin Yabancı Ülkeye Giriş Yollarından Biri: Ortak Yatırım (Joint Venture)*, Mevzuat Dergisi, Yıl.8, Sayı.89
- Fischer, S. (1993). *The Role of Macroeconomic Factors in Growth*, Journal of Monetary Economics, 32(3): 485-512
- Folster, S. & Henrekson, M. (1999). *Growth and the Public Sector: A Critique of the Critics*, European Journal of Political Economy, 15(2): 337-358.
- Gökalp, M. F. ve Baldemir, E. (26 - 27 Mayıs 2005). *Kurumsal Yapı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi*, VII. Ulusal Ekonometri Ve İstatistik Sempozyumu, III. Oturum, İstanbul Üniversitesi, İstanbul <http://www.ekonometridernegi.org/bildiriler/o20s1.pdf> (Erişim Tarihi: 03.10.2009)

- Gövdere, Bekir. (2002), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Belirleyicilerinin Günümüzdeki Geçerliliği”, Dış Ticaret Dergisi, Sayı:6, ss.1-9. (Erişim Tarihi: 02.10.2009)
- Göver, Z. T. (2005). *Doğrudan Yabancı Yatırımların Uluslar Arası Ticarete Etkileri: Türkiye Değerlendirmesi*, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Uzmanlık Tezleri,
http://www.hazine.gov.tr/arastirma/Tugrul_Tez_120705.pdf (Erişim Tarihi:10.9.2009)
- Griffin, K. B. & Enos, J. L. (1970). *Foreign Assistance: Objective and Consequences, Economic Development and Cultural Change*, Vol.18, No.3.,313-327
- Gülsever, T. (1989). *Teknolojik Gelişme, Enformasyon Teknolojisi, Esnek Üretim Ve Esnek Uzmanlaşma*, Sanayi Kongreleri Bildirileri, Türkiye Makine Mühendisleri Odası, Ankara, Yayın No:134/I s.165 - 168
- Günalp, B. ve Gür, T. H. (2002). *Government Expenditures and Economic Growth in Developing Countries: Evidence From a Panel Data Analysis*, ODTÜ Gelişme Dergisi,29 (3-4), 311-322
- Gürak, H. (Şubat – Mart 1999). *Teknoloji Transferi ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar*, İktisat Dergisi, s. 64- 66
- Hansen, M. W. (2000). *Economic Theories Of Transnational Corporations*, Environment And Development, Copenhagen Business School,
http://copenhagen.jibs.net/LitReview/2000/2000_2_59.pdf (25.11.2009)
- Hansen, H. & Rand, J. (2004). *On the Causal Link Between FDI and Growth in Developing Countries*, University of Copenhagen, Development Economics Research Group, Discussion Papers, pp. 21-1
<http://www.econ.ku.dk/wpa/pink/2004/0430.pdf> (Erişim Tarihi: 09.11.2009)
- Herzer, D., Klasen, S & Nowak-Lehmann, D. (2006). *In Search of FDI Led Growth in Inflows and Developing Countries*, Ibero-America Institute for Economic Research, No.150

- Ho, T. (2001). *The Government Spending and Private Consumption: a Panel Cointegration Analysis*, International Review of Economics and Finance, 10(1): 95-108.
- Husted, S. & Melvin, M. (1990). *International Economics*, Harper & Row Publishers, NewYork.
- International Monetary Fund. (1993). *Balance of Payments Manuel*, 3rd Edition, Washington.
- İnsel, A. ve Sungur, N. (2003). *Sermaye Akımlarının Temel Makroekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği 1989:II-1999:IV*, Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni 2003/8:1-29.
- Julius, D. A. (1990). *Global Companies and Public Policy*, Pinter Publishers, London
- Karabıçak, M. (2009). *Uluslararası Yabancı Sermaye Akımlarının Türkiye Ekonomisinin Küresel Rekabet Gücü Üzerindeki Etkileri*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.14, S.1 s.137-149.
- Karaca, O. (2003). *Türkiye'de Enflasyon - Büyüme İlişkisi: Zaman Serisi Analizi*, Doğuş Üniversitesi Dergisi 4(2) s.247-255
- Karaçuka, M. (2003). *Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri ve Bir Uygulama*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Karimi, M. Ş. & Yusop, Z. (2009). *FDI and Economic Growth in Malaysia*, Munich Personal RePEc Archive Paper No. 14999.
- Karluk, R. (2001). *Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Katkisi*, Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye Semineri, TCMB Yayınları, Ankara, s.97-115
- <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/kitap2/turkyabsermyat.doc> (Erişim Tarihi: 04.02.2010)
- Karluk, R. (1983). *Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları*, İstanbul, Taştan Matbaası

- Kaufmann, D., A. Kraay ve M. Mastruzzi, (2003). *Governance Matters III: Governance Indicators for 1996-2002*, World Bank Policy Research Working Paper No. 3106.
- Kearney, A.T. (2003). *Foreign Direct Investment Confidence Index – Global Business Policy Council*, www.atkearney.com, (Erişim Tarihi: 25.10.2009).
- Khaliq, A. & Noy, I. (2007). *Foreign Direct Investment and Economic Growth: Empirical Evidence from Sectoral Data in Indonesia*, Working Paper, University of Hawaii.
- Kılıçbay, A. (1984). *Türk Ekonomisi : Modeller, Politikalar, Stratejiler*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür yayımları
- Kindleberger, C. P. (1969). *American Business Abroad (Six Lectures on Direct Investment)*, London, Yale University Press Ltd
- Kormendi R. & Meguire, P. (1985). *Macroeconomic Determinants of Growth: Cross-Country Evidence*, Journal of Monetary Economics, 16(2): 141-163.
- Kökocak, K. ve Arslan, İ. (2007). *Türkiyede Yabancı Sermayenin Sermaye Birikimine Katkısı:1980-2005*, Mevzuat Dergisi, Ocak/2007
- Krugman, P. (1994). *The Myth of Asia's Miracle*, Vol.73, Iss. 6; pg. 62, 17 pgs
- Knickerbocker, F. T. (1973). *Oligopolistic Reaction and Multinational Enterprise*, Harvard, Harvard University
- http://platon.serbi.ula.ve/librum/librum_ula/ver.php?ndoc=209216
- Kula, V. (1996). *The Elaboration of the Reasons for the Existence of Foreign Direct Investment*, Yapı Kredi Economic Review, 7 (2), s.67-76.
- Kurtaran, A. (2007) “*Doğrudan Yabancı Yatırım Kararları Ve Belirleyicileri*” Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 10, Sayı 2 <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/SBED/article/viewFile> (8.4.2010)
- Lensink, R. & Morrison, O. (5-7 April 2001). *Foreign Direct Investment, Flows, Volatility and Economic Growth in Developing Countries*, Paper presented at DESG Conference University of Nottingham, Nottingham

- Levine, R. & Renelt D. (1992). *A Sensitivity Analysis of Cross-Country Growth Regressions*, The American Economic Review, 82(4): 942-963.
- Liansheng, W. (1992). *Foreign Direct Investment and Transnational Corporations; A Review of Trade-Theoretical Approaches*, Department of Economics Memorandum, University of Oslo, Norway No.26
- Magnus, F. J. & Fosu, O-A. E. (2008). *Bivariate Causality Analysis between FDI Inflows and Economic Growth in Ghana*, International Research Journal of Finance and Economics, 15, 103-112.
- Mina, W. (2007). *The Location Determinants of FDI in the GCC Countries*, Journal of Paper, No: 15, University of Copenhagen, Denmark.
- Mody, A. & Murshid, A. P. (2004). *Growing up With Capital Flows*. http://www.amody.com/pdf/GrowingUp_jie.pdf (Erişim Tarihi:03.11.2009)
- Mosley, P., Hudson, J. & Horrell, S. (1987). *Aid the Public Sector and the Market in Less Developed Countries*, Economic Journal, Vol.97, No.287, p.616-641
- Moosa, I. A. (2002). *Foreign Direct Investment*, Palgrave Macmillan, New York.
- Motley, B. (1998). *Growth and inflation: a cross-country study*, Federal Reserve Bank of San Francisco Economic Review, 1, pp.15-28.
- Nair-Reichert, U. & Weinhold, D. (2001). *Causality test for cross-country panels: a new look at fdi and economic growth in developing countries*, Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 63(2):1 53-171.
- Organisation For Economic Co-Operation And Development (2003) *The Sources of Economic Growth in OECD Countries* p.56
http://www.oecd.org/dac/icted/docs/otherdocs/OtherOECD_eco_growth.pdf (Erişim Tarihi: 02.04.2010)
- Oygur, H, L.(1989). *Kalkınma Sürecinde Yabancı Sermaye Yatırımları*, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt,7 Sayı.1-2
- Önertürk, P. (1986), *Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Mali Piyasalardaki Son Gelişmeler*, Maliye Dergisi, Sayı.79, Ocak-Şubat 1986

- Öztürk, L. (2004). *Serbest Bölgelerdeki Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları: Dünyadaki Uygulamalara Teoriler Işığında Bir Bakış*, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (7), s.110-128
- Özyıldız, H. R. (1998). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Karar Alma Prosedürü*, Hazine Dergisi, SAYI.11, Hazine Müsteşarlığı, Ankara.
- Proudman, J., Redding, S. & Bianchi, M. (1997). *Is International Openness Associated with Faster Economic Growth?* Bank of England Working Paper No. 63.
- Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=94969> or doi:10.2139/ssrn.94969
- Rodrik, D. & Subramanian A. (2003). *The Primacy of Institutions, Finance and Development*, June-2003.
- Rodriguez, F. & Rodrik, D. (1999). *Trade Policy and Growth: A Skeptics Guide to the Cross-country Evidence*, NBER Working Paper, Cambridge,MA
- Romer, P. M. (1993). *Ideas Gaps and Object Gaps in Economic Development*, Journal of Monetary Economics, Vol. 32, No: 3, pp. 543-573.
- Root, F. R. (1990). *International Trade and Investment*, South-Western Publishing, Ohio.
- Rose, F. (2004). *The Relationship Between Foreign Direct Investment and International Trade Substitution or Complementarity? A Srvey*, CETE-Centro de Estudos de Economia Industrial, to Trabalho e da Empresa, No.140, s.4
- Rugman, A. M. (1980). *Internationalization as a General Theory of Foreign Direct Investment*, Weltwirtschaftliches Archiv, Band 116, Heft 2, pp. 365-379.
- Sabır, H. (2002). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Gelişmekte Olan Ülkelere Yönlendirici Politikalar*. İstanbul Üniversitesi,
- Sadik, A. & Bolbol, V. (2001). *Capital flows, FDI, and technology spillovers: evidence from arab countries*, World Development, 29(12):2111-2125.
- Saltz, I. (1995). *The Negative Correlation between FDI and Thirld World: Theory and Evidence*, RISEC, vol.39, p. 617 – 633

- Salvatöre, D. (1986). *International Economics*, Third Edition, Mac Millan Publishing Co, Newyork,
- Seyidoğlu, H. (2007). *Uluslararası İktisat : Teori Politika ve Uygulama*. Geliştirilmiş 16. baskı. İstanbul, Güzem Yayınları
- Sezin, T. (Haziran 1990). *Dünya Ekonomisinde, Çok Uluslu Şirketlerin Kalkınma, İstihdam ve Sosyo-kültürel Yapı Üzerine Etkileri*, Hazine Dış Ticaret Dergisi, s.6,
- Subaşı, M. (1995) *Doğrudan Dış Yatırımlar ve Türkiye Uygulaması*, T.C Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Stoneman, C. (1975). *Foreign Capital and Economic Growth, World Development*, Vol.3, No.1, 11-26
- Şahin, M. (1975). *Türkiyede Yabancı Sermaye Yatırımları* ,Ankara, Ay Yıldız Matbaası,
- Şen, A. ve Karagöz, M. (2007). *Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Büyüme ve İhracat Etkisi*.
- <http://iibf.kou.edu.tr/ceko/ssk/kitap50/42.pdf> (04.07.2009)
- Şener, S. (2008). *Dünya'da ve Türkiye'de Tarihsel Perspektiften Yabancı Sermaye*, Bursa, Ezgi Kitabevi,
- Şimşek, M. ve Behdioğlu, S. (2006). *Türkiye'de Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Uygulamalı Bir Çalışma*, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20, 47-65.
- Tandircioğlu, H. ve Özen, A. (2003). *Geçiş Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, İzmir, Cilt. 5, Sayı.4
- Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1987). *Dünyada ve Türkiye'de Serbest Üretim Bölgelerinin Doğuş ve Dönüşümü*, Ankara, Yurt Yayınları

- Teker, E. (1989). *Teknolojik Gelişme, Enformasyon Teknolojisi, Esnek Üretim Ve Esnek Uzmanlaşma*, Sanayi Kongreleri Bildirileri, Türkiye Makine Mühendisleri Odası, Ankara, Yayın No:134/I s.182 – 186
- Terzi, H. ve Günaydın, İ. (1997). *Ekonomik Kalkınmada Doğrudan Yabancı Yatırımların Rolü: Türkiye Açısından Değerlendirme*, İşletme ve Finans Dergisi, Cilt.12, Sayı.132, s. 52-61
- Turagay, R.T. (1998) *Güneydoğu Asya Ülkelerinde Yaşanan Finansal ve Ekonomik Krizin Genel Değerlendirmesi ve Dünya Ekonomisi ve Ticareti Üzerinde Yaratacağı Muhtemel Etkiler*
- <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/8ozsaya98.doc>(Erişim Tarihi: 02.04.2010)
- Ulubaşoğlu, M. A. & Doucouliagos, C. (2004). *Institutions and Economic Growth: A Systems Approach*, [Econometric Society 2004 Australasian Meetings](#) 63, Econometric Society
- Uludağ, R.. (Temmuz – Ağustos 1991). *Yabancı Sermayeye Nasıl Bakılmalı?*, Ekonomide Ankara, Ankara Ticaret Odası Dergisi, Sayı 40,
- UNCTAD. (1998). *World Investment Report, Trends and Determinants United Nations*, New York and Geneva
- UNCTAD. (2001). *World Investment Report, Promoting Linkages*, New York and Geneva
- UNCTAD. (2004). *World Investment Report 2004 The Shift Towards Services*, United Nations, New York and Geneva.
- UNCTAD. (2005). *World Investment Report United Nations Transnational Corporations and the Internationalization of R&D*, New York and Geneva,
- Uras, G. (1979). *Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları*, İstanbul, İktisadi Yayınlar
- Uysal, İ. (2003). *Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Türkiye Açısından Doğrudan Yabancı Yatırımların Analizi ve Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi, Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

- TUSİAD ve YASED. (2004) “*FDI Attractiveness of Turkey: A Comparative Analysis*”, TUSİAD and YASED Report, Şubat .
(<http://www.tusiad.us/Content/uploaded/TURKEY-FOREIGN-DIRECT-INVESTMENT-ATTRACTIVENESS.PDF>)(Erişim Tarihi:11.03.2010)
- Vernon, R. (1966). *International Investment and International Trade in Product Cycle*, Quaterly Journal of Economics, 80, 190-207
- Wikipedia, the free encyclopedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Labor_force.
(08.05.2010)
- Xu, B., (2000). *Multinational enterprises, technology diffusion and host country productivity*, Journal of Development Economics, 62:477-493.
- Yapraklı, S. (2006). *Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz*, Dokuz Eylül Üniversitesi .İ.İ.B.F. Dergisi Cilt:21 Sayı:2, s.23-48
- Yücel, F. ve Yanar, R. (2005). *Türkiye’de Cari İşlem Açıkları Sürdürülebilir mi? Zaman Serileri Perspektifinden Bir Bakış*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:14, Sayı:2
- Yüksel, Ö. (1999). *Uluslararası İşletme Yönetimi ve Türkiye Uygulamaları*, Ankara, Gazi Kitabevi (2.Baskı)
- Zhang, K. H. (2001). *Does Foreign Direct Investment Promote Economic Growth? Evidence from East Asia and Latin America*, Contemporary Economic Policy, 19(2) 175- 185

EKLER

Ek 1: DYY'nin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisine İlişkin Özet Tablo

Model No	Veri			Sonuç				
	Ülke Grubu	Dönemi	Ülke Sayısı	İşaret	İstatistiksel Olarak Anlamlılık			
(3)	Karma	1986-2005	117	(+)	%5 Anlamlı			
(4)				(+)	%5 Anlamlı			
(5)				(+)	%5 Anlamlı			
(6)				(+)	%5 Anlamlı			
(7)				(+)	%5 Anlamlı			
(8)				(+)	Anlamsız			
(9)				(+)	Anlamsız			
(10)				(+)	Anlamsız			
(13)				Gelişmekte Olan Ülkeler	1986-2005	92	(+)	%5 Anlamlı
(14)							(+)	%5 Anlamlı
(15)	(+)	%5 Anlamlı						
(16)	(+)	%10 Anlamlı						
(17)	(+)	%10 Anlamlı						
(18)	(+)	Anlamsız						
(19)	(+)	%10 Anlamlı						
(20)	(+)	Anlamsız						
(23)	Karma	1986-1996	115	(+)	%1 Anlamlı			
(24)				(+)	%5 Anlamlı			
(25)				(+)	%5 Anlamlı			
(26)				(+)	%5 Anlamlı			
(27)				(+)	%1 Anlamlı			
(28)				(+)	%5 Anlamlı			
(29)				(+)	%10 Anlamlı			
(30)				(+)	%1 Anlamlı			
(31)				(+)	%5 Anlamlı			
(34)				Gelişmekte Olan Ülkeler	1986-1996	90	(+)	%1 Anlamlı
(35)	(+)	%10 Anlamlı						
(36)	(+)	%1 Anlamlı						
(37)	(+)	%5 Anlamlı						
(38)	(+)	%1 Anlamlı						
(39)	(+)	%5 Anlamlı						
(40)	(+)	%5 Anlamlı						
(41)	(+)	%1 Anlamlı						
(42)	(+)	%1 Anlamlı						

Model No	Veri			Sonuç	
	Ülke Grubu	Dönemi	Ülke Sayısı	İşaret	İstatistiksel Olarak Anlamlılık
(45)	Karma	1998-2005	115	(+)	%10 Anlamlı
(46)				(+)	Anlamsız
(47)				(+)	%10 Anlamlı
(48)				(+)	%10 Anlamlı
(49)				(+)	%10 Anlamlı
(50)				(+)	Anlamsız
(51)				(+)	%10 Anlamlı
(52)				(+)	%10 Anlamlı
(55)	Gelişmekte Olan Ülkeler	1998-2005	90	(+)	%1 Anlamlı
(56)				(+)	%5 Anlamlı
(57)				(+)	%1 Anlamlı
(58)				(+)	%1 Anlamlı
(59)				(+)	%1 Anlamlı
(60)				(+)	%1 Anlamlı
(61)				(+)	%1 Anlamlı
(62)				(+)	%1 Anlamlı

Ek-2: Bölgelere Göre Gruplanmış Ülke Listesi

Afrika	Amerika	Asya	Avrupa ve Merkez Asya	Ekonomik Olarak Gelişmiş Ülkeler
Benin	Amerika	Mısır	Arnavutluk	Avustralya
Bostvana	Şili	İran	Çek Cumhuriyeti	Yeni Zelanda
Burkina Faso	Kolombiya	Ürdün	Estonya	Danimarka
Burundi	Kosta Rika	Kuveyt	Gürcistan	Fillandiya
Kamerun	Dominik Cum.	Fas	Macaristan	Fransa
Kape Verde	Ekvator	Umman	Kırgızistan	Almanya
Orta Afrika Cum.	El Salvador	Suriye	Letonya	Yunanistan
Fil Dişi Sahili	Guatemala	Tunus	Litvanya	İzlanda
Çad	Haiti	Yemen	Makedonya	İrlanda
Kongo Cum.	Honduras	Endonezya	Moldova	İsrail
Etiyopya	Jamaika	Malezya	Polonya	İtalya
Gabon	Meksika	Moğolistan	Romanya	Güney Kore
Gambia	Panama	Papua Yeni Gine	Slovenya	Hollanda
Gana	Paraguay	Filipinler	Türkiye	Norveç
Kenya	Trinidad ve Tobago	Tayland		Portekiz
Madagaskar	Uruguay	Tonga Krallığı		Slovak Cumhuriyeti
Malavi	Belize	Vietnam		İspanya
Mali	Bolivya	Hong Kong		İsviçre
Moritanya		Maldivler		İngiltere
Mayuritis		Nepal		Amerika
Mozambik		Pakistan		Kanada
Nijer		Srilanka		
Nijerya				
Ruvanda				
Senegal				
Siera Leone				
Sudan				
Svayzland Krallığı				
Tanzanya				
Togo				
Uganda				
Zambia				
Zimbave				

EK-3: 1986-2005 Dönemine İlişkin Karma Model Korelasyon Matrisi

	BÜYÜME	SER	Log(EMEK)	DYY*BKE	KAMU	ENF	AÇIKLIK	KURUMSAL	DYY
BÜYÜME	1.000000								
SER	0.470644	1.000000							
Log(EMEK)	0.185958	0.073953	1.000000						
DYY*BKE	0.357843	0.398451	0.118645	1.000000					
KAMU	-0.044475	0.107771	-0.160781	0.423200	1.000000				
ENF	-0.118030	-0.150468	-0.063619	-0.134744	-0.202719	1.000000			
AÇIKLIK	0.229709	0.417637	-0.325433	0.271449	0.239558	-0.169637	1.000000		
KURUMSAL	0.425069	0.323212	0.052855	0.794256	0.504995	-0.283502	0.246748	1.000000	
DYY	0.251360	0.177737	-0.177576	0.243873	0.035354	-0.047944	0.668397	0.272486	1.000000

EK-4: 1986-2005 Dönemine İlişkin Gelişmekte Olan Ülkelere Ait Modelin Korelasyon Matrisi

	BÜYÜME	SER	Log(EMEK)	DYY*BKE	KAMU	ENF	AÇIKLIK	KURUMSAL	DYY
BÜYÜME	1.000000								
SER	0.466399	1.000000							
Log(EMEK)	0.252843	0.100044	1.000000						
DYY*BKE	0.334178	0.434541	-0.023010	1.000000					
KAMU	-0.120331	0.142175	-0.329875	0.217234	1.000000				
ENF	-0.062925	-0.118762	0.034843	0.105697	-0.071937	1.000000			
AÇIKLIK	0.254105	0.510693	-0.271386	0.447454	0.320494	-0.228683	1.000000		
KURUMSAL	0.509866	0.421450	-0.195126	0.655468	0.303173	-0.032226	0.519815	1.000000	
DYY	0.299998	0.273285	-0.159160	0.305391	-0.048865	-0.025472	0.674261	0.383349	1.000000

EK-5: 1986-1996 Dönemine İlişkin Karma Modelin Korelasyon Matrisi

	BÜYÜME	SER	Log(EMEK)	DYY*BKE	KAMU	ENF	AÇIKLIK	KURUMSAL	DYY
BÜYÜME	1.000000								
SER	0.408593	1.000000							
Log(EMEK)	0.242728	0.090542	1.000000						
DYY*BKE	0.212311	0.400917	0.143045	1.000000					
KAMU	-0.061873	0.157893	-0.155597	0.403483	1.000000				
ENF	-0.341462	-0.092427	-0.106174	-0.040731	-0.134793	1.000000			
AÇIKLIK	0.030669	0.362846	-0.374280	0.234072	0.394177	-0.043438	1.000000		
KURUMSAL	0.278619	0.319908	0.077773	0.785368	0.480893	-0.182101	0.206506	1.000000	
DYY	0.227693	0.145889	-0.079687	0.161867	0.031040	-0.028766	0.403430	0.144664	1.000000

EK-6: 1986-1996 Dönemine İlişkin Gelişmekte Olan Ülkelere Ait Modelin Korelasyon Matrisi

	BÜYÜME	SER	Log(EMEK)	DYY*BKE	KAMU	ENF	AÇIKLIK	KURUMSAL	DYY
BÜYÜME	1.000000								
SER	0.389657	1.000000							
Log(EMEK)	0.306259	0.104818	1.000000						
DYY*BKE	0.107737	0.419135	-0.004384	1.000000					
KAMU	-0.150102	0.191201	-0.328396	0.224446	1.000000				
ENF	-0.304654	-0.047357	-0.042728	0.207178	-0.016515	1.000000			
AÇIKLIK	0.047097	0.462454	-0.340726	0.399154	0.498406	-0.078276	1.000000		
KURUMSAL	0.222676	0.392341	-0.179353	0.637457	0.312836	0.108129	0.461764	1.000000	
DYY	0.278474	0.207110	-0.014422	0.227418	0.029136	-0.031690	0.408866	0.230311	1.000000

EK-7: 1998-2005 Dönemine İlişkin Karma Modelin Korelasyon Matrisi

	BÜYÜME	SER	Log(EMEK)	DYY*BKE	KAMU	ENF	AÇIKLIK	KURUMSAL	DYY
BÜYÜME	1.000000								
SER	0.426538	1.000000							
Log(EMEK)	-0.035711	0.021013	1.000000						
DYY*BKE	0.238377	0.269306	0.100017	1.000000					
KAMU	-0.040052	-0.008168	-0.145707	0.425528	1.000000				
ENF	-0.253970	-0.132381	0.018200	-0.189177	-0.143845	1.000000			
AÇIKLIK	0.210975	0.338175	-0.280730	0.277733	0.143175	-0.135361	1.000000		
KURUMSAL	0.266514	0.226917	0.027744	0.798986	0.517213	-0.353694	0.251368	1.000000	
DYY	0.299468	0.222603	-0.202694	0.207878	0.094279	-0.131495	0.534671	0.271095	1.000000

EK- 8: 1998-2005 Dönemine İlişkin Gelişmekte Olan Ülkelere Ait Modelin Korelasyon Matrisi

	BÜYÜME	SER	Log(EMEK)	DYY*BKE	KAMU	ENF	AÇIKLIK	KURUMSAL	DYY
BÜYÜME	1.000000								
SER	0.433039	1.000000							
Log(EMEK)	-0.009149	0.047657	1.000000						
DYY*BKE	0.318203	0.292801	-0.018241	1.000000					
KAMU	-0.026268	0.000331	-0.277149	0.194197	1.000000				
ENF	-0.280027	-0.129617	0.112815	-0.038763	-0.030238	1.000000			
AÇIKLIK	0.195375	0.383140	-0.205968	0.441520	0.199523	-0.180995	1.000000		
KURUMSAL	0.438631	0.304088	-0.207251	0.655798	0.299698	-0.264891	0.499731	1.000000	
DYY	0.404017	0.357634	-0.235026	0.197906	-0.048395	-0.139032	0.521689	0.302664	1.000000

EK-9: Çalışmada verileri kullanılan ülkelerin 1986 – 2005 dönemi değişken değerleri

Ülke İsmi	BÜYÜME ¹	SER ²	Log(EMEK) ³	DYY*BKE ⁴	KAMU ⁵	ENF ⁶	AÇIKLIK ⁷	KURUMSAL ⁸	DYY ⁹
Almanya	1,80	20,97	39467890,33	0,93	19,55	2,02	55,16	1,50	1,18
Amerika	1,97	18,19	138912434,90	0,93	15,90	3,03	22,26	1,34	1,21
Arnavutluk	2,38	23,08	1432270,49	0,73	11,81	30,31	52,43	-0,51	3,14
Avusturalya	2,06	24,28	8969751,65	0,94	18,33	3,85	37,39	1,62	1,96
Avusturya	1,98	22,08	3744042,36	0,93	18,89	2,21	79,11	1,62	1,32
Bangladesh	2,50	19,91	52616465,88	0,41	4,65	5,77	27,08	-0,92	0,24
Belçika	1,90	19,60	4191185,28	0,94	21,67	2,08	143,08	1,43	13,71
Belize	3,84	22,52	78904,07	0,75	14,79	2,07	115,83	0,19	3,98
Benin	0,31	16,10	2460607,93	0,33	11,86	6,64	43,95	-0,31	1,85
Bolivya	1,00	15,14	3082945,12	0,61	13,49	22,33	49,26	-0,45	4,00
Bostvana	5,63	25,60	571721,31	0,63	24,94	8,65	94,35	0,81	1,81
Burkina Faso	0,99	20,37	4440575,40	0,26	13,18	2,93	34,79	-0,35	0,33
Burundi	-1,63	10,63	3029601,93	0,29	17,19	11,21	33,80	-1,36	0,14
Cezayir	0,29	25,98	9386061,97	0,68	16,33	11,72	51,72	-0,81	0,54
Çad	1,97	17,01	2801798,75	0,28	8,94	3,50	55,18	-1,12	7,60
Çek Cumhuriyeti	1,54	27,78	5243653,99	0,87	21,69	5,37	115,25	0,81	4,35
Danimarka	1,67	19,49	2863197,23	0,93	25,57	2,55	75,49	1,82	2,83
Dominik Cumhuriyeti	2,93	22,58	3048182,04	0,71	6,39	18,17	79,69	-0,25	3,04
Ekvator	1,01	19,95	4680712,70	0,74	11,85	36,80	57,53	-0,69	3,03
El Salvador	1,50	15,80	2237638,86	0,65	10,31	10,97	57,52	-0,18	1,38
Endonezya	3,60	24,54	87050439,46	0,65	8,02	11,27	56,25	-0,82	0,56
Estonya	2,51	26,64	742707,83	0,82	20,01	17,94	154,07	1,01	7,33
Etiyopya	1,31	18,50	25624805,45	0,30	12,04	5,49	28,39	-0,98	1,60
Fas	1,66	22,36	8884953,95	0,57	17,91	3,52	60,95	-0,21	1,00
Fildişi Sahilleri	-1,24	11,10	5446506,04	0,39	11,66	5,14	70,78	-1,29	1,36
Filipinler	1,65	19,88	28113925,23	0,71	10,81	7,24	83,01	-0,41	1,55
Filandiya	1,98	20,89	2554898,41	0,93	22,13	2,47	61,37	1,93	2,19
Fransa	1,68	19,33	25577671,89	0,94	23,02	2,13	47,02	1,21	1,86
Gabon	-0,59	27,35	472472,29	0,59	15,42	2,28	89,64	-0,42	-0,31
Gambia	0,22	19,53	489443,32	0,33	14,37	10,13	110,52	-0,34	5,35
Gana	2,03	19,63	7808946,93	0,49	11,58	26,22	70,35	-0,15	1,41
Gine	-0,93	23,92	492723,05	0,31	10,70	29,53	61,08	-1,00	1,11
Guatemala	1,05	14,46	3259209,88	0,61	6,50	13,10	43,23	-0,62	1,18
Güney Afrika	0,24	16,73	16587158,24	0,70	19,17	9,60	48,78	0,38	0,83
Güney Kore	5,74	32,72	21070614,67	0,88	12,06	4,75	66,46	0,66	0,68
Gürcistan	-2,21	17,90	2612419,20	0,73	10,85	24,08	81,10	-0,79	4,41
Haiti	-2,25	18,04	2966784,51	0,41	8,36	16,58	39,60	-1,46	0,19
Hollanda	1,90	20,82	7549582,79	0,94	23,12	2,11	115,06	1,72	4,67
Honduras	0,57	22,81	2109723,31	0,60	12,11	13,58	83,65	-0,53	2,36
Hong Kong	3,94	25,94	3157330,40	0,90	8,36	4,28	275,69	1,24	16,26
İngiltere	2,33	17,43	29419423,13	0,93	19,88	3,62	53,75	1,54	3,21
İran	1,55	25,78	19102920,09	0,71	13,71	20,99	38,45	-0,86	0,05
İrlanda	5,26	19,52	1570573,47	0,92	16,11	2,98	137,13	1,52	5,24
İspanya	2,69	24,01	17349216,49	0,92	17,26	4,37	46,34	1,19	2,60
İsrail	1,80	20,67	2102943,08	0,91	29,54	11,31	81,82	0,47	1,67
İsveç	1,78	17,97	4611491,16	0,94	27,36	3,09	71,29	1,77	3,90
İsviçre	0,81	24,31	3857604,97	0,94	11,42	1,82	73,53	1,80	2,44
İtalya	1,57	20,40	23560307,40	0,92	19,17	3,89	44,17	0,76	0,59
İzlanda	1,98	20,14	153723,88	0,94	22,10	7,72	70,16	1,89	1,75

Jamaika	1,97	26,55	1152607,08	0,74	13,69	19,19	98,83	-0,12	3,90
Japonya	1,90	27,73	65705203,71	0,94	15,37	0,64	19,34	1,11	0,08
Kamboçya	5,80	13,57	5183427,61	0,43	5,86	4,16	75,82	-0,79	4,36
Kamerun	-1,32	18,19	5140951,52	0,48	10,61	4,41	41,29	-0,86	0,70
Kanada	1,70	20,13	15484198,64	0,95	21,10	2,70	67,59	1,67	2,15
Kape Verde	2,63	26,73	131031,99	0,63	15,63	4,50	72,83	0,27	2,38
Kenya	0,43	17,71	11955372,47	0,48	16,66	13,04	55,96	-0,74	0,28
Kırgızistan	-0,77	18,73	1956055,61	0,69	19,70	14,21	83,80	-0,83	2,96
Kolombiya	1,50	17,47	16994727,00	0,79	15,48	18,00	36,42	-0,64	2,43
Kongo Cum.	-1,35	23,47	1189847,82	0,50	17,89	4,64	115,73	-1,10	4,11
Kosta Rika	2,48	18,83	1419151,41	0,85	13,45	15,07	80,39	0,69	2,89
Kuveyt	1,60	16,92	996971,65	0,83	30,66	2,44	94,06	0,35	0,08
Letonya	2,18	22,75	1255968,18	0,80	17,28	33,50	100,30	0,69	4,03
Litvanya	1,19	22,23	1775799,15	0,80	19,10	43,59	105,32	0,79	2,91
Macaristan	1,92	22,02	4349316,16	0,85	10,86	15,39	99,39	0,92	4,60
Madagaskar	-0,68	14,12	6496162,27	0,44	8,20	15,23	50,11	-0,13	0,62
Makedonya	-0,48	17,10	834672,39	0,77	20,17	13,52	89,82	-0,43	2,17
Malavi	0,22	14,65	4902514,59	0,35	16,61	24,96	64,44	-0,53	0,63
Maldivler	3,65	32,10	76514,53	0,66	20,45	5,53	164,62	0,11	2,20
Malezya	3,94	30,01	8451492,63	0,79	12,84	2,66	178,10	0,39	4,26
Mali	1,82	22,59	4353837,26	0,28	11,92	3,13	58,95	-0,15	1,66
Mayrutis	4,45	24,91	497423,81	0,80	13,05	6,21	124,24	0,68	1,02
Meksika	1,07	19,08	34831337,35	0,82	10,34	29,52	49,32	-0,01	2,26
Mısır	2,09	21,19	18321484,91	0,60	11,96	10,79	48,49	-0,51	1,76
Moğolistan	2,16	33,76	963754,39	0,64	20,48	38,52	121,57	0,05	3,45
Moldova	-2,07	18,34	2080152,25	0,69	17,68	15,99	111,49	-0,62	3,52
Moritanya	0,42	21,01	933360,28	0,36	19,46	6,66	97,04	-0,28	2,52
Mozambik	4,19	23,93	7667609,06	0,30	10,98	28,20	54,09	-0,34	2,99
Nepal	1,98	19,54	8283619,55	0,38	9,23	8,38	46,63	-0,88	0,13
Niger	-0,73	11,01	4383323,27	0,24	13,64	2,23	40,08	-0,65	0,46
Nijerya	1,51	20,20	38261140,44	0,41	15,86	25,71	75,40	-1,25	3,55
Norveç	2,26	21,41	2313089,45	0,95	21,27	3,17	71,38	1,74	1,46
Orta Afrika Cum	-1,34	11,60	1546405,84	0,32	14,01	2,27	39,06	-1,38	0,19
Pakistan	2,07	16,61	41852350,57	0,47	11,73	7,61	34,65	-0,99	0,82
Panama	1,47	17,64	1122077,41	0,81	15,60	0,95	156,33	0,12	3,07
Papua Yeni Gine	0,79	19,98	2021891,63	0,49	21,25	8,07	97,74	-0,72	3,17
Paraguay	0,04	21,19	2044861,17	0,73	9,29	15,93	88,34	-0,84	1,25
Polonya	3,57	20,03	17812072,44	0,84	19,69	59,98	55,45	0,58	2,14
Portekiz	2,77	24,40	5028434,79	0,88	17,71	6,08	64,45	1,21	2,31
Romanya	0,49	20,00	11160437,88	0,77	10,70	86,89	63,17	0,00	2,60
Ruvanda	0,95	15,88	3153195,41	0,34	12,09	6,32	32,14	-0,92	0,35
Senegal	0,78	16,06	3649595,37	0,38	13,72	2,66	63,74	-0,17	0,97
Sierra Leone	-0,66	8,49	1843459,24	0,25	11,20	42,28	47,78	-1,02	0,11
Slevonya	2,43	22,33	964908,07	0,88	19,38	10,46	119,22	0,98	1,66
Slovak Cumhuriyeti	1,66	28,80	2592402,77	0,85	21,57	7,83	119,33	0,72	3,56
Srilanka	3,31	24,07	7502108,27	0,72	9,70	10,46	74,81	-0,29	1,07
Sudan	3,28	11,86	8699620,02	0,40	8,76	51,25	27,91	-1,46	2,20
Suriye	1,13	21,24	5032078,43	0,70	13,75	13,13	61,63	-0,82	0,86
Svayzland	1,87	19,70	270893,89	0,54	21,43	9,81	172,08	-0,64	5,26
Şili	4,45	22,59	5623375,98	0,86	11,27	10,33	61,18	1,22	4,90
Tanzanya	1,69	19,79	15340404,25	0,39	12,85	18,73	47,65	-0,46	2,47
Tayland	4,90	31,27	31903394,72	0,77	10,60	3,81	94,91	0,05	2,16
Togo	-0,53	17,47	1832876,27	0,43	12,45	4,48	78,42	-0,93	1,71

Tonga Krallığı	1,57	18,75	35294,79	0,80	16,74	7,04	65,18	-0,31	1,26
Trinidad ve Tobago	2,48	19,79	536695,55	0,83	12,75	6,37	87,64	0,27	6,70
Tunus	2,58	24,45	2942797,38	0,71	16,13	4,70	89,07	0,05	2,04
Türkiye	2,52	22,20	22660999,85	0,74	11,89	58,96	45,74	-0,17	0,69
Üganda	2,59	15,95	9159041,71	0,39	11,48	40,06	32,47	-0,72	1,91
Umman	1,28	15,57	751626,23	0,72	25,08	0,43	84,61	0,46	0,83
Uruguay	2,11	12,90	1515848,10	0,85	12,37	41,38	42,60	0,62	1,17
Ürdün	0,25	24,34	1227330,52	0,71	19,59	4,78	121,10	0,00	2,37
Venezuela	0,35	20,11	9099773,48	0,81	10,63	37,40	50,96	-1,00	2,16
Vietnam	5,04	27,41	35915970,77	0,62	7,45	4,11	85,12	-0,55	4,56
Yemen	1,05	20,71	4067877,99	0,41	16,08	22,52	78,70	-1,02	1,24
Yeni Zellenda	1,32	20,89	1840801,62	0,93	18,14	3,86	57,81	1,80	3,93
Yunanistan	2,03	21,69	4547600,91	0,90	15,29	9,90	47,61	0,77	0,92
Zambiya	-0,47	14,57	4023469,23	0,41	16,41	58,33	64,82	-0,55	3,69
Zimbave	-1,59	17,14	4850279,71	0,52	18,91	35,62	63,19	-1,56	0,83

- BÜYÜME¹ = Kişi Başına Düşen GSYİH Büyüme Oranı
SER² = Brüt Sabit Sermaye Yatırımı (% GSYİH)
Log(EMEK)³ = İşgücü ile Beşeri Kalkınma Endeksinin Çarpımının Logaritması
DYY*BKE⁴ = DYY ve Beşeri Kalkınma Endeksinin Etkileşimi
KAMU⁵ = Merkezi Hükümet Nihai Tüketim Harcamaları (% GSYİH)
ENF⁶ = Enflasyon
AÇIKLIK⁷ = Dış Ticaret (% GSYİH)
KURUMSAL⁸ = Kurumsal Kalite
DYY⁹ = Doğrudan Yabancı Yatırımlar (% GSYİH)

ÖZGEÇMİŞ

Halil YAPRAKLI

İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans: 2003 Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

Lise: 1998 Ankara Gazi Lisesi, Sosyal Bölümü

İş / İstihdam

2009-..... Biga Yıldız Eğitim A.Ş. Pazarlama Bölümü

2008-2009 Alış Veriş Mağazası Satış Direktörü (HYS Mağazaları)

2006-2008 Muhtelif Şirketlerde Pazarlama Görevlisi

2003-2006 Muhasebe bürosunda serbest muhasebeci

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Kırıkkale, 07.02.1982 Cinsiyet: Erkek

Yabancı Dil

İngilizce